

TRANSILVANIA

Anul 56.

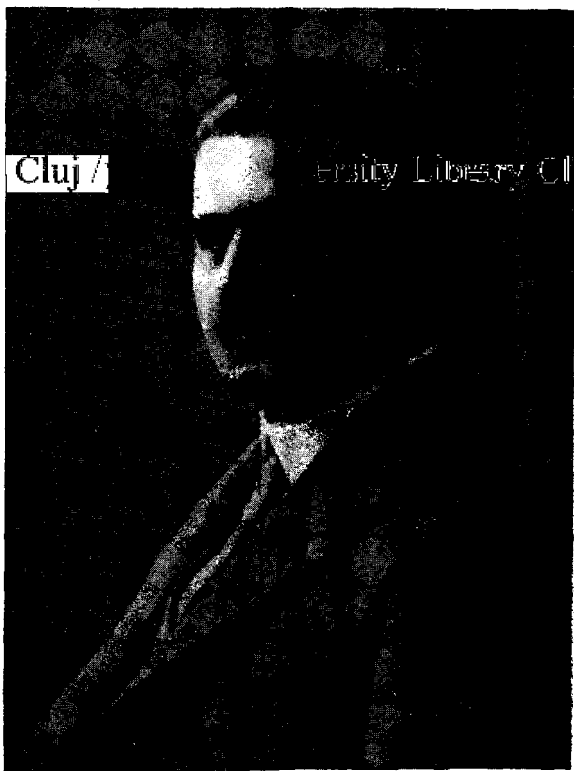
Nov.—Dec. 1925.

Nr. 11—12.

Noul comitet central al „Astrei“.

La adunarea generală a societății noastre, ținută anul acesta în Reghin, s'a ales un nou comitet, pe 5 ani și anume:

A fost reales, cu unanimitate,

președinte al „Astrei“ dl Vasile Goldiș.

iar de membri în Comitetul central au fost aleși :

Agârbiceanu Ion, scriitor, șef-redactor, membru coresp. al Acad. Române, Cluj;
Bălan, I. Pr. Sf. Sa Dr. Nicolae, Mitrop. gr.-or., Sibiiu;
Beu Ilie Dr., medic, Sibiiu;
Boeriu Ioan, baron, general de corp de armată, în r., Sibiiu;
Bologa Vasile Dr., direct. la liceul de fete, Sibiiu;
Borcia Lucian Dr., decanul baroului advocațial, Sibiiu;
Borza Alexandru Dr., prof. univ., Cluj;

Dr. Oct. Russu,
vice-prezidentul I al „Asociațiunii“.

Dr. Gh. Preda,
vice-prezidentul II al „Asociațiunii“.

Botiș Teodor Dr., dir. Academiei teologice ort. române, Arad;
Branisce Valer Dr., publicist, membru onorar al Acad. Rom.,
Lugoj;

Bunea Ioan Dr., direct. liceului „Gh. Lazăr“, Sibiiu;
Coltor Ioan Dr., canonic, Blaj;

Comșa Nicolae Dr., medic județean, Sibiiu;

Dăianu Elie Dr., protopop gr. cat., Cluj;

Drăganu Nicolae Dr., prof. univ., membru coresp. al Acad.
Române, Cluj;

Drăghici Petre, senator, Sibiiu;

- Goga Octavian, scriitor, membru al Acad. Rom., etc., Ciucea;
Kindriș Vasile Dr., adv., Sighetul Marmației;
Lapedatu I Ioan, prof. la Acad. de înalte studii comerc., Cluj;
Lazar Aurel Dr., avocat, Oradea mare;
Lupaș Ioan Dr., prof. univ., membru al Acad. Rom., Cluj;
Lupeanu Alex. (Melin), prof., bibliotecarul bibl. centr., Blaj;
Moga Gheorghe Dr., medic-general în r., Sibiiu;
Moldovan Valer Dr., decanul baroului advocațional, Turda;
Nițescu Voicu Dr., adv., Brașov;
Negruțiu Ioan F. sen., direct. școlii normale, Blaj;
Popovici Alexandru Dr., profesor de liceu, Timișoara;
Preda Gheorghe Dr., direct. spitalului de boli mintale, Sibiu;
Radu Iacob Dr., prepozit capitular, Oradea-Mare;
Roșianu Ștefan, prof., asesor consist., Blaj;
Rusu Alexandru Dr., canonic, Blaj;
Rusu Octavian Dr., adv., Sibiiu;
Seleş Eugen Dr., direct. de liceu, Satu-Mare;
Simu Ioan, protopop gr.-cat., Sebeșul săsesc;
Suciu Petru, direct. de liceu, Turda;
Suciu, I. Pr. Sf. Sa Dr. Vasile, Mitropolit gr.-cat., membru
de onoare al Acad. Rom., Blaj;
Teposu Silviu, inspector școlar, Sibiiu;
Togan Nicolae, protopop gr. cat., Sibiiu;
Vâlcovici V., directorul Politehniceii din Timișoara;
Vătășan Ioan, direct. de bancă, Sibiiu.

MEMBRI DE DREPT,

în baza alegerii de președinți ai secțiilor :

- Bogdan-Duică Gheorghe, prof. univ., membru al Academiei
Române, Cluj;
Brediceanu Tiberiu Dr., direct. de bancă, Brașov;
Călugăreanu D. Dr., prof. univ., membru coresp. al Acad.
Române, Cluj;
Ghibu Onisifor Dr., prof. univ., membru coresp. al Acad.
Române, Cluj;
Hațieganu Iuliu Dr., prof. univ., Cluj;
Maniu Iuliu Dr., adv., Cluj;
Negruțiu Ioan F. jun., inginer, Cluj;
Păcățianu Teodor V., publicist, Cluj;
Șerban Mihail Dr., prof. la Acad. de agricultură, Cluj;
Vâlsan G. Dr., prof. univ., membru al Acad. Rom., Cluj.

Acest comitet, în ședința sa plenară dela 26 Sept. 1925, a aclamat de
II. vice-preș. pe dl *Dr. Oct. Russu* și de al II. vice-preș. pe dl *Dr. Gh. Preda*.

Din revendicările artistice ale Transilvaniei.¹

Ce obiecte de muzeu de interes românesc avem de revendicat dela Ungaria?

— Contribuțiuni. —

Colecțiunile publice și particulare din Ungaria conțin un număr considerabil de obiecte de muzeu, cari din punct de vedere artistic ori științific sunt de mare importanță pentru noi. O listă exactă a acestor obiecte nu avem până acum, ea urmează să fie făcută în baza inventariilor colecțiilor din Ungaria prin investigațiuni la instituțiile publice și la unii particulari, ca obiectele să poată fi cerute de noi, conform art. 177 al Tratatului de Trianon. Cu scopul de a promova aceste lucrări, voi face cunoscute cercetătorilor nostri câteva obiecte ori știri referitoare la obiecte, cari după cunoștința mea încă nu au fost publicate de specialiștii nostri. Neavând nici obiectele, nici inventarele înaintea mea, nu voi putea da decât o descriere sumară, alteori voi da numai o listă, fără descriere, care chiar în modul acesta insuficient va putea fi de folos.

În catalogul Muzeului Național ungar din Budapesta² obiectele de interes românesc sunt numai în parte înșirate, deoarece o mare parte nici nu a fost expusă și chiar cele expuse au o inscripție atât de vagă, încât trebuie să cercetăm la fiecare obiect, în parte, dacă este românesc sau nu. La pag. 222 găsim 83 antichități gr.-or. bisericești și anume 1—29 tripticuri cu șmalț și cu relieful sfinților; 30—42, 84 cruciulițe din Athos, mijl. s. XVIII; 43—83 catarama slave de sud, detalii de brâuri, precum și alte obiecte bisericești și lumești. Obiectele de cult, românești ori acele, cari au fost odinioară în posesiune românească prea des le găsim aici, precum și în alte publicații ungurești, ca «slave de sud», chiar și atunci când proveniența este evident ardeleană ori bănățeană, așa de ex. într'o publicație³ a Muzeului Naț. ungar citim: «6 clișee de aramă, slave de sud, din Ardeal».

¹ Din lucrarea autorului «Revendicările artistice ale Transilvaniei», care se găsește sub presă.

² Kalauz a Regiségtárban, 16 kiadás, Budapesta 1912.

³ Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum 1898—1912 évi állapotáról. Datele citate din anii: 1903, 1907, 1909, 1910, 1911, 1912 și Gohl în «Numismatikai Közlöny» VI 5—7.

ori în alt caz «tripic gr.-or. slav, turnat în bronz din Caransebeș s. XVIII» ori «bulă bizantină din jud. Caraș-Severin». În afară de aceste rapoartele anuale tipărite ale muzeului, între 1898—1912, mai amintesc încă 12 obiecte, cari după toată probabilitatea sunt din bisericile românești și anume: 1 medalion bis. ort., icoană ort. de alamă cu capul lui Hristos și inscripție greacă; diptic ort. din alamă cu smalt, s. XVIII, amulet ort.; icoana Mariei din argint rău lucrat prob. s. XII, triagion din aramă argintată și cu smalt, cu trei icoane pictate pe lemn, lucrare slavă de sud; diptic în formă de medalion, lucrare din Athos, cu smalt și pietre, s. XVII; modele de aramă pentru presarea cărților bis. ort.; ciașcă de argint slavă de sud s. XVIII; cruce de argint de gust slav de sud, cu filigran, i. s. XIX; păhar de argint din Târgu-Mureș cu inscripție slavă sec. XVI; pipă de lemn în stil slav de sud, cu sidef; broșă și 2 cercei de cari se purtau odinioară în Roșia și Abrud i. s. XIX. La pag. 68 a numitei călăuze este înșirată «o lance valahă din trupa lui lancu». Mai trebuie să amintim bogata colecție de monede vechi românești ale Mus. naț. ungar. Mai slab suntem informați din publicații despre achizițiile de interes românesc dela fondarea muzeului (1802) până în 1898 și dela 1912—18; rapoartele resumate publicate în *Archaeologiai Értesítő* dela 1859 până în 1918 numai la bănueli pot servi. Incontestabil de interes românesc sunt unele colecții ale Secției etnografice ale Muzeului Național și anume peste 800 fonograme făcute de Bartók Béla (vreo 200 cântece și melodii), două litrografii vechi, reprezentând târgul din Brașov și înfățișându-ne portul vechi românesc; o parte din picturile lui V. Melhá, cari au ca subiect porturi, biserici, case și interioruri; colecția de ceramică și de țesături și broderii românești s. XVIII—XIX; apoi o bogată colecție de fotografii.

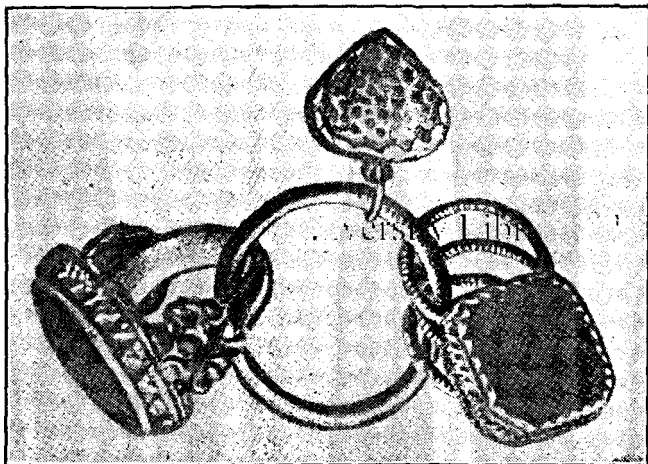
La Muzeul de arte industriale se găsesc broderii românești din județul Arad.¹ La Muzeul Naț. Ungar, în afară de tesaurul de argint din Albești² din sec. XIV—XVI, în afară de

¹ *Kalauz az orsz. Magyar iparművészeti Múzeum Gyűjteményében* 7 kiadás, Budapest, 1912 — «*Művészeti Ipar*» 1889, p. 64—72.

² «*Archaeologiai Értesítő*» 1903, p. 436. Conține o ciașcă de argint, o lingură de argint, o agrafă hexagonală decorată, un disc de argint (diametru de 5 cm) cu motiv de pasăre la mijloc, doi butoni de argint aurit. Hampel presupune că sunt din Ungaria (prob. Ardeal).

remarcabila colecție de monede românești, se mai găsesc și altele, pe cari numai așa le vom cunoaște dacă guvernul nostru va interveni pe lângă guvernul ungar, ca în baza art. 177, alineatul *b*), colecțiile ce ne interesează să poată fi studiate împreună cu inventarele, cataloagele și documentele administrative relative la aceste colecțiuni.

De data aceasta voi trata despre șase obiecte de muzeu românești ori numai de interes românesc, cari sunt de o importanță hotărâtoare pentru istoria artelor române ori pentru istoria noastră în parte, ca relicvii naționale.

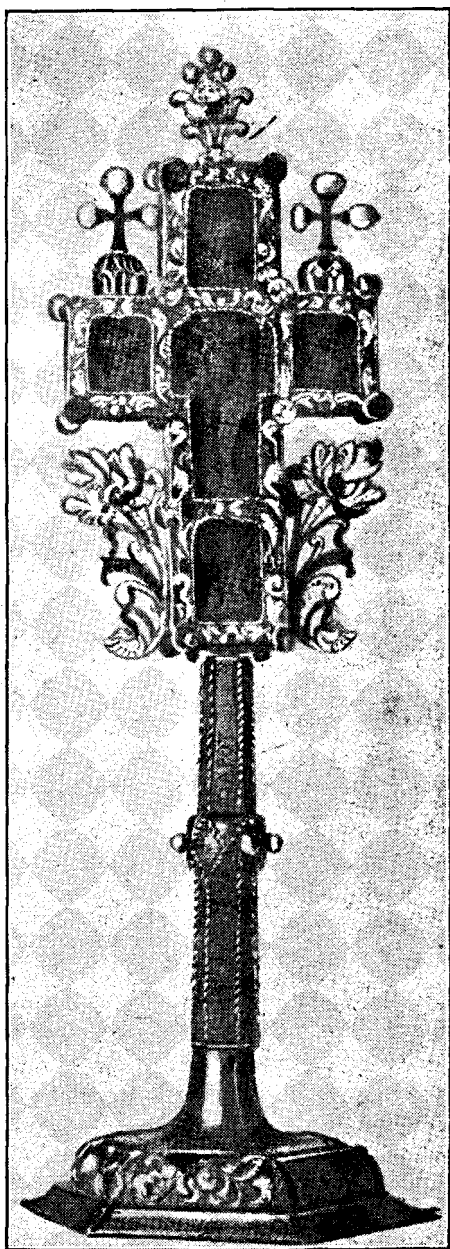
Relicvile lui Horia și Cloșca (După «Századok».)

1. *Relicvile lui Horia și Cloșca.*¹ Colonelul Cray, prinzând în 1784 pe eroi, le-a luat amuletele și le-a păstrat ca amintire. Un moștenitor al său, contele Béla Festetics, intenționa în 1891 să le dăruiască Muzeului național ungar, nu avem însă cunoștința, în momentul de față, unde se găsesc obiectele. Horia, după obiceiul românesc, purta un amulet ca să-l apere de pericol: o piatră galbenă deschisă (astraea corallis), în formă de inimă, cu pete brune, în montare dură de argint. Horia a mai purtat și un inel de argint aurit cu o peatră ovală de carneol (3—25,

¹ Cray Pál emléktárgyai: Századok 1891., p. 766, cu ilustr.

cm.) Cloșca avea ca amulet un carneol octogonal în montură de argint; în partea din dos, pe o roțiță, avea trei inele subțiri. Toate aceste obiecte reprezintă orfevrăria populară și sunt purtate și azi în Ardeal, precum și în Balcani ca obiecte bune contra vrăjitoriei. Revista «Századok» din 1891 dă și o ilustrație, reprezentând aceste relicvii ale lui Horia și Cloșca.

2. *Cruce de a Sf. Munte* în Muzeul naț. ungar.¹ Jurnalul de augmentare a Muzeului dă următoarele relațiuni asupra crucii: «7 Iunie 1849. Cruce pe ambele părți cu gravuri de lemn, decorată cu perle și pietre, cu montură smălțuită, pe a cărei bază hexagonală sunt sculptate nume cirilice. Această cruce a fost trimisă domnului guvernor prin comisarul regnicolar Carol Szentiványi, s'a găsit în sala comitetului valah, în Sibiu, pe aceasta au jurat valachii

Cruce dela Sf. Munte, în Muzeul Național din Budapesta. (După Supka.)

¹ *Supka Gésza. Athosi vizszente ő kereszt a Nemzeti Múzeumban. «Archaeológiai Értesítő»-1909, p. 207—18, cu 3 ilustr.*

că vor extermina Ungurii. Se spune despre ea, că din Rusia ar fi ajuns acolo. Augustin Tóth a trimis-o comisarului Szentiványi cu scopul de a o așeza în Muzeul Național». Cu descrierea și importanța crucii s'a ocupat G. Supka. După aprecierea lui crucea aceasta se deosebește favorabil de celelalte obiecte ale bisericii răsăritene prin executarea mai îngrijită, prin smaltul său pompos, dar mai ales prin inscripția neobișnuită, care ne face cunoscut anul și autorul: călugărul Leontius din Vatopedi în 1735. Crucea este în întregime de o înălțime de 22.5 cm.; cea mai mare lățime a bazei este 8 cm. Caseta crucii de lemn este din aramă și decorată cu flori smălțuite, cu perle, granate și cristale. Crucea de lemn cuprinde următoarele scene în relief: bunavestirea, botezul, Hristos la intrarea iadului, doi evangheliști, pe cealaltă parte: răstignirea, prezentarea lui Isus în biserică, Toma necredinciosul, doi evangheliști.

3. *Costume-Bilder aus Siebenbürgen*.¹ Tabulae pictae et coloratae. Nr. 59 este titlul mai nou al unui codice de costume în posesiunea Muzeului Național ungar. Acest codice câștigat dela un articular din Germania conține 59 figuri costumate ale secolului al XVII-lea în acuarel. Mărimea paginilor este de 20.7×13.4 cm. Din cele 59 costume 18 sunt din Ardeal și Principatele române. Descrierea detaliată a tuturor costumelor se găsește la Szendrei. O copie mai slabă a acestui codice se găsește în biblioteca Academiei ungare, care, deși conține numai 36 pagini, totuși are 13 ilustrații, cari nu se găsesc în exemplarul Muzeului, între ele și un costum românesc. Ambele codice sunt numai fragmente, continuarea se găsește în biblioteca din Breslau: *Siebenbürgische Costümbilder des XVII Jahrhunderts* 6432. Probabil toate trei codicele sunt opera unui artist sas, aceasta se poate deduce din interesul ce-l arată pentru sași prin numărul incomparabil mai mare al costumelor săsești, se poate deduce și din titlurile germane. Exemplarul Academiei ungare poartă titlul: *Imagines Nationum Ditionis Hungariae, co-*

¹ Szendrei I.: *A magyar viselet történeti fejlődése*. Budapest 1905, p. 94—113. — Idem: *Adatok az erdélyi női viselet történetéhez a XVII században* «*Archaeologiai Értesítő*» 1907 p. 193—205, cu 9 table ilustrate. — Idem: *Adatok az erdélyi férfiviselet történetéhez a XVII században* «*Archaeologiai Értesítő*» 1908, p. 97—122, cu 12 table ilustrate.

loribus illuminatae. Mărimea 20,6×16,1 cm. Intre exemplarul Muzeului și cel al Academiei există deosebiri în privința culorilor și detaliilor.

Titlurile paginilor cu costume românești sună astfel: 1. Ein Bischoff in der Wallachei. 2. Ein vornehmer Boyer aus der

Român mergând la înmormântare. Port național din sec. XVII-lea. Din codicile Acad. ungare. (După Szendrey.)

Wallachey. 3. Eine vornehme Boyerin in der Wallachey. 4. Ein Wallachischer Dorf-Pfaff. 5. Ein Porkoláb oder Dorff-Richter in Wallachey. 6. Ein gemeiner Bauer in der Wallachey. 7. Ein Fuhrmann aus der Wallachey. 8. Ein Wallach aus dem Hatzager

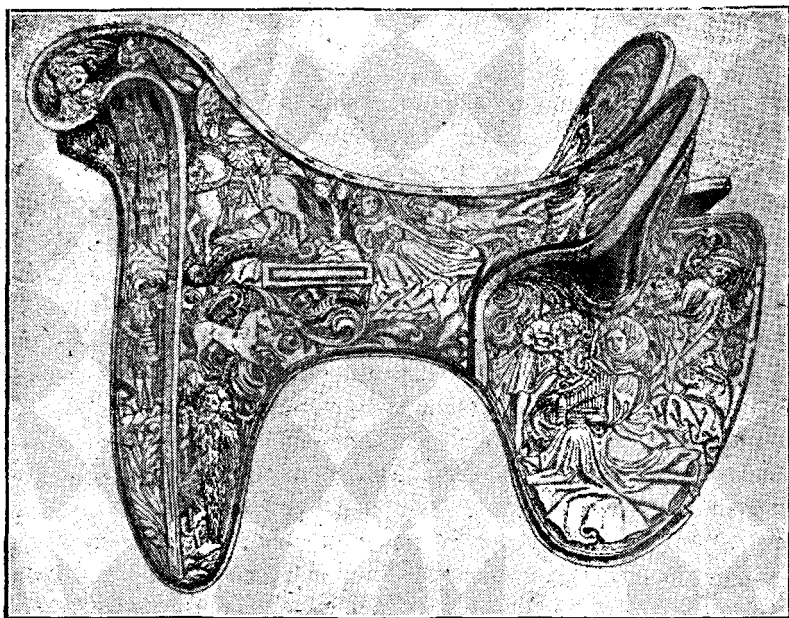
Gebieth. 9. Ein Schwein-händler aus der Wallachey. 10. Ein Pakurar oder Schaffhirt in Siebenbürgen. 11. Eine Wallachische Klosterjungfrau. 12. Eine Wallachin aus der Wallachey. 13. Eine Wallachische Braut aus Siebenbürgen. 14. Eine Wallachin die also spatzieren geht im Sommer. 15. Eine Wallachin aus dem Fogarascher district. 16. Ein Wallachischer Mensch im Winter Habit. 17. Eine Dirne aus der Wallachey. 18. Eine legumen oder Griechischer Pfaff. In exemplarul academiei în plus: 19. Ein in der Traur gehender Wallach.

4. *Două albume* cu desemnuri colorate ale fraților Téglás, reprezentând țesături, broderii și lucrări în lemn, românești, în secția etnografică a Muzeului național ungar.¹ Frații Téglás Gabor și István au studiat în anii 1882—85 arta noastră țărănească în munții Hunedoarei și au expus la expoziția mare din 1885 două albume, cari au fost călduros primite de publicul și presa ungară, mai ales de «Egyetértés». Peste 20 ani Téglás Gábor a descoperit cele două albume la Secția etnografică a Muzeului național ungar. Ele au fost probabil furate de un vizitator al expoziției din 1885 și vândute unui anticar, care le-a vândut iarăși secției etnografice. O parte a lucrărilor în lemn din albume a fost publicată de G. Téglás în 1906 în cadrele unui studiu însoțit de 17 ilustrații

5. *Șeaua de fildeș a lui Vlad Dracul* în Muzeul național ungar² Renumitul colecționar Nicolae Iankovich a cumpărat această șea dela un agent român din Viena, care o câștigase pentru 500 floreni din tesaurul catedralei (mitropoliei?) din București. Colecția, în care se găsea și șeaua, a fost cumpărată dela Iankovich de către dieta ungară din 1832—6, astfel a ajuns în Muzeul național ungar După tradiția românească șeaua a

¹ *Téglás G.*: A hunyadmegyei fadaragás: «A. M. N. Néprajzi osztályának Ertesítője» 1906 p. 126—137 cu 17 ilustr. — ² *Rómer Fl.*: Prunksättel im Nationalmuseum zu Pesth «Mitteilungen der k. k. Centralcomission X. 1865 p. 1—8 cu 3 il. și «Archaeologiai közlemények» 1865 — Schlosser, Iulius v.: Elfenbeinsättel des ausgehenden Mittelalters «Jahrbuch d. kunsthistorischen Sammlungen d. allerhöchsten Kaiserhauses» XV, 1894, p. 268—70, il. 5—7 *Kárász Leó*: Elefántcsontnyergek a N. Múzeumban: «Archaeológiai Értesítő» XIV. 1894, p. 53—7 cu 4 pag. illus. — *Radisics G.*: Magyar Műkincsek. Budapest, 1896, I. 5. tablă *Nagy Géza*: Hadtörténelmi ereklyék a M. N. Múzeumban «Hadtörténelmi Közlemények». XI. 1910, p. 223—232 — *Kalauz* a Régiségtárban, p. 182—3.

fost donată mitropoliei de regele Sigismund al Ungariei, după lupta dela Nicopolis din 1396, stilul șelei însă arată că datarea e prea timpurie. Rómer și Kárász au crezut, că este din jumătatea a doua a sec. XV, din timpul lui Mateiu Corvin și este de origine italiană. Azi, în urma cercetării lui Géza Nagy, se crede, că este din jumătatea primă a sec. XV. și că este opera artiștilor germani din regiunea Rinului, cari au lucrat pentru regele Sigismund. Execuția și tehnica este opera lor, forma

*Șeana de fildes a lui Vlad Dracul, în Muzeul Național din Budapesta.
(După Kárász.)*

aceasta însă este forma șelei de turnir ungară cu spate scurt. Această formă o vedem și la statuia sf. Gheorghe din Praga din 1373, care este opera fraților Martin și Gheorghe din Cluj. Regele Sigismund a reînființat la 1408 ordinul cavaleresc al Sf. Gheorghe, fondat de Carol Robert. «Ordinul bălaurului» a avut ca scop lupta împotriva necredincioșilor și ereticilor. Clasa primă a acestui ordin a avut 24 cavaleri maghiari și străini. În 1431 a fost primit în acest ordin Vlad Dracul de către Sigis-

mund, care era atunci în Nürnberg. Vlad Dracul anume căuta ajutor contra Turcilor. Astfel se explică cum a ajuns șeaua la București și pentru ce este împodobită cu Sf. Gheorghe. Șeaua este bogat decorată cu reliefuri: Sf. Gheorghe implătoșat, călare calcă bălaurul, din legendă, mai este reprezentată fiica regelui și castelul; un înger și o păreche făcând muzică (îngerul și bărbatul cu lăncie în mână, femeia cu orgă de mână) se repetă apoi părechile amoroase și figurile fantastice: unicornul, omul sălbatec cu alebarda și luptând cu un leu, bălauri, câini. Deasupra Sf. Gheorghe se găsește inscripția pe o bandă: «da pacem domine». Părțile nereliefate arată urme de zugrăveală.

Astfel de șele de fildeș din jum. I. a sec. XV. sunt dintre cele mai rare și valoroase piese, numai vre-o 21 de piese, sunt cunoscute în muzeele apusene. Muzeul Național ungar, în afară de această piesă, mai posedă două șele de fildeș din aceeaș epocă, deci s'ar putea lipsi în schimbul unei contravalori de acest obiect de valoare istorică românească.

6. *Inelul lui Radu I.* Ziarul «Magyarország» din 24 Nov. 1908 scrie următoarele: «Jandarmeria din Kispest a confiscat în zilele acestea dela locuitorul din Kispest Ioan Gozelin un inel de aur valoros, aproape de 800 ani, deoarece el nu a știut să-și legitimizeze dreptul de proprietate. Inelul este de aur de 37 grame, la mijloc se găsește montată o peatră ovală de culoarea violet, împrejurul ei, în limba sârbească, cu litere cirilice, se poate citi următoarea inscripție gravată: «Acest inel este al voevodului Radul». După constatarea specialiștilor inelul a fost, de fapt, proprietatea voevodului român Radul I., care a domnit în Muntenia între 1375—1385. Valorosul suvenir istoric¹ este păstrat în momentul de față la postul de jandarmi din Kispest».

Cluj, în 1 Noemvrie, 1925.

Coriolan Petranu,
profesor universitar.

¹ «Magyarország» 1908, Noemvrie 24. Atât în ce privește inelul acesta, cât și în privința relicviilor lui Horea și Cloșca, sunt necesare investigațiuni, cari numai în Ungaria se pot face, pentru a da de urma lor. În revista «Familia» din 1869, V. 2. se face amintire despre un portret a lui Radu Negru în Muzeul național ungar, care a fost copiat de pictorul Stăncescu.

Spre necunoscut.

«Prin somnul greu, ca de plumb, auziam cum bate cineva în fereastră.

— Scoală-te, e vremea de plecare!

Glasul nu-mi era cunoscut și nu știam să am nici un drum de făcut. Adormii târziu aseară, frământat de-o neliniște ciudată, uneori îmi ziceam chiar: sunt bolnav. Îmi pipăiam pulsul, dar greșam mereu număratoarea și apoi îmi uitasem cu desăvârșire câte-s bătăile pulsului pe minută la omul sănătos. Cercai să-mi măsoz temperatura, dar termometrul îmi lunecă printre degete și se sparse în țandări. Îmi aduc aminte că vreme îndelungată mă uitai cu mare plăcere după firifoarele de argint viu, care fugeau pe podele. De-odată mi se părură că firicelele mă privesc ca niște ochi vii și avui o senzație de frică. Obrajii îmi ardeau, capul mă durea: de bună seama că aveam ceva. Ori mă tulbura numai neliniștea aceea ciudată? Adormii târziu, după ce număraseram la intervale cât veacurile bătăile de ceasuri în turnul bisericii săsești.

Și acum auzeam bătaia în geam, mereu repetată, și cuvintele:

— Scoală-te, e vremea de plecare!

Îmi dădeam seama că dorm, și încă un somn greu, și mă întrebam: cum pot auzi ciocănitura din fereastră dacă dorm ca un buștean? N'aveam nici gând să răspund, ci începui să cercetez dacă într'adevăr nu aveam vr'un drum de făcut? Mi s'a mai întâmplat să mă culc seara cu gândul de-a mă trezi la anumit ceas, având de-a face o călătorie, și să mă deștept brusc tocmai la terminul pus, fără să-mi dau seama în clipele dintâi pentru ce m'am trezit și ce aveam de făcut.

Dar acum zadarnic mă gândeam în somn, nu știam să am vr'un drum. Lăsaî deci pe necunoscut să bată mereu în geam. Îmi ziceam: se va osteni și va pleca.

Dar fereastra răsuna mereu și glasul repeta aceleași cuvinte, ca și când n'ar fi afară, în curte, la fereastră, un om, ci o mașinărie, care nu poate face decât aceleași mișcări și să spună aceleași cuvinte.

— Poftește și bate cât vei vrea. Eu trebuie să-mi dorm somnul. N'am să merg nicăiri. Nu-mi pot da seama dacă am

vorbit tare, ori numai pentru mine, dar știu că n'am mai auzit nimic, ci m'am cufundat iarăși într'un somn dânc și greu, dar nu somn, care recreiază, ci unul care ostenește și tâmpește pe om.

Nu știu cât voi fi rămas înghițit de întunec și inconștiință, când simții că mă trage cineva de mână. Auzii aceleași cuvinte:

— Scoală-te, e vremea de plecare.

Deși era lângă mine și mă trăgea de mână, m'am trezit mai greu decât când bătea la fereastră.

— Ce vrei? întrebai eu cu glas răgușit. Nu-mi era frică, dar se vede că răgușisem în somn în urma febrei, pe care aseară zadarnic voisem să o mășor.

— Eu nu vreau nimic, îmi răspunse glasul.

— Dacă nu vrei nimic, de ce nu mă lași să dorm?

— Eu nu vreau decât ceea ce vrei tu. Dar adu-ți aminte că tu nu vrei să dormi. Aseară ai adormit numai după ce te-a rupt oboseala. Dar nu vezi că dormi în zadar? Nu te hodinești, nu-ți ajută la nimic somnul ăsta tâmpit.

— Dar ce să fac?

— Să vii cu mine. Scoală-te; e vremea de plecare.

— Dar ți-am spus că n'am nici un drum de făcut.

— Ți-ai uitat. Nu-ți mai amintești de neliniștea ta de aseară?

— Neliniștea mea?

— Da!

— Și ce legătură e între ea și drumul la care mă chemi?

— Trebuie să-l faci pentru a te liniști. Tu îl căutai aseară și nu-l găseai. Eu îl știu. De-aceea am venit. Vei porni cu mine, vei vedea ce va trebui să vezi și te vei liniști.

În mine era întunec: Durmeam încă, visam? nu-mi puteam da seama. Era întunec și în casă, dar, lucru ciudat, cât ce deschisei ochii în întunec îl văzui pe străin. Nu era nici un strein: părea că eram eu însu-mi, așa neliniștit cum fusesem aseară. Acum îmi dădui seama pentru ce nu mă speriasem când mă trase de mână și vorbi lângă mine. Și glasul era al meu.

— Și zici să mergem? întrebai eu.

— Să mergem, îmi răspunse celalalt.

- Știi bine drumul?
- Il știu.
- Și crezi că voiu scăpa de neliniștea aceea?
- Știu că vei scăpa.
- Atunci pornim!

Nu avui nevoie să mă îmbrac. Eram îmbrăcat gata. Nici să descui ușile: erau toate descuiate. Nici să aprind lumânarea: cum mergea tovarășul meu înainte, lăsa o dără de lumină.

Afară, stelele luminau blânde. Luna apusese. Adia o boare domoală. Răcoarea prospătă, mireasma nopții de primăvară mă înviora. Sorbeam ca dintr'un izvor de sănătate.

- Mă simt mai bine! zic eu.
- Nu-i nici o mirare.
- Nu?
- Ai pornit pe drumul cel bun. Nu ți-am spus că eu îl știu?

În văzduh și pe pământ stăpâna o liniște ca la începutul umilor.

- Mergem departe? întrebai eu.
- Nu. Am și ajauns.

Nu mai eram pe drum. Nu mai eram sub ceriul instelat. Eram într'o cameră de spital. O lumină potolită ardea într'un colț. În patul alb o fetiță palidă, cu ochii închiși. Părea că-i moartă. La căpătâi, de-o parte și de alta, de câte-un scaun, două stane de piatră: un bărbat și o femeie. N'aveam cuvinte, n'aveam priviri, părea că n'am răsuflat. Incremeniseră în boare, cu capul frânt în piept.

- E moartă? întrebai eu.
- Nu. E bolnavă. E bolnavă greu. Poate nu mai scapă.
- Părinții ei?
- Da, părinții ei!
- Știu?
- Ce să știe?
- Că-i așa de bolnavă?
- Cum ar putea, părinți fiind, să nu simțească?
- Săracii!

Tovarășul mă privi cu înțeles.

- Uită-te bine la ei, îmi șopti cu glasul încet.

Înainte de a-i privi cu băgare de seamă, simții o durere vie, arzătoare, ca și când o rană veche mi s'ar fi deschis. În suflet, în trup? Nu știu. Nu era numai durere, era desnădejdea care înghiață inima. Ascultai de glas și mă uitai cu deamănuntul la părinți. Îmi părea că i-am cunoscut cândva, foarte de mult. Erau doi îmbătrâniți înainte de vreme, părea că durerea le-a schimbat în piatră liniile feței. De-odată mă cutremurai și înghețai ca și ei.

— Ți-e frică? mă întrebă tovarășul.

— Nul li cunosc. Copila.

— Da! E copila ta!

Lumea a început să se învârtă cu mine. Avui senzația că-mi pierdeam conștiința. Mă trezii într'o biserică. Pustie, înghețată, plină de întunec. Numai într'un colț, lângă altar, pâlpăia lumina roșie a unei candelă. Pe treapta din urmă a altarului un singur om îngenunchiat. Cu capul frânt în piept, ca o stană de piatră.

— Să nu-l trezim! Îmi zise tovarășul.

— Da. Să nu-l trezim. E singur.

— Nu. E cu Dumnezeu. Știi ce-i spune?

Avui o nouă zguduire până'n adâncurile ființei. Îl cunoscui dintr'odată pe omul din biserică: era același, dela căpătâiul fetei bolnave. Eram tot eu!

— Știi ce-i spune? mă întrebă din nou tovarășul.

Nu-i răspunsei. Simțeam o povară îngrozitoare, care mă strivea, mă înădușa.

Dar acela mă întrebă și a treia oară.

— Știu, i-am răspuns cu glasul stins.

— Ce? stăruie, el.

Eu gemui.

— Trebuie să-mi spui și mie. Altfel zadarnic am făcut drumul până aici.

— Să-ți spun?

— Da! Trebuie!

— Cere sănătate pentru copilă. Se leagă să-i rămâe mulțumitor toată viața, și dincolo de viață. Își topește sufletul într'o nădejde supremă, ultimă.

— Da. Ai spus adevărul. Se roagă și face legăminte. Dar ce-i cu tine? Pentru ce te clătini?

Cu un geamăt din adâncuri, cu un răcnet de fiară, căzui pe lespezile de piatră...

Mă trezii de cumplita izbitură. Nu știam unde mă aflu. Începui să pipăi în întunec. Eram în patul meu, în care m'am culcat aseară. Perina, cearșafurile, cămașa de pe mine le puteai stoarce de apă.

Mă deșteptai cu greu. Imi mișcam ea pe niște bucăți de plumb membrele. Aveam senzația că m'a bătut cineva, că m'a pisat în piua.

Cu mare silă putui aprinde o lumânare. Abea acum îmi putui da seama că am visat. Dar vedeniile din vis, acum, că eram treaz, se învăluiră o vreme ca în perdele grele și întunecate. Nu le vedeam limpede. A trebuit, cu sila, să-mi refac visul dela început. Trăia întreg în mine, dar eram atât de sleit de puteri, încât îmi trebuiră sforțări să-mi revăd vedeniile din vis.

Dal Nu mai încăpea îndoială: suferința mea o văzusem. Dar erau lucruri petrecute înainte cu cincisprezece ani. Copilița de-atunci, care fusese smulsă din gura morții, era azi fată mare. Era logodită. De Dumineca trecută, de patru zile era logodită. Și, lucru ciudat, neliniștea aceea ciudată, pe care o simții și aseară, se întări din ziua logodnei.

De neliniștea aceea sufeream eu și mai înainte. De când se făcuse fetița bine, în cât treceau anii și durerea rămânea tot mai adânc în noapte, neliniștea aceea mă încerca tot mai mult. Dar nu-i simțeam povara. Era mai mult un fel de deprimare sufletească. Aveam senzația că ar trebui să fac ceva, și nu știam ce, nu-mi puteam da seama ce lipsă rămânea în mine neîmpăcată.

Dela logodnă neliniștea mă apăsa tot mai tare. Nu putui fu vesel cu desăvârșire nici în ziua de logodnă.

Lumânarea ardea lângă patul meu. Priveam trist la flacăra ei. Revăzui icoanele din vis la căpătâiul bolnavei, în biserică. La început priveam ca la niște icoane străine. De-odată zvăcni din pat și începui să țip: pierdui simțul realității și-mi părură că icoanele din trecut sunt lucruri de azi. că fetița zace în boala ei fără leac.

Fata, nevasta, slugile dădură năvală în camera mea.

— Ce-i, pentru Dumnezeu?

li privi năucit, cu părul vâlvoiu.

— Nici să te fi mușcat un șarpe! zise nevasta.

— Un șarpe m'a mușcat. Un vis rău! Lăsa-ți-mă. Nu am nimic. Și mă uitai după fată ca după o arătare cerească.

Abea am rămas singur, mă aruncaii în genunchi, lângă pat. «Mulțumescu-ți Doamne, că a fost un vis! Că nu se mai întoarce iadul de-acum cinsprezece ani».

Da, începuii să mă rog, să mulțumesc cum nu mai făcusem de mult. Și cum mă rugam, un glas din adâncurile ființii mele se ridica tot mai limpede, tot mai puternic, tot mai plin de înfruntare: pe mine mă înfrunta. Eu însu-mi mă înfruntam. Cum au putut trece zile și ani fără să mi mai aduc aminte de legământul meu? Fetița creștea și înflorea lângă mine și prăpastia deschisă în zilele de boală în sufletul meu, se închidea ca o rană ce pornește spre tămăduire. Tot mai rari erau zilele în care, văzându-o să-mi aduc aminte de ceasurile grele, și să-i mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a scăpat-o. Mă cufundam în mulțumire și în fericire ca într'o apă limpede și aromată.

Uneori, când în intervale mari de vreme, nu-mi mai înfrăteam sufletul în rugăciune de mulțumită cu puterea atot stăpânitoare, mă încerca o ușoară melancolie, de ale cărui izvoare nu-mi putui da seama. Simțeam numai atât că-mi lipsește ceva. Lipsa asta o simțeam mai greu din ziua logodnei fiicei mele.

Acum, în genunchi, mă muștram cumplit, sângeros! știam pricina neliniștii mele, îmi uitai să țin legământul ce-l făcui în fața altarului: să nu treacă zi fără să-i mulțumesc lui Dumnezeu...

— Nu ești tu o abatere dela legea obștească. Așa sunt toți oamenii, prietene Petre, zise un bărbat uscățiv, cu barba sură, cu privirile verzi, care ascultă până acum pe Petru, fără să-l intrerupă o singură dată. «Toată lumea se roagă la năcaz, în suferință, în primejdie. În zilele bune, după ce a trecut primejdia, uităm. Ni se pare că nu mai avem nimic cu Dumnezeu. Suntem neputincioși, iată adevărul. Dumnezeu nu o să țină seamă de slăbiciunile noastre».

— Știu, prietene, răspunse Petru. Atotputernicul nu pierde nimic de ne rugăm ori ba, de-i suntem mulțumitori ori nu. Dar pierdem noi. Eu mă muștram cumplit după visul acela, dintr'un îndemn lăuntric, poruncitor. Mie-mi greșeam nemai

aducându-mi aminte de legământul meu. Sufletului meu. Eu cred și simt acum că sunt clipe în viața omului când sufletul deschide puteri nebănuite, când se ridică până la contactul mistic cu ființa supremă. Zboară ca vulturul în înălțimi amețitoare. E o creștere a cărei urmă nu se poate șterge nici odată. Conștiința poate trece peste ea, dar rana nemângăierii rămâne deschisă: sufletul se dorește, baremi în unele clipe, în înălțimile mistice, pe cari le-a gustat.

Când noi uităm de tot zborul lui din clipele mari, el face, dar se întristează. Și neînțeleasa melancolie ori neliniște, ce ne paște uneori, când viața ne suride, să știi dela mine: izvorește din acea uitare. Și acum mă gândesc: ce schimbată ar fi viața omenească dacă oamenii și ar înălța gândul la cel atot puternic nu numai în ceasurile grele, rugându-l, ci și în cele fericite, mulțumindu-i! Da! Vorbesc serios! Noi îl cunoaștem pe Dumnezeu numai prin gândurile și simțirea sufletului întristat de moarte, nu și prin puterile lui, când e fericit, strălucitor de lumină. Cunoaștem numai pe un Dumnezeu pe care-l vedem cu ochii în lacrimi de durere, nu și pe cel ce-l putem cunoaște cu ochii scăldați în lacrimile bucuriei. Și așa o față a Dumnezeirii ne rămâne necunoscută. Da! Nu glumesc!

Eu cred că visul meu mi l-a zămislit rana aceea a nemărgenirii, deschisă în suflet: când n'am mai avut eu puteri să mă înalț, când era gata să uit că cu Dumnezeu poți sta de vorbă și în ceasurile fericite, a venit ajutorul din adâncurile, cari au gustat odată contactul mistic cu nemărgenirea».

I. Agârbiceanu.

Problema vieții scumpe pare că nu e înțeleasă de loc de cei interesați, deoarece, ca să remedieze scumpetea, reclamă măsuri ca urcarea lefurilor, a cărei singur rezultat posibil ar fi ca să trebuiască să se întâmple o nouă inflație de bilete (de bancă), cari ar micșora puterea lor de cumpărare și ar aduce, în consecință, viața încă și mai scumpă.

Gustave Le Bon. XI. 1925.

Păcat pentru păcat...

Comedie într'un act.

de Octavian Vorobchievici.

PERSOANELE:

MARCEL avocat, 28 ani.
ZOE soția, 22 ani.
FIFI croitoreasă, 24 ani.
O dactilografă . 22 ani.

SCENA I.

Anticameră. Mobilă orientală. Plante tropicale. În fund ușa principală.

Fifi (deschide puțin ușa din fund și-și strecoară capul înlăuntru) — Se poate? (După o clipă de așteptare) Nu e nimeni? (Intră) Totdeauna când vin cu o notă de plată nu găsesc pe doamna acasă. Oh! cucoanele astea! Știu să-și facă rochii scumpe și să pună bieteles croitorese pe drumuri ca să-și încaseze costul. Ei bine, de data asta voi aștepta până ce va veni. — (Plimbându-se și admirând mobila) — Ce frumos e aici! Nu i vorbă, ar fi fost mai frumos să termin povestea contului și să mă pot plimba puțin la grădină. A înverzit liliacul și s'au întors rândunelele. — (Luând o fotografie de pe o masă) — Uite și soțul elegantei creditoare. Par'că văd pe doamna alintându-se în jurul lui ca să-i scoată (ironică) — «neînsemnata sumă»... — Sărmanii bărbați! Sărmanii bărbați!...

SCENA II.

(Intră Marcel, fluierând o arie veselă. Observând pe Fifi, o salută cu o față surprinsă și bucurasă.)

Marcel: Bunăziua domnișoară. Pierdusem nădejdea...

Fifi (zâmbind mirată): — Nădejdea?

Marcel: Nădejdea, da. Sunt aproape două luni de când toate jurnalele publică anunșurile mele (ca și cum ar ceti) — Caut dactilografă harnică pentru birou, care să cunoască... etc... etc... În fine de data asta norocul a fost de partea mea. Mi-a trimis târziu, însă — (galant) — bine că nu s'a grăbit...

Fifi: A avut grije să vă trimeată una de care nu știu dacă o să fiți tot atât de mulțumit până la urmă.

Marcel: Când are cineva ochi atât de frumoși, nu știu cum n'ar putea mulțumi chiar pe omul cel mai absurd.

Fifi: Mă rog, soția dumneavoastră este tot de părerea asta?

Marcel: Când afară e primăvară și când înlăuntru e inima tânără, bărbatul uită opiniile soției. Frumoasă domnișoară, rămâneți la biroul meu și am convingerea că ne vom înțelege de minune, iar orele de lucru nu vor fi reci și plicticoase cum sunt de obicei prin cancelarii.

Fifi: La drept vorbind sunt datoare să vă previn înainte de orice angajament că degetele acestea sunt mai obișnuite cu notele croitoreselelor decât cu clapele mașinilor de scris.

Marcel (Se apropie și-i ia mâinile într'ale sale): — Domnișoară, cât sunteți de modestă! Niște degete atât de albe și delicate nu pot fi decât tot atât de maestre pe clapele de fildes ca și pe ale inimei celui care se apropie de dumneavoastră.

Fifi: Dar notele rochiilor neachitate?

Marcel: Simplu: se vor achita.

Fifi: Ce păcat că domnii nu poartă rochiile! Croitoresele n'ar mai avea atâta de furcă până să și încaseze datoriile.

SCENA III.

(Zoe intră pe neașteptate și-și surprinde soțul ținând cu gingășie și de aproape mâinile croitoresei.)

Zoe: Marcel!

Fifi: Doamnă, am adus nota de plată pentru ultimile rochii.

Marcel (incurcat): — Da, nota... (reculegându-se) Ce notă? Ce rochii?

Fifi: Nota pentru rochiile soției dumneavoastră.

Marcel (mirat): — Soției mele? Par'că spuneați...

Zoe: Frumos îți șade domnule! Asta e conduită! În lipsa soției să-ți permiți o astfel de atitudine față de domnișoara, care a venit pentru afacerile mele particulare.

Marcel: Domnișoara a venit pentru tine? Ești greșită! A venit în urma anunțurilor mele de căutarea unei dactilografe

Când ai intrat, tocmai discutam condițiunile. — (cedând) — Este poate adevărat că de bucurie, după atâta așteptare...

Zoe: Ce dactilografă? E croitoreasa mea.

Fifi (lui Marcel): — Nu vă spuneam de notele de plată? Și nu mi-ați promis că o să le achitați?

Zoe: Rușine, domnule, rușine! Nu găsesc expresie pentru a-ți califica fapta!

Marcel: Cum, dumneata nu ești dactilografă?

Fifi: Acum cred că știți ce sunt. (Ii întinde nota de plată).

Marcel: Și eu, care mă bucuram...

Zoe (furioasă): — Te bucurai? Asta e culmea!

Marcel: Mă bucuram că voi putea continua activitatea la birou cu mai multă vigoare.

Zoe: Vă rog, domnișoară, nu vă mai obosiți. Măine voi trimite suma ce vă datoresc. Am de aranjat acuma o notă de mai mare importanță.

Fifi (ironică): — Bunăziua, doamnă... bunăziua, domnule.

SCENA IV.

(Marcel se așează la o masă și ceteste nota de plată. Pe față i se vede o mirare crescândă.)

Zoe (isbucnind): — Decăzutule! În casa asta unde mi-ai vorbit atâtea ori de iubire, te găsesc aproape îmbrățișat cu o femeie pe care nici n'o cunoști, de care nici nu știi dacă-i dactilografă sau croitoreasă. Pentru asta m'ai luat de lângă mama, fată neștiutoare și curată, ca să-mi arăți apucăturile pe cari fără îndoială le-ai avut și înainte de a-mi cere mâna! Mă grăbesc să vin acasă, ca să nu lipsească nimic celui pe care-l credeam cu tot sufletul al meu și când colo îl găsesc în plină gingășie cu o croitoreasă... Oh! Doamne! croitoreasă! Ce-am ajuns! — (plânge) — Mamă, mamă, de ce nu ești aici, să vezi pentru ce m'ai crescut! Voi spune la toată lumea să știe câtă stimă meriți!

(În timp ce ea îi aruncă aceste fraze, el, cu capul în mâini, murmură destul de limpede.)

Marcel: Toilette du soir en crêpe — Georgette crevette, bord rapporté, brodé en perles argent. — Grande toilette du soir, en lame argent, fourreau à long pan. Broderie strass et perles — Robe du soir, en lamé à dessin. Tunique évasée.

garnie de renard gris et de fleurs. — Toilette du soir, en crêpe satin, vert pâle, traîne sur le côté, bandeau brodé de perles.

Zoe: Uite, lui ce pușin îi pasă! Par'că nu s'ar fi petrecut nimic! Par'că n'ar fi el în cauză! În loc să-și ceară iertare pentru nesocotință, în loc să se ascundă de rușine, în loc să-și toarne cenușe în cap, el cetește o notă de croitorie. (Se așează pe un divan, își acopere fața cu palmele și plânge. Marcel o privește o clipă, apoi se ridică și, plimbându-se prin cameră, continuă).

Marcel: Manteau du soir en velours chiffon mauve, garnie de chinchilla. — Manteau du soir en velours-chiffon vert, garnie de renard et de broderie argent. — Travesti «espagnole» Juppe en volants de dentelle, corsage de soir, noire. — Travesti «sorcière égyptienne» en soir, rouge, manteau bleu, brodé en or. — Robe habillée en crêpe de Chine mauve. Echarpe et motifs en broderie de style égyptien. — Am obosit rupându-mi limba în atâtea denumiri de mătăsurii, garnituri și culori.

Zoe: Ce crud ești! Când sufletul mi-se sfășie de durere pentru acest cămin în care încrederea reciprocă se năruie din cauza unui soț ingrât, dumneata te distrezi cu un fleac.

Marcel: Mă rog, ăsta e un fleac? Când croitoreasa ta îmi aduce o notă în care-i înșirat un jurnal întreg de mode, când toaletele prevăzute aici trec mult peste veniturile noastre, când eu n'am habar de toate comenzile acestea, când în mod regulat mi-ai răspuns, ba că asta e dela mama, ba că asta e dela tata, ba că e dela moșu, ba că e mai știi eu dela care rudă — te întreb, fleac e? Dumneata, care-mi impuși cu atâta severitate copilăria unei clipe, din ce fonduri credeai că vom plăti luxul acesta? Ș'apoi, ia spune-mi, la ce-ți slujea strălucirea nefirească a potopului de toalete, pe cari le schimbai de câte ori ieșeai în lume? Care este partea morală a conduitei tale? — (aspru) — Vorbește, da, vorbește tu, care acuzi!

Zoe (ridicând privirile umede): — Știu și recunosc de bună voe, a fost în mintea mea o perdea de ceață. Când mi-am făcut primele toalete, stăpănită de invidie pentru prietenele mele, cari erau mai luxoase ca mine, am crezut că voi scăpa ușor din încurcătură. Mai târziu numai, am văzut că nu le puteam achita. Croitoreasa și-a dat seama de situație. După ce m'a terorizat pușin cu datoria, m'a atras în cursă, făcându-mi alte toalete. Știa că până la sfârșit își va primi banii cu toate

dobânzile. Astfel am căzut în păcat. Recunosc, dar tu te-ai purtat de altă natură; păcatul tău este un adevărat păcat.

Marcel (impăciuitor): — Păcat pentru păcat! Suntem chitti

SCENA V.

(Cineva bate la ușe.)

Marcel: Poftim! (Intră o domnișoară cochetă cu ochii arzători. Se inclină ușor.)

Dactilografa: Am cetit anunțul prin care căutați o dactilografă.

Marcel (repede): — Intr'adevăr, de două luni...

Dactilografa: Am practică îndelungată la birou și sper că...

Zoe (scurt): — Ce păcat, domnișoară, că soțul meu și-a găsit o altă dactilografă!..

Marcel (muștrător): — Zoe!

Zoe (hotărâtă): — Da, domnișoară, regretăm foarte mult.

Marcel (privind când la soție, când la dactilografa): — Dar...

Zoe: Așa că este zădarnic să vă mai obosiți insistând.

Dactilografa (nedumerită): — Atunci mă ertați că v'am deranjat — (Ese.)

SCENA VI.

Marcel (supărat): — Bine, dragă, dar ce însemnează asta? Crezi oare că am să mă pot lipsi de serviciile unei dactilografe? Să lăsăm copilăriile la o parte și să ne gândim la foaia serioasă a vieții. Tu știi câte lipsuri am la birou de când mi-a plecat ultima dactilografă. Dacă s'ar putea găsi bărbați, aș prefera bucuros un dactilograf și poate ți-aș reda și ție liniștea.

Zoe (cu aer dulce): — Știu nevoile biroului și procedez astfel tocmai pentru bunul mers al treburilor tale. Te previn că voi proceda la fel cu toate micile dactilografe, cari se vor prezenta în urma stăruitoarelor tale anunțuri.

Marcel: Nu mai înțeleg. Asta însemnează că vrei năruirea afacerilor mele. Dacă aș dispune de timp ți-aș lua de pe inimă piatra de moară și aș lucra singur la mașină, dar tu știi cât sunt de ocupat.

Zoe: Trebuie să fac o mărturisire.

Marcel: Un alt păcat?

Zoe: Un păcat mic. Păcat, pentrucă nu ți l-am spus până acum. Când eram la tata, am învățat să scriu foarte bine la mașină prin birourile lui Neapărat, agerimea de odinioară mi-a dispărut, însă după puțin exercițiu voi putea ajunge la perfecțiunea de atunci.

Marcel: Chiar dacă mi-ai fi mărturisit dinainte, tot nu puteam trage vr'un folos de pe urma acestui fapt.

Zoe: De ce nu?

Marcel: Doar n'o să te pun să scrii la mașină!

Zoe: Ba tocmai asta vreau. (Apropiindu-se.) Voi lucra la biroul tău și nu vei avea nevoie de altă dactilografă, iar soția ta nu va mai avea nevoie de lux. Muncind își va spăla greșeala în care a căzut.

Marcel (cu admirație): — Scumpa mea!

Zoe: Intr'un șorț de stambă cenușie, cu mâneci lungi, voi sta la mașină, intr'un colț al biroului tău și între paginile scrise, singura bucurie îmi va fi aceea de a-mi ridica ochii către tine, recunoscătoare că din iubirea ta am găsit drumul adevărat pe care trebuie să meargă o soție.

Marcel: Scumpa mea!

Zoe: Iar dacă domnul soț va voi să-și sărute dactilografa, va putea s'o facă fără grije. Doamna soată nu-l va împiedeca. Ba, dimpotrivă, va fi foarte mulțumită. Și astfel fericirea casei va fi refăcută.

Marcel (imbrățișând-o): — Ingerul meu!

(Cortina.)

Punctul pe i.

(Din prilejul apariției volumului „Discursuri către surzi“ de istoricul italian Guglielmo Ferrero.)

Îți cade bine să dai de câte o carte, care te silește să privești problemele mai adânc și să te desbari de punctul de vedere al turnulețului tău de bisericuță.

Dacă suferim în ziua de astăzi e, de sigur, și din cauză că, în epoca noastră «democratică», privește aproape fiecare problemele din punctul de vedere al interesului său personal, fără de a lua în considerare *complexul*.

Nu a intrat încă în opinia publică a țărilor europene, (deocamdată) marele adevăr al *interdependenței* economice, sociale, culturale. Ura pricinuieste pustiiri grozave — ura zămislește ură — iar cultura europeană întreagă este primejduită.

Puțini sunt oamenii politici, cari să poată ținea piept cu valurile de interese personale sau de clase sociale sau de partid, în toate țările, iar când vorbesc despre interdependența aceasta sunt luați, de cele mai multe ori, în bătaie de joc sau, în cel mai bun caz, tratați de: «idealiști».

Astăzi ne vorbește un istoric, un istoric cu reputație mondială: G. Ferrero. Ōare o reputație de primul rang mai poate avea autoritate în zilele noastre de dihonie, când par'că nu mai vreau mulțimile să recunoască autorități? «Vă dați de mall» strigă Ferrero, și în stânga și în dreapta. «Dacă nu vă încordați puterile să ieșiți din impas, n'are să fie bine pentru Europa!» Volumul și-l întitulează «*Discursuri către surzi*». (M'am folosit de volumul în fr. «*Discours aux sourds*», ediția «Săgetătorului» Simon Kra, Paris, Rue Blanche, 1924, 7-50 fr.)

Discursurile le ține unul, care a studiat istoria. Un specialist. Volumele sale au ajuns celebre, ca ale lui Mommsen. «Mărirea și decadența Romei» a analizat-o F. în 6 volume. Caracteristicile sale sunt clasice. «Ruina civilizației antice» este titlul altui volum.

Și acum analizează istoricul epoca noastră. Critica este amară și grozav de semnificativă.

«*Știm noi ce vrem*»? întrebă F. la loc de frunte. «E chestiunea capitală!... Totul e confuziune în voința noastră. Câteodată se dedublează, voind în acelaș timp binele și răul sau bunurile, cari se esclud, fiindcă unul este, în urma naturii sale, prețul celuilalt». Convingerea lui F. este: «*Disordinea voinței noastre este răul de care moare epoca noastră*»... «*Voi vorbi surzilor, în orice caz*», scrie, desolat, și totuș, își face datoria.

Dați cartea la o parte cu o durere sufletească, ce lasă urme adânci, dacă vrei să cugeți (cugețarea e primejdioasă astăzi!). Conștiința ta de om e sbiciuită de unul, care vrea să purifice atmosfera, cercând să dea la o parte vâlul dela Sais. Cetiți ce scrie F. despre «Iluzia libertății» (titlul unui capitol) sau despre «comunism» sau despre «valul dictatorial» și vă veți convinge:

cât de mare dreptate are istoricul să ridice dojenitor degetul și să avertizeze. Cine-l ascultă?

«Europa»? Un dat din umeri! Ce ne pasă nouă de o Europă! Mai de actualitate e cutare câștig al partidului cutare sau cutare afacere lucrativă, a băncii cutare... Se clatină toate! strigă F., dacă nu vă ridicați sufletește, dacă nu vreți să priviți problemele și *per summos apices*, dintr'un punct de vedere mai superior.

Are diatribe puternice, are observații minunate — e un mentor prin eselență, numai că li lipsește Eneas, tinărul, și în locul lui, are pe un individ recalitrant, care nu vrea să știe de «dăscăleală». Amar ai să o plătești! strigă F. europeanului.

Bine ar fi ca aceste analize, ca aceste gânduri, să pătrundă. Firește, sunt mai greu de reținut și de propagat decât o arie din cel mai recent tango, dar ca tangoul acesta să existe și pe viitor și ca buzele să-l poată fredona, va fi foarte cu cale ca gândul lui F. să *pătrundă* în opinia publică. Altfel «insomnia umii», care a început, după F., cu «mașinile de vapor și cu electricitate» — se va preface într'un coșmar grozav, pentru întreagă lumea, și toți vom fi condamnați la «galera muncii» forțate, pentruca mai apoi să ne prăbușim cu toții.

Am ales câteva pasagii marcante din volumul acesta. Cine vrea să citească comentariile tezelor pe larg va face bine să-și procure volumul în franțuzește. (Discursurile către surzi¹ încă n'au apărut în traducere românească, fiindcă nu conțin nici probleme excitante, sexuale, nici scandaluri literare!')

«Ne întrebăm adeseori, cu groază, dacă nu s'a deplasat osia pământului, dacă nu a ieșit universul din locu-i de mai înainte, dacă n'a căzut în delir rațiunea. Nu: cecece ne-a fost dat să trăim, e mult mai simplu, în oroarea sa tragică. Vom intra, suntem pe cale de a intra în «eternul trecut», în legile comune ale umanității. Războaiele și revoluțiunile fac parte din destinul nostru de aici, de pe pământ, întocmai ca și ordinea și pacea. Ele sunt însă, în urma naturii lor, probe dureroase și nici decât aventuri triumfale; *potirul amar*, pe care trebuie să-l golească anumite epoci pentru acelea, cari le-au precedat sau cari le vor urma, și nici decât păharul beției și al bucuriei, hărăzit celor fericiți ai lumii». (38).

¹ În limba germană are F. un volum interesant: «*Demokratie oder Terror — Die Diktatur in Italien*». Edit. Iulius Hoffmann, Stuttgart, 1924. Acolo un decalog, ce și-l impune sie-și.

«Acest *haos universal* de imperii și de idei, de popoare și de doctrine nu este decât o mare simplificare. Mâna misterioasă, care conduce lucrurile (destinul) lumii a scris aici, ca de obicei, în caractere obscure, dacă le privești de aproape, dar, cari se luminează, dacă te dai puțin înapoi, vre-o câteva simple adevăruri, pe cari noi le-am uitat. D. e.: focul arde și distrugerea ne este mai plăcută decât creațiunea.

«Da, revoluția rusească se naște din revoluția franceză, la o distanță de un secol și mai bine; dar ea nu este o repetiție a aceea ce nu putea și nu va putea să se repete vreodată. Una este începutul, cealaltă sfârșitul unei epoci, a unei mari epoci. Revoluția franceză este poarta arzândă prin care civilizația occidentală se avântă, tinără, plină de zor, fără de griji, în fabuloasa aventură a cuceririi pământului. Cu revoluția rusă, pentru întâia oră, cade ea la jumătate calea, obosită, respirând greu, îmbătrânită, și se rănește la genunchi.

«Are să-și recapete civilizația respirația, se va ridica, se va vindeca de răni și va relua drumul, în ziua, în care va fi înțeles din nou însemnătatea adâncă a umilei rugăciuni, cu care a învățat-o, în decurs de atâtea secole, Biserica și pe care de un secol a uitat-o aproape:

«A peste, a fame, a bello,
Libera nos, Domine.
(De ciumă, de foamete, de războiu,
Liberează-ne, Doamne.)

Dar cât timp va mai trebui să treacă până ce urechile, astăzi surde, se vor deschide de nou la acest vechiu cuvânt al adevărului?» (39—40)

«În zadar se acuză reciproc bogații și săracii că ar fi tirani. În timpul de față nu se află în civilizația occidentală decât un singur tiran, și acest tiran este fără de milă. E poporul acesta nemăsurat, de *uriași de fier și de oțel*, conduși de fier, cari ne silesc, pe toți, să lucrăm și să ne petrecem fără de răgaz, cu voia, fără de voia noastră, deoarece dacă cei bogați, clasele mijlocii și masele, ar vrea să trăiască mai simplu, marea mașină a lumii s'ar opri. Nu sunt mașinile, cari lucrează astăzi pentru ca să ne satisfacă trebuințele; noi suntem, cari trebuie să ne impunem nouă înși-ne trebuințe nouă pentru ca mașinile, pe cari le-am inventat să continue să creieze o abundență, care e sbuciumul nostru. Toți suferim pe urma acestei tiranii, nimeni nu vrea să se elibereze de ea. De aceea fiecare se leagă de vecinul său.

«Aceasta este marea problemă a epocii noastre: Ca să nu distrugi, ca și când ar fi dușmanii genului omenesc, pe acești uriași de fier, însuflețiți de foc, dar de a nu-i multiplica orbește, pe de altă parte, făcând din lume prada lor și sclava lor. Să-i readuci în serviciul omului, cari i-a creiat, docilii voinții sale. Să rupi lanțul tiraniei lor. *Sclavii sclavilor noștri sau stăpânii lor? Iată dilemă!*» (51—53)

«*Anarhia estetică* tulbură și înveșinează ordinea spirituală a unei generații, întocmai ca anarhia politică. Trebuie ca fiecare generație să poată spune cu o anumită certitudine: aceasta e frumos, aceasta urât. O generație, care eșită într'una în fața operelor de artă, cari sunt să se judece și își schimbă părerea tot la șase luni, o generație, care se contrazice dintr'un anotimp într'altul, care admiră și glorifică la căderea frunzelor de ceeace îi este scârbă la încolțirea frunzelor și care uită ura și admirația primăvara viitoare, e cuprinsă de o boală, pe care trebuie să o curezi. Vatra râului nu este inteligența, ci voința: «dubla voință», care refuză să plătească anumite bunuri cu renunțarea la alte anumite bunuri, după cum e legea vieții!» (68)

Este numai o *iluzie* libertatea noastră, constată F. «Putem cugeta, vorbi, imprima tot ceeace ne trece prin cap: suntem liberi și bunicii noștri nu erau. Dar înaintea Revoluției franceze nu era nimeni constrâns să ajungă soldat împotriva voinței sale, nici să pornească la războiu, dacă prefera dulceața pacii. Toți erau liberi să aleagă între sabie și plug, între casca (militară) și pălărie. Oamenii din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea, dacă ar învia, ar putea să ne spună că au fost liberi și că noi nu suntem liberi». (73)

«... Nu știm ce spunem când ne laudăm că am fi liberi. Și în privința aceasta nu este voința noastră altceva decât confuziune și contradicție. Sensul profund al acestei «liberări a omului» ne scapă; și ne va scapa câtă vreme nu vom fi învățat din nou să distingem cele două elemente ale puterii: *forța și autoritatea*. Le confundăm într'una; și de aceea nu mai înțelegem nimic. Ce va să zică forța? Instrumentul fizic al autorității. Ce este autoritatea? Razimul moral al forței... Fără o anumită cantitate de forță nu există autoritate, care să valoreze, afară de autoritatea religioasă, autoritatea paternă, autoritatea dascălului asupra discipolului. Fără de autoritate nu există forță, care să se poată face multă vreme ascultată, fie chiar și prin cele mai grozave amenințări.» (74—5)

«Teba, Ninive și Babilonul n'au exerciat nici odată asupra turmei de oameni o putere completă, semi-divină, cum au făcut-o statele moderne, fiice ale Libertății, mandatare ale Poporului, șampioane ale Democrației.» (82).

«Voința noastră a fost voalată de o minciună frumoasă, ca să nu vadă ceeace vrea, de fapt. Defectul pe care, sub formă de tiranie, elita sec al XVIII-lea nu a putut să-l ierte vechiului regim, este slăbiciunea și neputința. Ceeace de 2 secole au voit-o generațiile sub numele de «libertatea este puterea, bogăția, dominația lumii. Acest echivoc tulburător este secretul întregii noastre istorii, dela Revoluția franceză până la războiul mondial» isvorul inepușabil a străinii și, câteodată, păcătoase pretexte, la cari au dus elanurile lirice și eroice cele mai sublime ale secolului.

«Câtă vreme nu va fi înțeleasă această contradicție, câtă vreme își vor închipuși oamenii că, spre sfârșitul sec. al XVIII-lea, au fost sau luminați sau înșelați de doctrine sublime sau falacioase, căzute din cer, vom

«călca în lume ca nește orbi, fără de baston și fără de călăuză. Se pretinde din toate părțile un stat tare ! Dar statul modern, putere uriașe, care nu este activată de o inteligență limpede, luminată, conștie de scopurile sale proprii, este prea tare. Aici zace adevăratul lui defect ! Ceeace lipsește (statului modern) nu este forța ; e înțelepciunea, demnitatea, moderațiunea, justiția, elevarea morală ; și — în consecință, — prestigiul și autoritatea. Cel ce invocă în ziua de azi statul tare este un om îmbătat, care cere vin (bentură). Adevărata slăbiciune a statelor moderne este forța lor» (83—4).

«Nu statul tare ar trebui să-l cerem, ci statul cuminte, just, luminat, prudent, uman ; statul model, cu cele mai înalte virtuți, de care visa Aristotel !» (87)

«Ne aflăm în fața unui nou caz de voință dublă : pofta după două lucruri, cari se esclud, abundența și creșterea fără margini a poftelor.

«Până la Revoluția franceză și până la crearea marelui industrii toate civilizațiile au trăit în cadrele trebuințelor lor și în ale dorințelor lor, ca într'o temniță. În fiecare treaptă socială erai constrâns să trăiești într'un anumit fel, și nu puteai trăi nici mai bine, nici mai rău, fără de a te de-clasa. Acest mod de trai, cu luxul și cu abstenența obligatorie, se schimba cu vremea, dar încet.

«Modelul de viață, adecă numărul, calitatea și ordinea dorințelor, pe cari le puteai satisface erau fixate și, în consecință, obligatorii, pentru popoare, pentru generații și clase sociale. Obligatorii de a nu voi și de a nu face mai mult, chiar cu riscul de a suferi. Obligatorii de a nu voi și de a nu face mai puțin, chiar cu riscul de a se ruina. Tărmurirea dorințelor, fixitatea sau reinnoirea moravurilor, din generație în generație, erau fundamentele ordinii sociale».

«Secolul al XIX-lea și marea industrie au bulversat (au întors cu totul) lumea, lansând în istorie *uriași, născuți din căsnicia Focului și a Materiei*: mașinile de metal, puse în mișcare prin vapori și prin electricitate.» (94)

«Poftele» sunt «nesăturate» astăzi.

«Ce este abundența ? Posibilitatea de a posede peste trebuințele tale și a dorințelor tale ; de a nu simți nici odată că te roade la inimă o dorință nesatisfăcută. Dar cum să te simți în abundență dacă poftele cresc peste cantitatea de bunuri disponibile ?

«... Bogăția și sărăcia nu sunt și nu pot să fie decât două stări de conștiință... Este bogat, chiar și dacă posedă puțin, acela, care-și știe păz-dorințele și trebuințele sale ca să nu treacă peste mijloacele de cari dispune. Sărac este acela, chiar și dacă e stăpân pe mult, care ar avea trebuință să aibă mai mult».

Cere «o anume stabilitate în moravuri și în idealul vieții, o *anumită moderațiune*, spontană sau impusă, grație căreia bogăția sporește mai mult decât trebuințele și dorințele» — deoarece această stabilitate este «pentru indivizi, ca și pentru epoci, adevărata mamă a ușurinței (traului) și a abundenței.» (97—8)

Cu ce bucurie au salutat Europa și America revoluția turcă și revoluția chineză în 1908 și 1911! Erau «bolborosite» doară și în Constantinopol și Peking cele «trei cuvinte sfinte pentru Occident: libertate, popor, democrație». Dar «iluzia» a fost scurtă. A urmat «convulsioni epileptice» — lovitură de stat, dictaturi efemere.

Și ce promisiuni «orbitoare» în 1918!

«Și de data această a ținut puțin iluzia. «În Rusia și în Ungaria revoluția democratică s'a poticnit repede și a căzut. La sfârșitul câtorva luni s'a găsit deposedat sufragiul universal din partea dictaturilor militare, cari n'au alt titlu pentru guvernare decât forța. În celelalte state voința poporului, exprimată prin sufragiul universal, guvernează încă. Dar, chemată într'o bună zi, pe nepregătite, ca să-și pună pe cap coroana, și ca să miște din sceptru, e slabă voința poporului, esită, e nehotărâtă; pare că se dă înapoi câte odată, îngrozită de responsabilitățile celor ce are să îndeplinească; ea nu comandă — bâlbăie. E pretutindenii în războiu cu ea însăși: aici, din pricina *urilor între partidele* (politice), moștenite dela vechile regimuri; acolo, din pricina *jaluziilor de clase* (sociale) și de *interese*; aiurea din cauza *disensiunilor religioase* sau a *diversității de limbă și de răsăd*. — Totul este nesigur în guvernările acestea... De două ori a fost decepționată lumea în marile și nobilele ei speranțe. Pentru ce? Pentru că guvernamentele sunt osul națiunilor și pentru că *întreagă lumea este cuprinsă de un ramolism de os.*» (107—8)

«Cine are dreptul să conducă și cari sunt marginile conducerii? Cine are dreptul de a asculta și până la ce grad?» «E cea mai însemnată din problemele ce le-a pus destinul omului pe pământ, deoarece toate celelalte atârnă dela această problemă». (110)

«Nu, nu bat câmpii cei ce au teamă că lumea e cuprinsă de desărgare... Trăim în timpuri de disordine universală...» (111).

În Germania găsește F. pofta de lucru. «Câtă vreme va lucra (Germania) lumea (din G.) va putea să doarmă liniștită. Ar fi o zi grozavă pentru istorie ziua în care nu va mai vrea sau nu va mai putea (Germania) să lucreze.» (115)

«Dacă pretutindenii există popoare și națiuni ale căror oase suferă de ramolism, munca este un fel de armură exterioară, care în locul oaselor moi, susține o parte a acestor popoare și națiuni.

«Putem noi să dăm încă odată țipătul de alarmă triumfal al lui Arhimede? (Am găsit! — Trad.). Am găsit în foc și în instrumentele monstruoase, cărora le dă viață, un principiu nou de ordine, mai puternic și mai puțin pretențios decât cele vechi? Poate trăi lumea fără de D-zeu, fără de legi, fără de jandarmi, fiindcă focul înlocuiește toate? Băgați de seamă, băgați de seamă!» (117)

Ce «ar putea spune un optimist», voind să se smulgă din starea tristă de astăzi? «Asia și Europa sunt cele două continente bolnave,

fiindcă au fost și sunt încă pustiite de dublul flagel: războiul și revoluția. Dar lumea întregă suferă din cauza boalei lor: nestabilitatea și ruina. Europei, surda fermentare a Aziei amenință mașina universului întreg. *Dacă popoarele se urăsc și se tem unele de altele, n'au avut nici odată atâta trebuință unul de altul ca acum. Toate sunt nefericite, fiindcă — în urma urii și fricii — lipsește un popor altuia, câtă vreme toate au nevoie de vecinii lor.* Nu, suferințele prezente ale umanității sunt ultimele eforturi, și cele mai dureroase dintre toate, spre unificarea lumii: scop suprem și mare, de patru secole, al istoriei». (171—2)

De sigur, susține F., umanitatea se află la o *răspântie hotărâtoare*. Se dă lupta între optimism și pesimism și aici.

«De patru secole a fost *unificată*, încet pe încetul, lumea, prin explorări, prin colonizări, prin emigrări, războaie, revoluții, comerț, diplomație, căi ferate, vapoare, telegraf. Se apropie ceasul în care, din această unificare, va ieși o civilizație de caracter universal, un suflet unic al acestui corp unificat: o civilizație universală, care ar conține în sine însăș elementele cele mai curate și mai ridicate ale civilizațiilor preexistente, — *morală creștină*, industria și știința Occidentului, înțelepciunea Asiei, floarea artei europene și orientale?» (173).

«Pacea romană și civilizația comună, care a unificat basinul Mediteranei în decursul celor dintâi secole a erei noastre, au fost precedate de o sută de ani de războaie și de revoluții în Europa, în Asia și în Africa. Războaiele și revoluțiile sec. al III-lea au pregătit, dimpotrivă, fărâmițarea și dislocarea definitivă a imperiului roman, ruina provinciilor occidentale, lunga barbarie, în care s'a stins Europa pentru atâtea secole. Am putea avea soartea generațiilor lui Cesar și August, sau soartea generațiilor lui Dioclețian și Constantin. Pentru ca să vezi clar în viitor ar trebui să cunoști adevărata natură a *forțelor oculte, cari lucrează în sânul disordinii actuale*». (175) Dela elitele, cari conduc țările cele mari ale Europei, Americii și Asiei, vor atârna forțele ce se vor desvolta.

«Dacă pacea romană a putut să se stabilească în primul secol al erei noastre și să dea atâtor popoare o civilizație, cari au avut pentru ele un caracter universal, e pentru că elitele lumii eline și lumii romane au voit-o. Au consimțit să sacrifice orgoliul lor, puterea, bogăția, să sacrifice ura, fără de cari sacrificii luptele destructive ale secolului precedent ar fi continuat până la exterminarea totală. Vom ști noi să ne impunem *sacrificiile* trebuincioase pentru a îndeplini această unitate a lumii, la care lucrează umanitatea, fără de a o ști, de patru secole? Sau, artiști neronieni, ne pregătim să distrugem propria noastră operă, în clipa când e gata să se termine?»

«O va spune viitorul. Generațiile merg înainte prin întunec. Lucrează fără de a pricepe vreodată ce săvârșesc. Dar, ori care să fie soarta ce ne așteaptă, să nu o *uităm că atârână dela voința noastră*». (176)

O încercare de apropiere a raporturilor între știință și religie.

Dr. G. Preda, medic-director, Sibiiu.

De secole întregi savanții caută să rezolve pe calea rațiunii raporturile, cari există între religie și știință și cu toate eforturile și compromisiunile lor, ambele rămân încă, (paremi-se), pe picior de război.

Teologia și astăzi cere ca știința să i se supună, pe de altă parte, aceasta din urmă, prin descoperiri, invențiuni și progresul ce-l face, desocultând multe lucruri și faote, nu numai că scutură puternic jugul teologiei, dar ar părea că vrea să anunțe sfârșitul ei. Violența luptelor dintre știință și religie o resumă cele 2 grupări de tendințe: una naturalistă, reprezentată a) prin evoluționismul lui Herbert Spencer: cu renumita sa teorie asupra necunoscutului; b) prin pozitivismul lui Auguste Comte, zisă și religia umanității și c) prin monismul lui Haeckel, care ne conduce la o religie a științei.

Cealaltă tendință spirituală ar fi reprezentată prin: a) dualismul radical a lui Ritschl, care sfârșește cu distincțiunea între credințe și credințe; b) doctrina limitelor științei; c) filosofia acțiunii, care leagă la un principiu comun știința și religia, precum și d) doctrina experienței religioase, așa precum a expus William James. Aceste doctrine și lozinci, aruncate de o parte ca și de alta, arată cu ce ardoare, cu ce perseveranță și cu ce resurse se întreține apriga luptă dintre religie și știință. Cum disputa are loc între 2 concepțiuni, fie care cu un conținut de cunoștințe, unele mai reale, altele mai puțin reale, ar trebui ca asalturile dialectice să nu se dea numai de șampionii extremiști a fiecărei părți respective (care sub nici un motiv nu vor să cedeze din terenul cauzei ce o susțin), căci lupta astfel dusă nu poate decât dăuna ambelor părți.

În acest scop îmi propun că prin cele ce urmează să arunc o punte de conciliare, arătând că ambele păstrează (întru câtva) o legătură prin un punct comun în ceea ce noi numim credință.

Înainte de a arăta însă cum ne putem noi servi de credință în religie, ca și în știință, vreau să reamintesc că raționalismul din punct de vedere psihologic nu se poate concepe numai ca un act simplu (așa cum îl socot unii filosofi), ci ca unul destul de complex, în care intervin numeroși centri (neuroni) cerebrali.

Dacă am admite că întreaga mașină universală este condusă numai prin materialul procurat de rațiune, adică de materialul venit prin judecata de recunoaștere, observația și ex-

periențele științifice și că recunoașterea și certitudinea nu ar fi (din punct de vedere psihologic) decât niște judecăți evidente, orientate în loc, timp și spațiu, încă ar trebui să remarcăm că impresiunile senzoriale ce le primim din afară și din lăuntru se asociază în idei și imagini, că ele se însoțesc de anumite stări emoționale (sentiment, afect), se combină cu altele, mai mult sau mai puțin analoge, conservate sau venite în memorie, se compară și se stabilesc raporturi și numai ca rezultat a acestor operațiuni cerebrale se nasc noțiunile, judecățile sau raționamentul. Cunoașterea sistematică a unui obiect sau subiect știm că constituie știința. Știm apoi că științele pot fi descriptive, demonstrative și experimentate. Ori valoarea specială a științelor descriptive constă în sistematizarea cunoștințelor aflate, adică în însușirea regulată a cunoștințelor la acelaș subiect; valoarea științelor demonstrative constă în aplicarea judecăților evidente, iar aceea a științelor experimentale în aflarea fenomenelor viitoare.

În fiecare din aceste științe, senzațiunile și percepțiunile noastre vin sau dela obiecte reale sau cuprind idei și imagini abstracte.

Convingerea se face sau prin o intuiție actuală, în care judecata se produce direct, prin asocierea elementelor date în experiență, de fapt, sau indirect, prin derivarea unei judecăți din alte judecăți.

Imaginația joacă în tot locul — un rol preponderant. Nu numai că cu ajutorul ei asociem actele psihice venite de la senzații reale, dar cu ea putem obiectiva ideile și imaginile, putem crea altele nouă și da naștere inspirației.

În afară de faptul că noțiunile și judecățile sunt procese de abstracțiune, pure (unde deci materialismul senzațiilor și reprezentărilor primitive este pierdut), mai avem încă descrieri, clasificări, diviziuni, definiții, demonstrațiuni, ca și inducțiuni, analize, sinteze, analogii, unde se observă această abstracțiune, iar încât privește ipotezele și interpretațiunile, ele nu pot fi luate până la anumit punct decât ca niște credințe sentimentale, personale, ca niște șuruburi emoționale imaginative, de cari se servește rațiunea ca să-și completeze mecanismul său.

Din cele mai sus-zise se vede că în afară de credința venită prin experiența de fapt, reală, mai avem o credință ieșită prin starea afectivă, prin simțul sau emotivitatea estetică, cu un cuvânt prin sentimentul ce întovărășește senzațiunile sau percepțiunile abstracte. Această credință este un fenomen fiziologic, rezultatul coexistenței în spirit a unor idei, cari ne convin sau nu. Acest sentiment poate fi privit ca o ridicare sau depresiune a activității psihice sau ca o consecință a plăcutului sau neplăcutului, a bunului sau răului, frumosului sau urâtului, etc.

Este drept că credința în concluziile unui raționament abstract se apropie mult mai mult de credința din constatările sensoriale, decât de credința mistică pură (cum ar fi cea religioasă). Așa că dacă, de ex., prin purul misticism se poate crea o iluzie, dacă prin raționament noi putem corege aceste iluzii, este de ajuns o singură senzație pentru a face să apară justețea sau falșitatea, fie a unui raționament, fie a iluziei mistice. Un exemplu poate mai ușor scoate la lumină aceste diferite feluri de credințe, bazate pe fapte concrete sau abstracte. În spitalul ce l conduc, încercam un tratament nou (autoseroterapia intrarachidiană la catatonici (o împietrire a trupului.) Printre bolnavii ce urmau să fie tratați, era indicată și o pacientă a cărei stare de debilitate însă ne a făcut să renunțăm a o supune tratamentului. În acelaș timp, familia (prin excelență credințioasă) cere și obține a atârna de gâtul fetei o cruce dela Sf. Mormânt, cu ferma convingere că se va însănătoși. Faptul este că concomitent cu ameliorarea catatornicilor observam și o ameliorare a fetei, care nu era supusă la noul tratament. Dacă tratam pacienta ca și pe ceilalți catatonici, aveam drept a păstra credința venită prin raționament că acest fapt se datorește tratamentului. Dacă, de asemenea, familiei i s'ar fi spus că nu s'a făcut nici un tratament și că merge mai bine din momentul ce a avut crucea atârnată la gât, avea dreptul să rămână în credința mistică, că Dumnezeu i-a adus ameliorarea.

Iată cum o coincidență poate naște ambele feluri de credințe, una sensorio-rațională, alta mistică.

Oamenii au înclinațiuni înăscute de a crede. Cei mai mulți cred chiar că senzațiunile noastre au o cauză obiectivă în afara eului (senzațiunile tactile gustative, olfactice, auditive, vizuale sunt o probă, iar pseudosenzațiunile, iluziunile, halucinațiunile nu infirmă această credință, deoarece preced senzațiunile reale și nu apar decât în stări anormale). Acest fapt ca și multe altele face pe om să creadă nu numai în faptele probate, dar și în cele plăcute. Se crede chiar mai ușor în ceea ce-i place cuiva sau în ceea ce este conform cu inclinațiile, cu aspirațiile sau cu preferințele sale. Și cu toate că evidența credințelor sentimentale pentru imensa majoritate a oamenilor ar trebui să rămână inferioară celorlalte evidențe (adică adevărurile sensorio-raționale), atunci, când vedem că în aceste zise evidențe sensorio raționale, pot să existe până la oarecare punct anumite pseudo-adevăruri, nu ne mirăm că majoritatea rămâne sub influența credințelor sentimentale sau a celor mistice.

Cohesiunea științei bazată pe faptul că un adevăr furnizat prin raționament nu merge contra unui adevăr sensorial sau că o senzațiune nu infirmă concluzia, rămâne destul de slăbită.

Dacă noi căutăm să stabilim acum raportul între simțul

estetic cu credința sa sentimentală și cel religios cu credința sa respectivă mistică, vedem că până la oarecare punct ele se confundă. Simțul estetic apare de cele mai multeori ca un maestru al misticismului. El creiază în noi uneori credințe inverse celor de cari am fi convinși în starea normală a realității lumii exterioare.

Metamorfozând în senzațiuni frumusețea, plăcerea, durerea etc., el prepară și deschide calea activității esențiale a sentimentului mistic religios. Cu un cuvânt prin acest simț, ochii halucinați văd prin prisma principiului de relațiune un nou aspect de lucruri. Aceasta ar fi o vedere asemănătoare grațiilor sau sticlelor, cari acopăr un obiect oarecare, gratii, cari nu schimbă nimic din obiect, cu toate că-i dăm altă însemnare.

La acest punct trebuie să ajungem pentru a evidenția cum idealismul estetic poate uni misticismul cu intelectualismul.

Principiile de recunoaștere fiind reduse la simț, rațiune și credință, iar aceasta din urmă fiind furnizată prin dragoste, ajungem, ca și Pascal, la concepția că, chiar principiile de rațiune pot fi furnizate până la oarecare punct prin sentiment.

Este drept că credința religioasă bazată fiind pe principiul «crede și nu cerceta» și excludând elementele logice, exprimă înțelesul purului misticism.

Nefăcând apel la nici o demonstrație, ea dă sfatul oamenilor să creadă, în realitate, sugestiunile sale. Această credință ar da în planul omnesc expresia experienței metafizice, a cărei noțiune implică în filozofie faptul că nu este nimic în afară de ea și că orice formă de real ar fi opera sa. Apărând deodată cu primele societăți omenești (în epocile de mentalitate prelogică) ea se arată în toate, pe cât de creatoare, pe atât de suverană. Ea a avut de partea sa umanitatea, care dă totdeauna și mai ușor drumul pseudo-cauzalității (inventate prin improvizare mistică) decât cauzalității naturale.

Ele au fost rând pe rând fetișiste polidemoniste, naturistei.

Omul, asimilându-și toate lucrurile, atribuie ideilor și sentimentelor o voință binevoitoare sau răuvoitoare și aceasta pentru obiecte, pe cari noi le considerăm astăzi, fără multă rațiune, ca absolut materiale. În a II-a perioadă, zisă și de animism, el separă din aceste obiecte sufletul lor și inventează spiritul.

În a III-a perioadă apare generalizarea și abstracția. El acordă existența unui șef pentru fiecare grup de fenomene naturale, iar spiritele devin zei, creați după imaginea sa și având cea mai mare influență asupra destinului.

În sfârșit după ce a stabilit o erarhie printre acești zei, aceștia sunt puși sub ordinile zeului suprem și ajung să nu creadă decât în acest singur Dumnezeu. Cu un cuvânt se ajunge la monoteismul metafizicienilor actuali.

Este interesant a remarca că evoluția societății divine a fost paralelă evoluției societății omenești, care a plecat de la familie și a ajuns la ideea statelor unite terestre. La părintele familiei corespunde, să zic, zeul familiar; la șeful tribului, zeul tribului; apoi zeul patriei; etc. Astăzi umanitatea, care merge spre internaționalism, recunoaște deasupra lui Christ, Mahomed, Bouddha, etc. un zeu suprem.

Credința prin ideile religioase străbate, precum am zis, ușor în spirit prin sugestione sau prin sentiment. Cel dintâi mijloc reușește mai ușor cu copiii sau cu oamenii lipsiți de cunoștințe, cu cei mai slabi în raționament sau cari se găsesc în neputință de a verifica un lucru prin altul. Această credință este precedată de inducțiile următoare: Un om a spus adevărul înainte, deci îl spune și acum, sau a prezentat însușirile unui savant sincer, este deci și acum. Poporul mai ales, care nu poate discerne de multe ori efectele adevărate, crede că îndată ce un lucru ar fi posibil, este și în prezent posibil, și poate fi și în viitor. Dela sine urmează să creadă atunci în profeții, în miracole, etc. Aceste credințe prin sugestie ating credințele sensorio-raționale și sentimentele, așa că evidența acestor zise depinde negreșit și de evidența acestor din urmă credințe.

Sentimentul de dragoste sau de teamă încă poate să faciliteze aclimatizarea ideilor și să le facă acceptabile. Dealtfel sugestiunile repetate și via sentimentalitate sunt elementele vocațiunii religioase.

Tonul fricei aduce mai ușor ideile depresive, de teroare, venerație și respect, etc. tonul emoțional, al dragostei, aduce stări de admirație, încredere iubire, extaz, etc.

Nu a trebuit mult timp ca sentimentul religios să între în coaliție cu cel moral. Dela început sentimentul religios era preocupat numai de salvarea individuală. Mai târziu, cu apariția creștinismului, toate religiile s'au modificat, îmbogățindu-se cu dogmele recompenselor, a greutăților vieții viitoare, acordate sau oprite după moralitatea vieții terestre. Zeii au fost considerați deci ca pârători ai adevăratei morale.

Față de adevărurile sensorio-raționale, sentimentul religios ar părea că declină. Astăzi mai ales legea lui Ribot pare evidentă. Această lege zice că delo percepție la imagine și delo imagine la concept, elementul emoțional (sentimental) merge micșorându-se. Din sentimentul religios nu rămâne, cu durere, astăzi (pentru cei mai mulți) decât respectul vag a necunoscutului ultima supraviețuire a fricei și oarecare atracție către ideal, ultima supraviețuire a dragostei.

Negreșit eă existența lui Dumnezeu, așa, precum o definesc astăzi metafizicienii nu poate fi decât o ipoteză proba

bilă și nu poate atrage mulți credincioși. Spunând că universul a avut un început și o cauză și că el a fost creat de Dumnezeu, nu facem decât să revenim înapoi cu problema pe care o punem dela început.

Dumnezeul etern este pentru celula creierului nostru tot așa de neînțeles ca și universul etern. Dumnezeu ca motor al întregului univers este tot așa de neînțeles ca și mișcarea universului fără început și fără sfârșit.

Infinitul nu este mai puțin de înțeles ca finitul și nu poate fi perceput, nici în timp, nici în spațiu. Infinit, eternitate, materie eternă în mișcare perpetuă (sau creată și pusă în mișcare de D-zeul etern), rămân probleme nerezolvite, iar pe măsură ce experiența științifică desocultează fapte, pe cari le scoate din domeniul metafizicei și le desvoită, aducându-le la cunoștința noastră; pe aceeaș măsură credința religioasă (pur mistică) pare că se micșorează și este nevoită să cedeze multe din domeniile, pe cari pusese stăpânire prin ignoranța unanimă.

Dar dacă știința va progresa continuu, proiectând în spiritul nostru toate perspectivele, prin cari apar în cunoștință toate lucrurile demonstrate experimental sau rațional, putem crede că va mai rămâne un domeniu unde să domnească credința mistică?

Neputând percepe infinitul, nici în timp, nici în spațiu, răspunsul nu poate să fie decât clar, că *un astfel de domeniu va exista la infinit.*

De altfel sub aspectul concepțiunii moniste, care îmbrățișează totalitatea problemelor filosofice și după analizele lui Kant, filozofii susțin că nu ar fi decât o singură experiență și că această experiență își dă din ea perspective, adecă forme, dupăcum se răsfrânge pe ea însași mai mult sau mai puțin, într'un sens sau altul și că aceste perspective sunt prinse de oameni sub forma actelor de cunoaștere. Ceeace constituie caracterul formal al experienței este că ea se repetă constant și asemănător, în timp ce printre perspective există, prin repetițiuni, o diversitate nedefinită a fenomenelor. În experiență se elaborează deci formele de cunoaștere și cum în acest cuvânt se înțeleg condițiile sub cari toate improvizațiile experienței se pot produce în univers, condițiile constituie rațiunea. Rațiunea deci stă în lucruri înainte de a sta în spirit. Ea este ontologică, înainte de a fi logică.

Ceea ce trebuie să știm este că noi nu putem vedea și prinde universul decât numai prin formele de cunoaștere pe cari experiența le scoate și le desocultează din metafizică, prin resfrângerea ei însași. Prin acest joc propriu ea deschide numai anumite feresire.

Din cele zise înțelegem în primul loc că prin perspec-

tivele experienței nu se va putea vedea alt ceva decât aceea ce ele vor să ne arate, adică indefinitul relației și în alt loc că dincolo de aceste perspective de relații (pe cari experiența le poate evidenția la un moment logic) există o altă stare posibilă numai la o experiență viitoare.

Principiul de relație este deci principiul rațiunii pure, care se pune în posesia unui criteriu, care permite a distinge în orice împrejurare măsura cu care o idee sau propozițiune poate rămâne sau poate fi exclusă din domeniul cunoașterii noastre. Acest principiu își are explicarea pe de o parte în faptul că nu este posibil spiritului nostru de a forma o reprezentare psihologică excludând partea subiectivă, pe care o dăm odată cu propria noastră intervenție, iar pe de alta că nu este posibil să ne imaginăm un fenomen, care să nu fie tributar în cât privește geneza sa unui alt fenomen antecedent (fenomen, care să se arete indefinit în indefinitul timpului și spațiului).

Adunate toate aceste fenomene, ele vor constitui conținutul rațiunii noastre și ne vor arăta că lumea nesizabilă în totalitatea sa, nu ne poate fi dată cunoașterii noastre decât numai în relațiunea indefinită și această relațiune constituie chiar esența realității sale.

Iată cum dincolo de limitele relațiunii, vom găsi deci totdeauna un domeniu unde intelectualismul nu are principii a se pronunța cum că acolo și activitatea mistică ar fi imposibilă. A constata însă că într'un domeniu oarecare această activitate nu este imposibilă înseamnă a acorda că, cu toate că nu este reală, poate fi posibilă și credința mistică se va afirma totdeauna într'un astfel de domeniu în afară de oricare voință a intelectualiștilor sau oamenilor de știință.

Extremiștii religioși ca și cei științifici nu trebuie să persevereze în disciplinele lor proprii, negând libertatea cugetării sau experienței într'un domeniu sau altul al principii de relațiune. Este bine să se știe că așa precum dincoace de principiul de relațiune credinciosul sensorial sau sentimental se poate bucura de perspectivele ce-i oferă experiența, tot așa dincolo de acest principiu credinciosul mistic s'ar putea bucura de foloasele ce-i oferă acest domeniu.

Dar cum prin analogii, deducțiuni și interpretațiuni creiem anumite științe sau fapte în știință, tot prin aceleași mijloace putem afirma chiar existența credinței mistice.

Asupra analogiei între simțul estetic și mistic, am arătat îndeajuns mai sus, cum prin primul simț și pe principiul de relațiune, putem urmări obiectele către cari tinde aspirațiunea noastră.

Acest simț, care prin origina sa este de natură subiectivă se obiectivează, totuși, în producția operei de artă, evidențiându-și atât activitatea, cât și realitatea.

Artistul, care a creat o operă de artă cu mijloacele sale proprii, găsește oare această operă zadarnică, fiindcă ea nu schimbă jocul cauzelor din inima oamenilor sau din istorie? Și atât timp cât este posedat de emoția estetică, nu se exaltează oare el la ideea că ar fi desfigurat realul în opera sa, că l-ar fi despoiat de partea rea, dându-i numai un aspect radios?

Ce este oare acest simț, cum se naște, cum se dezvoltă? Nu poate fi privit oare ca rezultatul unor energii misterioase (poate transmise transcendent, fără a le cunoaște însă adevărata origină) și care prin anumite impulsii conduc uneori chiar judecata noastră? Nu putem oare și simțului moral, care constituie legea morală, firească, a individului, să-i dăm aceeași origină ca și simțului estetic?

Dar încercând să arătăm ceace nu este sau ceace nu reprezintă această credință mistică, încă putem evidenția existența acestei credințe.

Se recunoaște de toți că în viața omenească există un fapt de nemulțumire, pe care-l nasc tot pe atât unele religii, cât și morala și știința. În aceste 3 categorii de activitate psihică, găsindu-se simptome ce manifestă judecata, pe care omul a purtat-o și o poartă asupra existenței sale, el judecă această existență ca imperfectă, ca dureroasă sau rea. Fiecare om vrea apoi s'o schimbe, vrea să facă ca această viață să devină altfel de cum este. Și mijloacele de cari se servește nu pot fi decât tot acelea ce-i procură religia, morala și științele. Dacă deci simțul mistic ar avea o semnificare, care-i este proprie, aceasta nu am putea-o găsi decât tocmai în inversiunea atitudinii înăscute în spiritul omenesc prin considerațiuni (de viață), trecute peste perspectivele principiului de relațiune.

Misticismul prin opoziție cu nemulțumirea, care naște dorința de a schimba ceace este, ar fi deci sentimentul de perfecție al existenței, ținut și dezvoltat în conștiința omenească prin mijloacele, care-i sunt proprii.

Activitatea sa esențială ar fi deci: ca certitudinea perfecțiunii să fie convertită într'o realitate psihică de netăgăduit.

Această activitate s'ar termina prin reconcilierea omului cu soarta sa și cu introducerea în spiritul său a unei liniști, a unei încrederi absolute în bunătatea și armonia universului, în care el este cuprins. Misticismul ca sentiment de perfecțiune al existenței ar fi deci identificarea la care s'ar ajunge prin această metodă a contrarului.

Dacă noi am căuta apoi să vedem ce înțeleg misticii sub numele de credință și dacă concepția lor nu s'ar confunda cu ceace am găsi noi că nu este, încă am lăsa să se accepte ideea ce ar putea să fie acest misticism.

Consultând sub acest raport experiențele mistice, manifestate de un Ruysbrock, Francisc de Assisi, Sf. Teresa, Sf. Ioan al Crucii, etc., vedem că stările pe cari le acuzau acești mistici pentru realizarea dorințelor lor, se întindeau tot pe atât în viața interioară, cât și în aceea a extazului.

La ei găsim o euforie perfectă, implicând o aprobare generală a existenței, o adesiune la cursul lucrurilor și a vremurilor, ori care ar fi ele. Oare aceste elemente pot fi considerate numai ca ceva anormal, de domeniul psitropatologiei, s'au sunt anumite credințe, cari evidențiază mai mult misticismul. Teza realității fenomenelor supranormale ne evidențiază încă o parte din misticism. Această teză ne arată în primul loc că și în certitudine există diferite grade și precum din combinația hidrogenului cu oxigenul, care dă apa și generația spontană cea dintâi are o putere mai mare, tot așa între hipnoză și sugestie, cari sunt desocultate aproape complet și manifestațiunile metapsihice, cari sunt demne de un studiu intens, există o diferență de grade — incertitudinea lor.

Aceste manifestațiuni metapsihice par a fi la limita sau mai bine zis la frontiera principiului de relațiune și fie că este vorba de metapsihismul obiectiv (materializarea, ectoplasma, mișcările la distanță, etc.) fie de cel subiectiv (telepatie cunoștințe supranormale, etc.), nu poate fi vorba decât de niște fapte, cari astăzi par greu de explicat, dar cari nu vor părea grele mâine. Odinioară a fost greu de demonstrat și de convins lumea asupra vaccinului, a atenuării virusului, etc. Astăzi aceste din urmă fenomene ca și circulația, electricitatea, formația zahărului, microbiologia, etc. sunt ușoare și la îndemâna fiecărui student sau cercetător și aceasta prin faptul că a existat un Harvey, Franklin, Lavoisier, Claude Bernard, Pasteur, etc. Dacă legea undelor (vibrațiunilor) multiple (precum susține Ch. Henry) explică senzațiunile noastre de tact, auz, spațiu, timp, gust, miros, caloric, etc., dacă în conformitate cu aceste legi fie care ființă viețuitoare alege și utilizează din un mediu dat de unde, (vibrațiuni) pe acele, cari convin conservării sale și alungă sau anulează pe acele ce i sunt vătămătoare; dacă prin o astfel de lege noi știm (de ex.) că simțul tactului este cel mai simplu și se transmite prin vibrațiuni lente, în opoziție cu văzul, mirosul, etc., care corespunde la trilioane de vibrațiuni pe secundă, dacă în sfârșit mai știm că la un anumit maxim de vibrațiuni pentru fie-care simț nu mai putem percepe nimic și că există un hiatus enorm, unde se găsesc undele herziene, ultraviolet, infraroș, etc., cari, deși nu le percepem, ne sunt vătămătoare, nu putem admite oare ca în acest hiatus ar exista și unde, cari să atingă direct centrul cerebral, fără organe intermediare aparente, așa cum sunt intuițiile matematice sau fenomenele telepatice?

Și dacă prin spectrul înaltei frecvențe căutăm să rezolvim analiza materiei, dacă mâine prin alte descoperiri vom explica alte fapte din micul segment al marelui cerc de necunoscute, nu rămân, oare dincolo de principiul de relațiune fapte nedescoperite sau neexplicabile? Așa că ori câte ferești s'ar deschide în natură sau le-am deschide noi, nu trebuie să păstrăm credința desvăluirii tuturor misterelor acestei lumi. Infinitul, am zis și repet, nu poate fi conceput de noi și celula creerului, ori cât ar evolua, nu va putea ajunge nici la cunoașterea întregii fenomenalități a universului, nici la cheia mișcării regulate a acestui univers, iar credința mistică în cele cuprinse în afara principiului de relațiune va rămâne veșnică. Drept concluzie putem spune că a) alături de credința pur mistică, religioasă, fie-care om mai păstrează o credință a faptelor reale, venite prin simțuri și una a acelor abstracte, venite prin rațiune sau prin sentiment. Că între fiecare din aceste credințe există încă diferite grade de misticism, care nasc grade diferite de certitudine.

b) Prin raționament se poate dovedi existența unui domeniu rămas încă al misticismului. Prin analogii și deducțiuni se poate demonstra evidența credinței mistice.

Nu am pretenția prin cele cuprinse în acest articol să fi rezolvat chestiunea raporturilor dintre Știință și Religie. Ași fi foarte mulțumit să fi contribuit la o apropiere între ele, spre binele comun. Fără a face pe intelectualistul exclusivist, care nu ar admite decât numai ceea ce este dincoace de principiul de relațiune (și nu ar admite că ar exista ceva dincolo, cât timp nu ar trece dincoace), fără a face și pe credinciosul mistic, care spune că nimic nu se organizează cu sau contra lui Dumnezeu și că ori-ce organizație, ori-ce aranjament sunt în afară de Dumnezeu etern și veșnic, etc., zic că între religie și știință există un teren de înțelegere și că ar fi tocmai în părțile ce s'ar părea contrare a domeniilor, în cari evoluează credințele lor, unde s'ar putea găsi argumentele acestei apropieri.

«Distrugeți-vă unii pe alții ca să nu lăsați să trăiască decât cei mai capabili» — pretinde natura. «Iubiți-vă unii pe alții», dau sfatul, inutil, religiunile. «Suportați-vă unii pe alții», o proclamă fără de succes tratatele de alianță. «Ajutați vă unii pe alții, în propriul vostru interes», va ajunge maxima viitorului când popoarele și clasele sociale vor fi descoperit interdependența care le leagă deolaltă, pe lângă toate geloziile și urile, cari le desbină (separă).

Gustave Le Bon (1923).

SUBIACO.

După decadența imperiului roman din Occident, după sfărșirea idolilor lui, societatea ia un nou aspect, corespunzător învățăturilor noii doctrine creștine și pare că totul ce a fost păgân, ca: organizație socială, religie și limbă, este uitat sau exclus din conștiința noii orânduiri. Contra sclăviei e predicată egalitatea, contra idolilor atotputernicia unui singur spirit creator, iar limba lui Cicerone — după părerile savanților secolului trecut, — se strică, decăzând într'atâta, încât se lasă învinsă deoparte de numeroasele influențe ale dialectelor vulgare, iar de alta, de limba grecească. După acești savanți de la secolul al IV-lea în sus nu se mai poate vorbi de limbă clasică, ci de o limbă stricată, care abea doar cu renașterea literilor și a artei venise ca o floare nutrită artificial. De fapt însă n'a fost așa nouă societate n'a putut să fie cu totul alta; oricât ar fi de sublimă o doctrină, societatea nu se schimbă nici radical, nici subit. Societatea de după Hristos este aceeași ca și înaintea Lui — mă gândesc la societatea creștină dominantă, de după Constantin și nu la locuitorii catacombelor. Pasiunile și vișiile înfloresc poate tot atât de mult ca și înainte, dorul după bunăstare, setea de putere rămâne și acum călăuză, dar protagoniștii caută să dea acestora o justificare corâspunzătoare noilor principii. Spada din mâna legionarului trece în aceea a călugărului, bogățiile artistice și literare, confortul vilei imperiale umple localurile mănăstirii; tribunul își schimbă numele în abate, iar capul Atenei sau al Meduzei de pe scut e înlocuit de cruce. Pe piscurile îndrăznețe cu rămășițele castelelor romane sau chiar între pereții lor se zidesc mănăstiri, înconjurate și acestea cu puternic zid de apărare: deci tot fortărețe. Înăuntrul acestora se trăiește viața obișnuită cu aspectul pe care i-l dă evoluția naturală a timpurilor și a moravurilor societății. Crucea cam rămâne pe afară, pe poarta mănăstirii sau prin peșterile ascunse între munți, unde urmașii apuseni ai Tebaidei macină viața lor în meditații, iar limba trăește și ea și urmează cursul normal de evoluție. Orientul și Occidentul sunt despărțite printr'o linie bine mărcată. Unde se întâlnesc se naște un compromis între aceste două civilizații, între respectiva artă și limbă: cea mai tare influențează pe cealaltă, fără să o poată sugruma. Lin.ba

latină nu se corupe, ci evoluează, nu dă îndărăt, ci se transformă lent, influențată de cea grecească și de elementele noi, strecurate din limbile diferitelor popoare, cari s'au perindat în Italia în decursul evului mediu. Limba latină oficială din secolii 9—12 nu e o limbă stricată, iar diferențele de sintaxă, dar îndeosebi morfologice ce se observă între ea și cea ciceroniană nu sunt greșeli de ignoranță, ci reguli tot așa de bine determinate ca și «consectio temporum» clasic.

Odată cu incursiunile diferitelor popoare toată viața intelectuală și politică se refugiază în mănăstiri, de unde se dictează atât condițiile de pace, cât și regulile gramaticale, precum și canoanele artistice. Iar chiliile goale și umede ale eremiților din primele secole ale monachismului în Apus — adecă dela secolul al V-lea în urmă — sunt împodobite mai târziu, nu arareori cu atâta bogăție, cu atâta splendoare, încât par cu totul altceva decât refugiuri unde misticismul medieval își sângera pieptul cu lespeda ruptă din stâncă.

Astfel mi se depăneau în minte reflexii din trecut, hoinărind pe dealuri unde azi se ridică frumoasele mănăstiri: S. Scolastica și S. Benedetto din Subiaco. De o parte și de alta a râului Anio sau Aniene, se ridică îndrăznețe coaste din spinarea Apeninilor, cu stânci pleșuve și dogorâte de soare, cu vuetul râului, care pe alocurea se aruncă furios în contra vadurilor de piatră. Orașul Subiaco, Sublagueum-ul clasic, cu pitoreasca-i așezare pe vârf de colină, tăcut și cuminte și dominat de castelul din vârf, «La Rocca», îmi pare de departe o uriașă jucărie: cutii mici înșirate ori îngrămădite pe o ridicătură de nisip. Las drumul alb și orbitor în bătaia luminii, las râul, al cărui șopot îl aud tot mai slab și cotind la stânga încep urcușul. Dintr'o îndoitură a muntelui răsare turnul unei biserici, turnul romanico-latin, atât de obișnuit în toată câmpia romană. Peste puțin se deslușește biserica cu puternicele-i contraforturi, cași o propeteșe dinspre vale, cu bifore gotico-toscane, cu porți romanice ori gotice, cu adăusături din Renaștere și cu fațadă modernă: câte un timbru gravat de diferitele epoci, cari s'au perindat. În jurul bisericii se întindea mănăstirea, mai la o parte grânare, grajduri, magazine. Călugări cu șorțuri peste tunică își caută grăbiți de treabă și rămân mirat văzând pe acești oameni — pe cari mi-i închipuiam cu cartea de rugăciuni și cu rozarul

— bătând tapete în mijlocul curții, mulgând vacile sau reparând un perete stricat. Pe sub zidurile mănăstirii trec băieți și fete cu caprele la păscut, înșelând mersul cu o «altalenă» monotonă. În curtea mănăstirii străinii cu «ghid» legat în roșu, cu nasul pe sus. Un călugăr mic, cu o față, care tradează prea puțină inteligență, ce dă, schiopătând, pe ciceronele. Sunt la S. Scolastica.

Pe la sfârșitul secolului al V-lea tânărul Benedict din Norcia se retrage în acești munți și începe viața plină de privațiuni și meditații, făcând cu exemplul său mulți învățaței și punând bază mai multor mănăstiri în provinciile apropiate, între cari și faimoasele mănăstiri din Montecassino. Viața sa decurge în rugăciuni, în meditații, în repețite persecutări din partea adversarilor invidioși. Tovarășă fidelă și mângâietoare e sora-sa Scolastica. În jurul și deasupra speluncii, unde sfântul a fost ascuns trei ani — primii ani de inițiere — și în jurul peșterii unde a trăit după aceea, învățând pe discipoli, s'au zidit multe odăi săpate în piatră și decorate corăspunzător timpului și bunăstării. Mai mult ca modesta cavernă a S lui Benedict a devenit cu timpul unul dintre cele mai importante centre de cultură medievală din Apus. Dar urmașii S lui Benedict, abații ordinului — indeosebi după sec. XI, când se zidește castelul în vârful stâncii numită la Rocca, și începe puterea feudală a mănăstirii, lasă în uitare cele sfinte și își petrec viața în războaie și veselie, iar călugării ceilalți, mai mult sau mai puțin, urmează exemplul.

Odată cu bunăstarea materială se concentrează aci tot ceea ce câmpia romană are mai ales ca artă, literatură, științe. Mănăstirea și indeosebi aceea a S. Benedict, devine un fel de universitate, care e cu atât mai importantă, cu cât e situată la limitele culturii grecești spre Apus. Sub abatele Desideriu, papa Victor al III-lea de mai târziu, mănăstirea sub raport cultural trăește epoca de aur. De aci înainte mănăstirea-fortăreață, privilegiată și din punct de vedere politic este ținta multor principii sau condotieri; așa găsim în istoria ei numele Orsinilor, a familiei Colonna, ș. a. Rodrigo Borgia, faimosul papă Alexandru al VI-lea, lasă și el urme atât în reconstruirea castelului și a mănăstirii, cât și în amintirea istoricilor, cari au avut ce să scrie despre orgiile lui.

Papii dau diferite privilegii mănăstirii, abații se folosesc de ele în detrimentul populației, care geme sub cruce și care nu odată se răscoală împotriva călugărilor deveniți odioși. Inșă cu toată samovolnicia lor operele manuscrise, prețioasele incunabule se înmulțesc — amintesc aci una dintre mândriile mănăstirii: un Lactanțiu tipărit de doi elevi ai lui Guttenberg — și tot așa se sporesc și capelele una peste alta, săpate în perețele oblic al stâncii, ca niște cuiburi de rândunea. Pereții odăilor sunt cu fresce de sus până jos, cu picturi din diferite epoci, formând astfel o pagină interesantă în istoria artelor din centrul Italiei.

S. Scolastica — zidită de-asupra celei unde trăise sora Sf. Benedict — e mai săracă în opere de artă. Este zidită aproape pe ruinele vilei lui Nerone, dela care a împrumutat mult material de construcție, câte un capitel, coloane, vre-un sarcofag, etc. Biserica e refăcută modern pe zidurile celei vechi, din care rămâne o poartă romanică, câteva bas-reliefuri bizantine, porți și bifore gotice și câteva fresce, rămășiță a unei serii de picturi, cari reprezintă viața Sfintei. Sunt lucrate în acel spirit de rafinament artistic propriu sfârșitului sec. XIV și începutului sec. al XV-lea, pe care îl găsim și într'o serie de fresce dela S. Benedict. Partea cea mai interesantă a mănăstirii S. Scolastica e «chostro», curtea centrală, în stilul marmorarilor romani din Dugento, vreau să zic a familiei Cosmati. Opera e iscălită. *Cosmus et filii Lucas et Iacobus romani cives in marmoris arte periti hoc opus explerunt.* Făcând o comparație între acest chostro și între acelea dela S. Giovanni Laterano sau dela San Paolo din Roma — făcute de aceiași măiestri, — vom observa ceva straniu în cel din S. Scolastica. Chiostrurile romane sunt mai cochete, coloanele mai lungi, mai elegante, iar de-alungul spiralelor lor se înșiră chenare de mozaic, pe când coloanele de aici sunt scunde și ceva mai greoaie. Cauza — cred — trebuie căutată în mediu. Cu toate că Cosmati erau probabil greci asimilați, totuș mediul roman cu eleganța și proporțiile edificiilor clasice nu i lăsa să se abată dela aceste canoane, până când la Subiaco, într'un mediu — în secolul XII — mai mult poate de jumătate grec sau grecizant, predomină gustul bizantin: coloane scurte cu pedestal mic, atât doar că lipsește capitelul dublu.

Cu mult mai importantă e însă mănăstirea a doua: S. Benedetto. Cele mai vechi rămășițe de fresce datează din secolul al IX-lea, în caverna numită «a păstorilor» se mai conservă o Madonă, ținând pe micul Isus — după modelul bizantin — pe genunchiul stâng. Mortarul subțire, care susține pictura, urmează accidente stânței, accentuând și mai mult caracterul primitiv al acestor picturi. Observând însă atent această frescă vedem o factură îndrăzneță, penelate largi și sigure, aproape impresionistice și o destul de pronunțată puterea expresivă a fețelor. Ca stil e apropiată de frescurile din celebra «S. Maria antiqua» din forul roman din Roma. Unii dintre criticii italieni ar vrea să vadă aci artă populară romană, cel mult bizantinizantă, poartă însă atât de bine determinat caracterul bizantin în draperie, în desenarea ochilor, în atitudine, în punerea luminilor, încât trebuie recunoscută fără șovăire pură artă bizantină: că e sau nu opera unui grec sau a unui roman, nu importă și nici nu se poate distinge. Se poate vorbi de un spirit roman, de un pictor italian bizantinizant, în alte fresce, cari însă datează din secolul al XIII-lea. Așa de ex. nu se poate nega o adaptare, o ușoară transformare a concepției bizantine în fresca din biserica inferioară dela S. Benedetto, în care e reprezentat S. Gregoriu, servind oficiul divin, încunjurat de Ingeri, precum și în aceea pictată de-asupra vechei intrări în sanctuar. Schema e absolut bizantină, stilizarea draperiei la fel, diferența o găsim doar în rezolvirea fețelor, animate de mai multă viață ca în cea mai sus amintită. Autorul sau autorii — sunt mai multe fresce de aceeași școală — sunt necunoscuți — se poate să fi fost chiar călugări benedictini, cum se poate să fi fost vre o familie de zugravi, tot așa cum era și aceea a pietrarilor Cosmati. În aceste picturi deci, care datează de pe la începutul secolului XIII se resimte puțin mișcarea realistă ce învie în Italia — să ne gândim la Nicola Pisano — dar vom simți și mai mult această tendință în seria de fresce pictate de un măiestru grec de nume și probabil și de naționalitate, care resimte influența acestei prime Renașteri: «Conxolus magister». Alte opere iscălite de el, ca aici, nu s'au găsit — i se atribuie o serie de picturi la Anagni — a fost însă fără îndoială unul dintre acei mari meșteri, care în timpul acesta pe la finea secolului al XIII-lea dă o nouă înfățișare artei italiene. Pentru istoria

artelor Conxolus magister a avut mai puțin noroc decât de ex. un Rusutti sau Cavalini, căci nu se știe nimic despre el; ceea ce însă a rămas din opera lui vorbește clar, ne arată pe un artist care, crescut și trăit într'un mediu unde tradiția grecească este încă vie a știut să tragă profit din «decorativitatea» artei bizantine, la care aplică figura înțeleasă — corespunzător gradului de perfecție contimporan — imediat din natură. Aceasta se poate explica și cu mișcarea naturalistică franciscană, pornită după moartea Poverello-lui din Assisi, care naturalism, mai bine zis verism, popular se manifestă în deosebi în neîntrecuta vervă cu care artistul povestește viața S-tului Benedict.

A patra epocă în pictura acestui sanctuar e caracterizată printr'o pictură de pronunțat gust sienez cu puține influențe florentine și se poate pune pe la finea sec. XIV. Acest sau acești artiști reprezintă viața Mântuitorului și diferite idei mistice. Găsim o factură grăbită, un gust cât se poate de popular, desen incorect, dar o puternică expresivitate. Nu amintesc decât moartea și uciderea inocenților. Moartea e reprezentată printr'un om bătrân cu barba lungă, cu o coasă în mână, încălecat pe un cal, care trece în galop nebun cu nările dilatate, cu ochii scoși din orbite, cu coama încâlcită de vântul tăios. Vârful coasei atinge spatele unuia dintre cavalerii, cari împreună stau împietriți înaintea feroasei arătări. În uciderea nevinovaților e puțină mișcare: mamele îngrămădite pe jos strâng la piept pe copilașii străpunși, nevoind să creadă că sunt morți. Ochii lor sunt secați de lacrimi; scena e atât de grozavă prin însăși esența ei, încât nu e nevoie de văicăreli și urlete patetice — cum le ar fi reprezentat un baroc — căci această muțenie pătrunde în suflet ca o suflare de ghiață.

Regiunea Marche-lor și a Abruzzi-lor împreună cu partea apropiată de acestea a Câmpiei romane pe la finea trecento-lui și în primele decenii ale Quattrocentului au un aspect artistic cât se poate de interesant pentru curentele de artă internațională din acea epocă. Dinspre Verona și Veneția, dinspre Milan și Siena ajung în aceste ținuturi valurile îndepărtate ale gustului artistic de peste Alpi, îndeosebi ale gustului francez. E un amestec de diferite elemente, gingășia italiană a espresiei, eleganța franceză a figurii, realizmul flămând și minuțiositatea germană, un limbaj comun peste tot în apus. În provincia Mar-

che-lor afară de Ottaviano Nelli, un pictor popular care re-simte și el puțin curentul internațional, afară îndeosebi de Gentile da Fabriano, cel mai caracteristic și cel mai «gentil» în arta sa, mai avem școala fraților Salimbeni din Sanseverino, cari peste formele populare încarcă tot ceea ce a putut mai rafinat să producă arta franceză renană, încât ca spirit și în deosebi ca formă sunt foarte apropiați de Incântătorii măeștri ai «Orelor din Chantilly» calendarul ducelui de Berry, Frații Salimbeni au făcut o modestă școală locală, «Școala Severinată», și elevi de ai acestora au lucrat și la Subiaco, în biserica superioară. Așa de ex. «Răstignirea» din biserica superioară, cea din refectorul conventului și cea din sacristic, Martirul S-lui Placid, minunea S-lui Petru și altele. Caracterizează arta acestora tonalitatea ultrafrină, quasi barocă, în semitinte, ce folosesc peste tot, colorile mărganului, mult verde smarald și roz pe fond vânăt închis, stilizarea manierată în gust gotic-târziu a hainelor și a părului, precum și predilecția pentru povestire.

Ultima epocă în decorarea bisericii e de pe la sfârșitul secolului XV. În coridorul, care conduce în biserica superioară intrarea târzie, care a înlocuit pe cea originală, se găsesc câteva figuri de sfinți (Christ având pe două laturi pe S. Benedict, S. Scolastica și alți doi sfinți), de un măestru mediocru, imitator sau școlar de al lui Perugino. E slab și cu desen neglijat, care însă totuș atrage prin căldura colorilor, însușită dela măestru.

Între operele de artă mai vrednice de remarcat amintesc statua sfântului Benedict, opera sculptorului Antonio Raggi, elev alui Bernini. Să ne închipuim o statuă barocă în spelunca unde eremitul a trăit trei ani de zile, sângerându-și pieptul în meditații. Pare o femeie frumoasă, gătită de bal, care înainte de a pleca, mai aruncă o privire în oglindă, întorcând ușor și cochet capul. Barocul n'a prea ținut socoteală de mediul pe care-l popoțona cu arta sa — mă gândesc la toată decorația internă a bisericilor — dar un contrast așa de mare între viața subiectului și între forma, care-l reprezintă pe acesta, ca aici, lovește ca un anacronism parodic. Aici s'ar putea face o asemănare foarte utilă între iconografia și forma orientală și între cea apuseană — și aceasta în favorul celor orientale — dar e prea puțin spațiul pentru aceasta.

De arhitectură în stil bine determinat nu se prea poate

vorbi; — icicolo plafoane «a crociera» — căci accidentalitatea locului și îndeosebi caracterul de peșteră a întregului sanctuar a condiționat dela început aspectul ei.

Ca impresie generală cele cinci etaje de cele capelete, luminate de vitrajuri multicolore, prin cari lumina timidă trece colorată, să se răsfrângă pe colțurile tăioase ale pereților de stâncă, sanctuarul e de neuitat. E drept că acest efect e în detrimentul spiritului eremitic, pe care ai vrea să-l simțеști. Coborând «scala santa», care leagă aceste mici absideți-se pare că te adâncești într'un mic labirint fermecat, scăldat în lumini diferite, care căzând pe fețele vizitatorilor, le dă un aspect vial; și-se pare un castel din povești, cochetăria odăilor cu picturile intonate te face să aștepti în loc de eremiți să-ți iasă înainte cu pas de vis o Ileană Cosinzeană sau așa ceva. Dorul de a înfrumuseța locașele sfinte nu odată a ajuns la lux, nu odată spiritul de măsură și de sărăcie eremitică, din zelul celor interesați, se refugiază din aceste locașuri.... însă podoabele artistice dau desfătarea ochiului și prin urmare și a spiritului. Și de multeori extazul produs de mirajul colorilor și a marmurei, de jocul luminilor, de liniile arhitectonice, ne apropie cu mult mai mult de cele superioare, decât o predică recitată din oficiu.

Subiaco, August 1925.

Ioachim Milola.

Flacări din adânc...

Imi place să te văd cusând...

*Imi place să te văd cusând... senină
S'apleacă fruntea ta, stăruitoare,
Pe câmpul de mătăasă lucitoare,
Pe care prinzi, în jocuri de lumină*

*O broderie scumpă și străină...
Ades se 'ncurcă razele de soare
În părul tău... și-apoi, șovăitoare,
Ades îți rătăcește mâna fină.*

*Pe firul ce de ea par'că s'ascunde...
Cu prefăcută sufletească pace,
În ochi las lacrimi să mă inunde...*

*Întregu-mi suflet simt cum se desface
La focul, care știi să mă pătrunde...
Și-mi place să te văd cusând... imi place!...*

Străinul...

*...Se tânguise Toamna 'ntârziată,
Căutându-ți trist preludiu de iubire...
Să fi 'nțeles tu ce insuflețire
Fosnia, atunci, în frunza 'mprăștiată?...*

*N'am vrut să-ți spun... Am vrut să mă străbată,
În suflet, o putere peste fire...
Și-asemeni frunzei, în nemărginire
Să 'ngrop cântarea mea, inflăcărată.*

*...Simțind în trup a dragostei strânsură,
Lăsat-am lacrimi dorul să-mi innece,
Iar scumpei mâini, a buzelor arsură.*

*...Și 'n noaptea, care se lăsase rece,
Cum mâna ta îl apăsa pe gură,
Străinul, șovăind, a dat să plece...*

Marius Iliescu.

Din studiul «*Criza parlamentarismului*» de L. Naudeau (1925, 12. XII. «Illustration»): «Când statul e în primejdie o voință superioară trebuie să constrângă toate inteligențele să se folosească într'un senz unic. Această voință le interzice contrazicerile trândave, de prisos, subtilitățile bizantine, ciorovăielile (hărțuielile), concurențele inoportune; ea determină pentru folosința tuturor un adevăr oficial, pe care fie care trebuie să-l adopte și să-l servească, sub amenințarea de a fi bătut, dacă nu ucis; Într'un cuvânt: voința superioară obligă să se asocieze toate felurile de elemente, până mai 'nainte incompatibile.»

Colibașii din pasul Branului.

De Teodor V. Păcățian.

La comandamentul general militar din Sibiiu s'a făcut în anul 1768 schimbarea de mulți și de mult dorită și așteptată: locul tiranului *Buccov* l-a luat generalul *O'Donnel*, în calitate de comandant militar al «Ardealului».

Baronul *Buccov* s'a făcut celebru prin goana nebună, pe care a purtat-o în contra bisericii ortodoxe române și a credincioșilor ei din Ardeal, dar și-a câștigat și merite mari, prin înființarea graniței militare dealungul hotarelor țării, înspre Muntenia și Moldova.

Urmașul său, generalul *O'Donnel*, venise la Sibiiu cu misiunea primită dela Viena, de a finaliza cât mai curând această organizare militară a comunelor dela marginea Ardealului, rămasă neisprăvită de *Buccov*.

În scopul acesta, generalul *O'Donnel* a făcut călătorii de inspecție și de studii pretutindenea prin Ardeal. A fost și la Brașov, iar de aci s'a dus la Bran și a urcat și munții Branului, pentru a vedea cum sunt așezate aci posturile militare de strajă, cari aveau misiunea să păzească trecătoarea, care leagă Ardealul cu Muntenia.

Aci, în vârful munților, comandantul militar nu a aflat însă numai posturi militare de strajă, ci a aflat și o mulțime de colibioare, pline de oameni, cari trăiau în ele, în mare mizerie, ce e drept, dar și în perfectă mulțumire. Cerând informațiuni, că ce fel de oameni sunt aceștia, cari duc o viață nomadă în vârful munților, a aflat, că sunt români, că trăiesc din prăsierea vitelor, cu cari fac negoț în Muntenia, de unde își aduc și alimentele, — ca cetățeni însă aparțin și ei la țara Ardealului.

Meditând asupra lucrului, comandantul militar a luat hotărârea de a se regula situația acestor colibași, în așa fel, ca ei să graviteze mai puțin spre Muntenia și să fie de mai mare folos țării lor proprii, de cum au fost până acuma. Și-a croit deci un plan despre modalitatea acestei regulări de situație și acest plan al său îl cunoaștem din notificarea, pe care a înaintat-o în privința aceasta, la 11 Octomvrie 1771, consiliului belic aulic dela Viena, care notificare, în traducerea făcută din originalul german, sună după cum urmează:

— «Dintre lucrurile pe cari le-am observat eu, — înaintea tuturor celorlalte, — cu ocaziunea inspecționării granițelor acestui Mare-Principat, mi s'a părut mie a fi cel mai îngrijitor acela, că în districtul Brașovului, înaintea pasului dela Bran, se află un teren mare, locuit de câteva sute de familii de așa numiți: *Colibași de sus* (Ober-Kolibaschen), isolat în așa măsură

prin posturile de strajă și de cordon, — cari sunt așezate mai încoace, — că locuitorii de pe el, în afară de impozitul plătit, sunt a se considera ca sudiți apărținători mai mult Valahiei decât Ardealului.

Precumpnind acum bine, că oamenii aceștia fac neconținut și neîmpedecași afaceri în Valahia, se încuscesc cu cei de dincolo, se căsătoresc unii cu alții, prin urmare, averea lor vine împărțită astfel, că ei niciodată nu fac cu sinceritate fașiune adevărată despre ea: statul e păgubit de contribuțiile, cari îi compet. De altă parte ei își țin turmele de vite aproape anul întreg în Valahia și la diferitele ocațiuni, folosite în favorul celor de dincolo, fac prevaricațiuni inevitabile, în dauna erarului și a țării, ba pot ajuta, ca să se facă multe contrabande stricăcioase. Mai ales însă pot aduce boale contagioase, ivite în Valahia, după cum ne-a arătat din destul experiența ultimă, când ciuma a isbucnit mai întâi dincolo, apoi prin comerțul de vite amintit mai sus și prin convenirile oprite a trecut și dincoace de cordon, ajungând la colibașii de sus, apoi în satele Râșnov, Tohanul vechiu și Tohanul nou, mai departe, în comuna Budila, din districtul Brașovului, apoi în județul Alba-superioară și chiar și mai încoace, în mai multe sate, lățite fiind probabil de cătră colibași, — lucru, care trebuie considerat totdeauna de foarte periculos.

Dar afară de aceasta ei nu sunt stabili în districtul Brașovului și cu atât, mai puțin în țara căreia acum îi mai sunt de ceva folos, ci din contră, când le trece prin minte pot să emigreze neîmpedecați în Valahia.

Și așa, cu considerare la aceste și la alte asemenea concluzii păgubitoare, aflate de verosimile, după luarea în privire cu ochii a situației, am dat comandantului din Brașov, domnului general *Eichholtz*, precugetata îndrumare, ca să facă descrierea în mod autentic a situației din acel district și din ținuturile, cari îi aparțin, din toate punctele de vedere, anume: cum ar putea fi așezate mai bine posturile, atât în vreme de iarnă, cât și în vreme de vară, patrulele cum ar putea comunica mai comod întreolaltă, lemnele de foc și apa cum s'ar putea aduce pe seama soldaților, prin urmare, cum s'ar putea aduce, după putință, mai bine în consonanță una cu alta, — înaintând despre acestea raportul său amănunțit.

Numitul general a satisfăcut îndrumării, a schițat și ne-a înaintat, împreună cu explicările necesare, planul, care confirmă incomoditățile periculoase și nefavorabile amintite mai sus, și pentru evitarea lor arată cum pot să fie așezate posturile, interne și externe, respective, cum pot fi retrase mai îndărăt, așa ca apoi *colibașii să fie închiși între ele*.

Acum, dacă și înaltul guvern, pentru țară, iar tesaurariatul, pentru folosul prealalt și districtul Brașovului, pentru sine în-

suși, ar confirma și ar face posibilă executarea acestei propuneri, atunci ar mai fi de a se lua în considerare numai următoarele, și anume:

1. Dacă această închidere a colibașilor de sus, în urma împrejurărilor lor actuale, *e compatibilă cu politica de stat?* Iar:

2. După ce la tot cazul, guvernul, pentru asigurarea țării, din punct de vedere sanitar, iar tesaurariatul, în interesul erarului, va afla că *se poate face*, — atunci:

3. Va depinde numai de la locul preatnalt și de la autoritățile înalte, ca propunerea să-și primească deplina ei realizare. Dar:

4. Fiindcă între altele se va putea ivi la acest act presupunerea verosimilității, că la efectuarea închiderii proiectate, mulți dintre colibași, cari până acuma s'au bucurat totdeauna, dar totdeauna, de nelimitata libertate din două părți, vor proceda la emigrare: în contra acestor eventualități, spre liniștirea lor, s'ar putea face următoarele favoruri minimale:

Să li se permită aducerea din Valahia, *cu scutire de vamă*, — cel puțin în anii primi, — a celor necesare pentru consumațiunea proprie, ca: vin fructe scoase din pământ, sau culese din pomi, vite necesare pentru gospodărie și celelalte mijloace de traiu, pe cari ei sunt obicinuiți a și le procura de *acolo cu mult mai ieftin decât din Ardeal*; căci în caz contrar, ei se vor folosi, sigur, de toate șiretenile, ca totuși să le aducă pe acestea de acolo și, în special, vinul din cârciumele cele mai apropiate valahe, trecându-le dincoace cu multă primejdie și cu pierdere inevitabilă.

În acest scop se poate face la pomul de lângă postul ofițeresc, între palisade, sau între două garduri, o trecătoare, la locul arătat în planul amintit, prin care să fie permisă aducerea înapoi a victualelor neamestecate cu altele. Va trebui să fie aplicat apoi aci și un funcționar, pentru care s'ar putea face locuință și care ar avea datoria să controleze, ca să nu se facă contrabanda oprită și ca fără vamă să se treacă dincoace numai aceea ce se crede a fi necesar pentru traiul propriu al colibașilor.

Această notificare a comandamentului general militar din Sibiu, trimisă consiliului belic aulic de la Viena, a provocat o corespondență vie între Sibiu și Viena, a cărei rezultat final a fost acela, că propunerea făcută de a fi închiși colibași din pasul Branului între posturile militare de strajă, a fost abandonată, ca neaducătoare de nici un folos și ca nerealisabilă, acceptată fiind o altă soluție, mai bună, mai practică și mai folositoare, atât țării, cât și oamenilor interesați, anume: *aducerea colibașilor din munți la vale și așezarea lor în una sau în mai multe comune rurale din Țara Bârsel*. În consecință, magistratul din Brașov a primit ordin să construiască cu posibilă grăbire

case potrivite pe seama acestor colibași, în satele, în cari are locuri disponibile de case, și apoi să mute pe toți colibașii în ele, *dându-le acestora și pământ cultivabil.*

Sașii din Brașov au împlinit cu punctualitate ordinul, care li s'a dat și au raportat stăpânirii mai înalte, că au clădit în *Tohanul vechiu* și mai ales în *Tohanul nou*, în total 97 de case *țărănești pe seama colibașilor din pasul Branului* și vor mai fi construite case și în alte comune, dar câte mai puține. *În Tohanul nou sunt destinate pe seama colibașilor și peste 300 jugăre de pământ;* dar numai 15 colibași și-au ocupat casele; ceilalți se cam codesc, afirmând că se simțesc destul de bine în colibele lor din munți.

Natural, că s'a dat poruncă aspră, ca toți colibașii să-și schimbe necondiționat viața nomadă de mai nante cu o viață regulată cetățenească, luându-și în primire casele și pământurile puse lor la dispoziție și cei mai mulți s'au conformat ordinului, înmulțind astfel populațiunea din cele două Tohane deodată cu 97 de familii românești. Aceia apoi, mai puțini, căroră nici decum nu le-a convenit prea marea îngrijire împărătească dată prezentului și viitorului lor, au trecut în Muntenia și trecuți au rămas, iar colibele, în cari cine știe câte generații și au trăit viața pe vârful munților, au fost nimicite, pentruca nu cumva oamenii, cari le-au locuit, să deserteze din satele în cari au fost așezați, căutând din nou adăpost în ele.

Mulți dintre oamenii de astăzi, înstăriți și cu vază, din Tohanul vechiu, dar mai ales din Tohanul nou, vor fi, probabil, urmași ai acestor colibași, despre cari, cei mai bătrâni din sat, sigur că vor ști povesti câte ceva, din istoria comunelor lor, nescrisă, dar trecută din gură în gură dela generație la generație.

Rolul social al medicului român în opera de consolidare a statului național.

Prof. I. Hatleganu.

Pe statuia unui mare clinician al școalei vieneze, este inscripția, «Numai un om bun poate să fie un medic bun». Azi am putea schimba această inscripție prin «Numai un medic cunoscător al igienei sociale poate fi un medic bun».

După marile transformări politice și sociale, ce au urmat războiului, fiecare cetățean are obligația, ca să aducă contribuții în opera de consolidare. În statele învinse se fac eforturi, ca să se încadreze în noile frontiere și'n hotare mai strâmte să se înfăptuiască o bună stare. În statele învingătoare eforturile spre consolidare sunt încă cu mult mai mari. Pentru a crea noile

cadre și noul echilibru se fac operații cu mult mai dificile și cari necesită o mai mare cheltuială de energie. România-mare — visul nostru milenar — cere din partea fiecărui cetățean și cu atât mai mult din partea medicului, ca să aducă sacrificii pentru consolidarea și multiplicarea energiilor neamului. Aceasta nu se poate realiza, decât luptând cu tot elanul pentru asigurarea unor condiții igienice dictate de dogmele științifice ale timpului. Azi în toate țările europene, ne mai vorbind de America, medicul nu mai este un simplu practician, ci se consideră, ca și un factor social de prima importanță. Tot mai mult se accentuează și în timpul școlarității, necesitatea imperioasă a unei activități igienico-sociale a medicului. Prin această activitate medico-socială se aduce un serviciu nu numai societății bătute, ci și medicul trage foloase în practica sa curativă. Astfel opera lui de «sacerdote al igienei» este replătită. Cu câtă ușurință stabilim diagnosticul etiologic al unei febre obscure la un copil, dacă anchetând familia vom găsi mama tuberculoasă. Cu cât entusiasm vom începe tratamentul unui copil astmatic, al cărui tată prezintă semnele clasice ale sifilisului. Medicul de altfel zi-cu zi, fără să-și dea seamă, face operă socială când stabilește tratamentul — regimul-onorariul. — Poate să facă operă folositoare, dacă desconsideră starea socială a bolnavului? Medicul prin cariera sa este desemnat de-a fi cel mai util și cel mai important factor social într'un stat. Azi, durere, cea mai mare parte a medicilor eserciază pură clientelă. Ba unii consideră bolnavii ca și o marfă, care are valoare — după câștigul, care i oferă. Tendința mare a elementelor tinere medicale de-a invada orașele, arată în mod clar concepția absolut falsă a generațiilor prezente medicale de-a considera cariera lor ca o simplă magazie de afaceri. Mergerea spre comercializare aduce o micșorare a moralității profesionale. Față de acest curent materialist astăzi însă tot mai mult se cristalizează părerea, că în lupta de consolidare este imperioasă participarea tuturor medicilor.

Este o datorie a fiecărui medic și în aceste regiuni mai ales a secțiunii medicale «Astra», ca să arete calea cea adevărată, pe care s'o urmeze medicii români, cari stau desorientați în răscrucea celor două drumuri.

Intrarea în calea adevărată, ca ostaș curajos al luptei medico-sociale, ar contribui nu numai la ridicarea prestigiului profesional, ci ar face ca din această activitate să rezulte un bine, care s'ar revărsa asupra neamului nostru întreg. Generația de azi a medicilor trebuie să fie pătrunsă de convingerea, că are o datorie sfântă, să vină cu tributul său, în aceste zile mari, când, după ce s'a cucerit pământul strămoșesc, pe acesta o zidește marea clădire a statului român, dela trănicia căreia va depinde soarta acestei țări. Condițiile speciale ale țării noastre

impun medicilor, și mai ales medicilor români, ca să ia parte activă la munca igienico-socială. Dar această muncă nu și-o poate mai bine canaliza, decât în cadrele unei asociații cum este «Astra». Această fortăreață inexpugnabilă până acum de vânturile politicianismului, li poate asigura o muncă efectivă. Concepția noastră este că fiecare cetățean este dator să sacrifice cel puțin un ceas pe zi, aducând o muncă țării. Cu atât mai bine înțeleg această activitate a medicului român, care dacă va jertfi un minim de timp pentru binele sanitar al unui colțisor de țară, din aceasta va isvorî binele pentru toată țara.

Sforțările, pe cari le va face medicul român, dar mai ales rezultatele pe cari le va obține, vor contribui ca să se schimbe în mod radical concepțiile de politică de stat, ale politicianilor noștri. Sănătatea publică nici azi nu formează obiectul de preocupare, dar mai ales partea integrală organică a unui program politic. Pe toți politicianii noștri li preocupă mai ales chestiunile de economie politică. Dacă însă vor fi pătrunși de cunoștința faptului, că politica economică a unei țări este și în funcție de starea sanitară a țării, atunci ar da atenția cuvenită chestiunilor de salubritate publică. Munca producătoare a indivizilor este în funcție de sănătate. Numai când oamenii noștri de stat vor fi în cunoștința valorii economice ce reprezintă individul, vor accepta, ca igiena publică să fie pusă pe acelaș plan cu problemele economice. Precum problema economică nu poate fi decât națională, tot așa și igiena trebuie să fie națională. Deși această igienă trebuie să reprezinte ultimele cuceriri ale științei, trebuie ca s'o punem în corcodanță cu gradul de cultură și cu starea economică a națiunii. Cine poate s'o facă mai bine, decât medicul român?

Până când statul și societatea vor înțelege rostul problemelor igienei sociale, precum și până când partidele politice pornesc un curent puternic pentru principiile lor, să începem și noi o propagandă pentru a infiltra în marele public cunoștințele igienei sociale. Trebuie să facem o propagandă cât se poate de intensivă în publicațiuni să uzăm de toate mijloacele, deoparte scriind și noi, de altă parte să angajăm la scris toată garda scriitorilor, pe care să i interesăm de toate chestiunile sociale. Să ținem conferințe, cari să fie demonstrative și sistematizate; în ele să se facă apel la opinia publică, care trebuie zguduită din amorțeala desinteresului. Apoi în expoziții igienico-sociale să prezentăm intuitiv toate cele realizate și realizabile în igienă. Să nu lipsească nici cinematograful, acest metod practic de propagandă, prin care să ne adresăm publicului mare, prezentând în mod simplu și intuitiv toate problemele. Să luptăm pentru introducerea igienei ca obiect de studiu deja în primii ani ai școlarității, ca astfel cultul igienei să-l sădăm în inimile cele mai fragede. Astfel să pregătim terenul prin propagandă pentru izbânda finală.

Discuția tuturor problemelor sociale pe o scară întinsă va pregăti terenul și în câțiva ani lumea va pretinde, iar guvernele va înțelege, că nici un progres, nici o prosperare nu e posibilă fără organizarea serioasă a vieții igienice a statului. Lupta contra boalelor sociale va aduce foloase reale, favorizând crearea unei specii umane mai robuste, o mortalitate mai mică, augmentarea numărului cetățenilor, astfel aduce o protecție a rasei, iar prin lupta anti alcoolică se va ridica moralitatea și demnitatea omenească a indivizilor. În această luptă mare medicul trebuie să aibă rolul ofițerului și să fie secundat de femei, al căror rol în mișcările sociale este de o capitală importanță. Deși lupta aceasta la noi se izbește nu numai de indiferentismul conducerii, dar și de starea igienico-socială și culturală rămasă a populației, totuși, trebuie începută cu atât mai mult, fiindcă poporul nostru trece azi prin o criză puternică socială. Este drept că cea mai mare parte trăiește la sate, unde nu este așa expusă boalelor sociale, însă azi ne aflăm în perioada migrației spre orașe, unde ajungând cu un bagaj minim de cunoștințe este expusă tuturor boalelor. Drept aceea medicul român are o datorie elementară, ca deocamdată să înceapă o luptă intensivă de luminare, ca astfel, deodată cu refacerea economică a țărânilor noastre, să înceapă și implantarea unei stări culturale igienico sociale. Până când în Germania este mai ardentă protecțiunea muncitorimei, în Franța protecția copilului, la noi se impune menținerea în bună stare a valorii imense ce reprezintă, ca și capital uman, *țărânilor noastre*. În același timp să se dea atenție *muncitorimei* noastre, care acum se formează, primei copilării, igienei școlare și studenției universitare. car la noi sunt absolut neglijați. Astfel clarificând opinia publică, care la noi este încă credincioasă unor basme și protejând *țărânilor muncitoare și generația tinăra* — viitorul neamului — să pregătim terenul pentru începerea unei munci efective. Această muncă efectivă va fi mai ales posibilă având în ajutor autoritatea statului și concursul societății. Astfel medicul înzestrat cu autoritatea necesară, susținut de stat în mijlocul unei societăți înțelegătoare și cunoscătoare a problemelor sociale, va putea face adevărate minuni pentru salubritatea publică.

Fiind această luptă bine organizată într'un stat convins de importanța acestor idei și o societate colaboratoare, medicul va putea să și exercite în același timp și rolul de medic practician ce asigură medicului o existență demnă și rolul de medicienist, ceea ce asigură societății o sănătate înfloritoare. Astfel medicul, infiltrându-se deja în anii școlărității cu toate cunoștințele, de prevenire, în cunoștința marelui public, va avea un rol important în educația masselor. Munca aceasta trebuie începută imediat. De 7 ani se fac sforțări mari. Avem și un ministru al sănătății. Acesta nu va putea da rezultate, până nu-l vom ajuta în toate.

Până când alte națiuni, și mai mici și mai inculte, se organizează în lupta socială, noi stăm în fața marilor evenimente și nu ne organizăm într'un scop bine definit. Unde este nevoie de începerea acestei lupte, decât aici la noi, unde din cauza lipsei unei organizații sociale, dominează și azi acea lege biologică, care permite selecția naturală a indivizilor? La noi mor copiii și bătrânii fără îngrijire. Copilul mic și omul trecut de 60 de ani nu reprezintă valoare în ochii țaranului și astfel nu este protejat.

Avem posibilitatea în cadrele Astrei să începem o propagandă intensivă, a cărei rezultat va fi ceea ce întâlnim în țările culte, că medicul este înrolat în luptele igieno-sociale. Prin munca igieno socială a medicului, profesiunea medicală va câștiga un rol foarte important social și politic și astfel va putea să-și fixeze acel loc, care-l merită în societate. Medicul să nu fie numai un simplu ajutor în caz de boală, ci un apărător neînduplecat al societății, numai astfel va putea convinge pe politiciani, despre ce azi nu sunt convinși, despre necesitatea acestei lupte conduse de ministeriul sănătății publice. Prin munca noastră idealistă a începutului o să se nască acea organizație a profesiunii noastre, în care medicul, afară de vindecător plătit, va putea fi și un ofițer sanitar de profilaxie, având pentru această muncă plata bine meritată.

Dacă medicii grupați în jurul Astrei vor înțelege aceasta și vor face 2—5 poate 10 ani operă de apostol, munca lor va fi răsplătită, căci sub drapelul acestei lupte se vor înrola toți medicii acestei țări. Convingându-se despre necesitatea colaborării tuturor medicilor la opera sanitară a țării, rezultatul luptei va fi realizarea unei organizații igieno-sociale din partea statului cu concursul societății, în care medicul va avea rolul cel mai important. Dacă am reușit să facem atât, noi, generația de azi, ne-am făcut datoria față de scumpa noastră patrie.

Ce scrie un cunoscător al Orientului. «Hinduși, chinezi mi-au spus: «In războiul vostru ați folosit cu toții gazuri asfixiante, flacări, bombe îngrozitoare. Ați omorât cu explozibile femei, copii, bătrâni. Puțin ne pasă cine a început: nu ne batem capul cu aceasta. Luăm la cunoștință numai că voi toți, europenii, v'ați bătut ca barbarii. Și tragem concluzia că o civilizație în stare să nască astfel de grăzavii nu e în drept să pretindă să stăpânească pe altele». — O scrie dl Jean Leune în «L'illustration» (19. XII. 925). Părerile, convingerile acestea se răspândesc în Orient, răscolind popoarele împotriva noastră. E vorba: să le dăm încă prilej de o astfel de critică?

Jos zidurile chinezești!..

Din prilejul «expoziției de studiu», la Sibiu (Prof. I. D. Ștefănescu — D. Comșa) 25 Oct. — 2 Noemvr. 1925.

Cel mai mare dușman al omenirii este ignoranța. Ignoranța a ridicat ruguri în decursul veacurilor și a cerut milioane de victime. Ignoranța sfidează toate, braț la braț cu prostia criminală și cu trufia.

În numele ignoranței se ridică ziduri chinezești anti-culturale și zidurile acestea sunt groase, ca cele din China, iar de pietrele lor masive se isbesc și sângere creierii celor mai buni, din toate neamurile.

Cel lipsit de orizonturi este intransigent, cu capul a mână. Cel cuprins de cunoștința mentalității și a produselor artistice, literare, a sbuciumului celor *buni*, pe terenul economic, social, cultural, a altor neamuri, acela numai o țintă poate avea: să aducă în concordanță tendințele nobile, spre ceva superior, spre o stimă reciprocă, spre o colaborare. Francezul spune, foarte rumos: Dacă pricepi toate — ierți toate. Vrea să zică: condescența te face înțelegător, bunăvoința te silește să ierți greșurile și să ridici în văzul tuturor a ceea ce este vrednic de remarcat.

Pentru ce suferim în ziua de astăzi, mai cu seamă? Pentru că antitezele sunt puse într'un mod *criminal*, pe terenul «luptei» între clasele sociale, între religii, între popoare.

Dacă spiritul dela Locarno nu câștigă teren în rândurile *tuturor*, se *prăbușește cultura europeană* și ignoranța, Dzeul Baal cel vechi și nou, își va secera altă hecatombă monstruoasă de victime.

Am fi vrut să fie de față cât de mulți minoritari, dar și de ai noștri, la serbările și conferențele, întovărășite de concerte, aranjate, sub auspiciile «Astrei» în Sibiu, în zilele de 25 Oct. — 2 Nov. 925, din partea dlor I. D. Ștefănescu și Dim. Comșa.

Multora le-ar fi dispărut albeața din ochi și ar fi putut vedea cu *alți* ochi, cu ochii înțelegătorului, frumusețile *reale* ale acestui popor, atât de urât din cauza unui spirit murdar, gheșeftăresc sau șovin, de care este însuflețită o anumită pătură de ignoranți, streini și români.

După ce ai mângăiat cu ochii, căci cu mâna îți era interzis, odoarele prețioase, arătate în expoziția înjghebată cu multă trudă și competență din partea celor doi adânci cunoscători ai artei românești, după ce ai ascultat conferențele pline de miez și de avânt ale dlui Ștefănescu, despre evoluția artei românești; după ce te ai ridicat, sufletește, ascultând, ca într'o biserică, pe lângă ariile românești, parafrazate frumos de compozitorii noștri, și compozițiile celebre streine — ar fi fost *peste putință*, de orice neam să fi fost tu, să nu-ți spui respicat: aici e râvnă spre ceva superior, aici sbucnește viața, dragostea pentru adevărata artă și adevărata cultură.

Dar să lăsăm să vorbească despre această artă românească, de care n'avem motiv să ne rușinăm, oameni competenți.

Intr'un articol-recenzie scrie dl *Emil Sigerus*, un prețuit cunoscător al artei, despre «Albumul de țesături și broderii românești» (vol. II) al dnei Minerva Cosma: «Aceste lucrări, executate artistic, prelucrate în pânza, care servește ca stofă în fond, sunt atât de frumoase, de nobile și de conforme stilului, încât par'că ar fost cusute în sec. al XVI-lea, sub ochii unei *femei din familia Medicellor*, în Italia, și nu din partea țăran-celor române, cu mânilor bătătorite (de muncă), după îndeplinirea unei munci grele, la câmp»¹.

N'ar fi cu cale ca astfel de convingeri să fie adunate și arătate acelorora, cari bârfesc ceea ce este românesc?

Dar lăsăm să vorbească alte două citate:

¹ E bine să amintim aici de o altă constatare, aceasta a unuia, care s'a știut ridica peste ura distrugătoare de neamuri, a dlui *Victor Orendi-Hommenau*, redactorul revistei «Von der Heide» din Banat. Dl Orendi-Hommenau a ținut în 1925 o conferință despre «Dzeu și ideia Dumnezeirii» în casa culturală germană din Timișoara (conf. e publicată în întregime în «*Temesvarer Zeitung*» de Crăciun, 1925) și a întrebat, pe drept cuvânt: «Urăști tu pe un Goethe? Ești dușmanul unui *Mihail Eminescu*? N'au ajuns binefăcătorii întregii omeniri un Behring și un Roentgen?... N'au fost un *J. J. Rousseau*, un *V. Hugo*, un *Molière*, dar și un *Caragiale*, un *H. Heine*, un conte Ștefan Széchenyi, un *Dante Alighieri*, nește spirite cuprinse de focul (sfânt), pe cari să le poseadă i-a servit spre *cinste fiecărei națiuni*?»

Cum au scris cunoscătorii de artă străini despre expoziția I. D. Ștefănescu—D. Comșa. «Artă populară românească» e intitulat articolul d-lui E(mil) S(igerus) din «S. D. Tageblatt» (31 Oct. 1925). Iată-l în traducere românească:

«Activității ce nu cunoaște oboseală a dlui prof. I. D. Ștefănescu este a se mulțami că putem să vedem în muzeul «Astrei» o expoziție de artă românească și de artă populară românească, cum nu s'a arătat nici odată pe aici. S'au mai ținut expoziții de artă populară românească în Sibiliu, expoziții, cari au întrecut cu obiectele expuse expoziția de acum, dar n'au întrecut-o în privința valorilor artistice.

«Arta populară se poate asemăna cu o floare plină de mireasmă și de colori strălucite, floare, care înflorește în locuri tănuite. Tocmai în urma acestui loc tănuit este foarte greu să știricești punctul de unde îți este dată puțința să analizezi istoricește arta populară și pe unde să afli astfel cheia la deslegarea corectă a ființei artei populare. În urma nespus de valoroaselor țesături și broderii din Grecia, Turcia, Azia, Bulgaria, ș. a. m. d., pe cari dl prof. Ștefănescu le-a luat la contribuție, alăturându-le expoziției, ni se dă o explicație foarte valoroasă asupra dezvoltării artei românești populare.

«In produsele artei textile populare românești trăiește aprecierea, simțământul artistic a veacuri întregi. Textilele expuse din vechi mănăstiri moldovene ne arată cât de veche este deja arta populară românească, cu caracteristica ei plină de viață și plină de o bogăție veselă de colori. Arta aceasta însă este, de sigur, cu mult mai veche decât sunt mănăstirile acestea și a existat la începutul ei, înainte de a se fi fost ridicat, în văile ascunse,

încunjurate de pădure seculară, ale Moldovei, acele mănăstiri, cu toate acestea nu se mai găsesc din epoca aceea de tot veche țesături, broderii și horbote. Cu toate acestea ne oferă acelea din sec. al XV-lea și al XVI-lea niște obiecte de studiu, foarte prețioase. Taina lor zace în adaptarea strânsă de caracteristica lor, ceace imprumută textilelor românești populare farmecul ciudat. Și străvechi ca începuturile artei acesteia populare care se pierde în amurgul celor mai vechi vremuri, sunt și modelele. Nimeni nu știe cine le-a născocit — nimeni de unde purced. După cum este poezia populară, fără de veste, în mijlocul nostru, fără de a ști, de unde și dela cine vine, tot așa au venit ornamentele textile românești, la aparență fără de veste și nemijlocit, din întunerecul epocii de tinerețe din punct de vedere al istoriei popoarelor, în epoca culturii.

«Pe lângă atât de deosebit de interesantele țesături și broderii, între cari sunt de scos la iveală, îndeosebi, coroanele cele vechi, în efectul de colori — fără de încunjour plină de nobleță (vornehm), — din proprietate mănăstirească, sunt a se aminti minunatele (prächtig) colecții ale prof. Comșa, care de multe decenii se îndeletnicește cu arta populară, în special cu aceea a românilor ardeleni. Arta textilă românească o reprezintă aici mai ales broderiile de la piept și de pe umerii cămășilor, cari se remarcă, pe lângă ornamentul acomodat întotdeauna stofei, mai cu seamă printr'o scală de colori, minunată și plină de plăcere pentru ochi. Pe lângă aceste broderii nespus de artistice conține colecția dsale o colecție frumoasă de furci de tors, de lemn, cu încrestături nespus de artistice și fine. Colecțiile dnei Sofia Im-

broane și ale dnei Marilina Bocu, amândouă din Timișoara, conțin o bogăție mare de broderii strălucite (herrlich). În fața acestor lucrări delicioase (alese — köstlich) te convingi, iarăși și iarăși, despre comorile, cari sunt în arta țărănească. În efectul de suprafețe și în combinația de culori sunt produsele acestea ale țărancilor române aproape exemplare (clasice).

(In ihrer Flächenwirkung und in ihrer Farbenzusammenstellung sind diese Erzeugnisse romanischer Baurinnen geradegu mustergiltig!).

Frumoasa expoziție e deschisă numai până Lunea viitoare. Cercetarea ei este recomandabilă cât se poate de mult. (E. S.)

Al doilea critic de artă, specialist, este dl *Dr. Hans Wühr*, care a tipărit în același ziar (28 Oct.) articolul «Expoziție la Astra». Articolul este acesta:

«Arta românească a avut în sec. al XIV, XV și XVI-lea o dezvoltare și o înflorire, cari nu numai că câștigă pentru ea pe prietinel artei, ci și mai mult pe istoric, fiindcă-i oferă spre deslegare probleme, cari se țin de cele mai interesante, mai cu seamă, ale istoriei artelor: lămurirea (în controversă) între formele de artă răsăritene și apusene. Știm ce importanță mare revine, la începutul evului mediu, artei răsăritene; câte din formele artistice apusene și din regulile iconografice își au obârșia în Bizanț, în Palestina și în Egipt. România este vatra periferică nordvestică a cercului cultural ostic și își ia comoare de forme din cele mai diferite regiuni ale Ostului: din Bizanț, din Azia mică, ba chiar și din Azia centrală. Într'același timp este atinsă România și de cercul cultural vestic. Se poate deci urmări în arta românească a sec. al XIV-lea acel proces de dezvoltare

nepus de complicat și de rodnic, pe care-l cunoaștem în liniamente mai mari, dar mai puțin clar, pe pământ italian, din sec. al V-lea până'n epoca carolingă. Muntenia este terenul pe care s'a dat această luptă (artistică). Formele rigide, ajunse de multă vreme sterile, ale artei bizantine, intră prin Serbia sau nemijlocit în Muntenia și primesc aici nouă conținuturi de viață, pline de supraabundență tinerească. Curtea de Argeș ne este un exemplu. Vin nou în burdufuri vechi.

«Expoziția «Astrei» ne arată minunate exemple ale acestei arte timpurii românești. În Muntenia. Din covoarele expuse, de pe ornamentele și caracteristicile acestora, se pot recunoaște lămurit filiațiunile, cari au dus la dezvoltarea artei românești.

«Încă înainte de decadența artei Munteniei, la începutul sec. al XVI-lea, s'a mutat centrul de gravitație al vieții artistice spre Moldova. Referințele au fost în Moldova deosebit de prielnice. Sub domnia lui Ștefan cel Mare se dezvoltă o nouă înflorire a artei românești.

«Și aceasta ne arată spre Bizanț, dar — și aceasta este nespus de interesant — calea duce peste Veneția. Aici, în Veneția, în mijlocul cercului artei renașterii, lucrează artiști bizantini, în tradiția cea veche, pentru exportul spre Ost. Firește, multe forme moderne se înbină aici. Peste Polonia intră alte forme de artă și se contopesc (amestecă) cu cele existente. Chiar și în Moldova se nasc la zidirea unei mănăstiri un fel de clădiri, cari cuprind în ele toate ramurile manifestării artistice: pe pietrar, pe pictor, pe țesătorul de covoare, pe aurar, etc. Fiecare din atelierile acestea își are tradițiile ei deosebite, regulile ei și formele artistice diferite, cari se referă, atât la

pictură cât și la țesătoria de covoare și orfevrărie. Și sub stăpânirea fiilor lui Ștefan a înflorit arta Moldovei mai departe și a ajuns, abea la începutul sec. al XVII-lea, la decadența sa, când a subjugat influența rusească orice manifestare (pulsăție) autohtonă.

«Și pentru arta Moldovei ne arată expoziția Astei numeroase exemple frumoase : nu numai covoare și broderii, ci și mici tablouri, creștături în lemn și lucrări de cizelură. Dl prof. Ștefănescu a adunat cu gustul său estetic exemplele cele mai clare și mai frumoase ale istoriei de artă românească și ne-a prilejit astfel o privire generală clară în evoluția artei.

«Intr'aceiaș timp ni se dă prilejul să cunoaștem o părticică de pictură românească modernă. O serie de tablouri mici, strălucite, ale strălucitului

(minunatului) Nic. Grigorescu. Un pictor care și-a dezvoltat la maturitate, frumos, arta în cercul artistic dela Barbizon și care a ajuns în sfârșit la acele ultime finețe și nuanțe inexprimabile ale impresionismului, cari amintesc aproape arta aziatică de est. Afară de aceea mai sunt expuse câteva tablouri de Artur Verona, care are faima a unuia din cei mai talentați pictori, și, în sfârșit, patru tablouri ale prof. de desen Honoriu Boicescu, un pictor, a cărui activitate se dezvoltă aici, în Sibiiu. Foarte interesant este albumul diaconului de mănăstire Gervasie Hulubariu, care conține nenumărate ornamente din diferite mănăstiri. — Expoziția conține și o secție de artă populară ardelenescă, aranjată de dl prof. Comșa.» *Dr. Hans Wühr.*

După cum vedem «Expoziția de studiu» poate să fie numită o reușită expoziție de studiu.

Urmând pe calea aceasta: de a face cunoscut conlocuitorilor noștri, dar mai cu seamă nouă cece avem noi vrednic de remarcat, lăsându-ne pătrunși de marele adevăr că o colaborare între popoare și între cetățenii aceluiaș stat se poate înjgheba numai pe baza *pretutînd reciproc* a ceea ce este bun — vom ajunge, odată și odată, ca zidurile chinezești dintre noi să dispară și să nu rămână din ele nici chiar o pietricică, fie chiar și de pomină...

Sfaturi de luat la inimă. Dintr'o conferență, ținută în 20 Nov. 1925 : «cât de umane sunt aceste mari aventuri, în cari omul, fără să șovăiască, ca în plină bătaie, distribuie lecții *de energie*, ca să salveze o generație întreagă ; cât de superioare acelor biete mici istorii de alcovuri, iubite de părinții noștri, sau chiar și față de acele mici pagini schimonosite și lipsite de viață, ale poeziiștilor dela modă în ziua de astăzi, sărmani forțați ai spiritului, forțați pentru veci și pururi, cari în privința Polurilor-Cimitire și a Tropicelor-Infernuri, n'au cunoscut decât saloanele falsificate, dancin-gurile decadente și viciul celor fără de nici o ocupație!»

Cine a vorbit astfel ? E vorba despre romanul ... francez ! Oratorul este criticul literar a două mari cotidiane franceze, dl *José Germain*. Dar n'ar putea, cu drept cuvânt, să întrebe și pe mulți «romancieri» de ai noștri : cu ce vă pierdeți vremea scumpă ?

Cronică.

Schelele sunt ridicate!

Mult și elocvent material va găsi cetitorul în numărul de față al «Transilvaniei». Material de răsândit.

Să fie așa de greu să ne luăm la inimă apelurile acestea, cari purced din toate colțurile de țară? Urechea noastră să fie refractară chemărilor spre colaborare?

Dela nou-alesul prezident al «Astrei», ale cărui vorbiri le publicăm în întregime, ca o mărturie despre îndemnurile date la diferite prilejuri, până la reprezentanții diferitelor despărțăminte, cu toții se înșiruie într'o falangă de luptători pentru cultură.

Ralierea rândurilor! iată ce trebuie să se întâmple cu tot mai mare impetuositate, pe lângă toate luptele de partid și de clase sociale. *Cei buni, din toate taberele, braț la braț, când este vorba de «Astra»!*

Aici este un teren neutral — aici suntem cu toții propagatorii luminii în cercuri cât mai largi — aici e vorba de întrebarea *vitală*: a fi sau a nu fi a culturii.

Secțiunile și-au ținut ședințele obicinuite, anuale, și s'au reorganizat cu mult elan. «Regulamentul» lor clarifică toate agențele pentru viitor. Felul cum s'au manifestat dela ședințele lor încoace ne îndrituiesc să credem că prestațiunile vor fi la nivel.

Comitetul nou, central, și-a ales viceprezidenții și își are «Regulamentul», precum și-l au acum despărțămintele și cercurile culturale (agenturile).

Cetiți cuvintele luminoase, de îmbărbătare, ale prezidentului «Astrei», de când a cutreerat în persoană cele 22 de județe ale Ardealului, ducând cuvântul culturii în capitalele de județ, și stând la masă cu toți românii, de orice culoare politică ar fi fost. E vorba doară de «politica culturii», care să ne fie mai presus de orice.

Când e vorba de cultură să ne întrebăm înainte de toate: Ce ne unește? *nu* ce ne desparte! și în acest semn. vom învinge!

Schelele sunt ridicate! Clădirea e plănuită solid, trainică, luminoasă, curată. Bazele sunt puse — temeliile au fost lucrute de țaranul român și de intelectualul român în decurs de 60 de ani și mai bine.

Cine se dă înapoi să apuce mistria și ciocanul în mână? Priviți spre cer, dar și spre pământ. E multă murdărie jos, e mult noroi, dar căutând spre stele, ca să luăm puteri, și disprețuind noroiul, călcându-l în picioare, ca să aducem pietriș sănătos, ne va fi dat, odată și odată, să binecuvântăm clipele grele ale facerii...

Expozeul dlui V. Goldiș.¹

Intr'un discurs de peste o oră dl V. Goldiș a spus, în resumat, următoarele:

Am venit la Brașov, ca, luând contact cu d-voastră, să ne sfătuim împreună ce este de făcut ca în temeiul statutelor modificate și întregite la ultima adunare generală să dăm o nouă direcționare și un nou avânt vechei noastre Asociațiuni culturale, care are atâtea merite pentru crearea solidarității noastre naționale și care ne-a dus la înfăptuirea idealului nostru național.

Când mi s'a făcut marea cinste, acum doi ani, de-a fi ales în scaunul prezidențial al Asociațiunei, mi am dat perfect seamă de marile obligațiuni, ca și de multele greutăți, cari stăteau în calea dezvoltării vechiului nostru așezământ cultural. Asociațiunea noastră se găsea într'un stadiu de lăncezire din cauza unor împrejurări neatârnoate de voința omenească. În cei cinci ani de războiu — era firesc — ca preocupările culturale să dispară, iar atmosfera postbelică, care a urmat s'a arătat tot atât de neprielnică nizuințelor culturale, lumea având alte preocupări, mai mult de ordin material-egoist. Iată două împrejurări de căpetenie, din cauza cărora Asociațiunea noastră, cu toate efortările făcute din partea conducerii, n'a putut înainta și cu atât mai puțin nu s'a putut adapta noilor împrejurări.

În situația aceasta mi-am dat seamă că numai o zguduire a opiniei publice ar putea să trezească la realitate masele intelectuale și țărănești, aducându-le aminte de datoria lor față de Asociațiune. A trebuit să demonstrăm, că Asociațiunea nu a încetat să vieze, că ea are o nouă misiune în lumea cea nouă și că ea poate să reinvie la o nouă viață.

În scopul acesta am aranjat marea excursiune a Asociațiunei la București, care, îndeosebi grație concursului artistic dat

¹ Unul din discursurile rostite în capitalele cele 22 de județe, în Ardeal (1925).

de dl Dr. Tiberiu Brediceanu, a avut un succes strălucit, atrăgând asupra Asociațiunii din nou atențiunea opiniei publice și dovedind că Asociațiunea este o instituție, menită să trăiască și să-și reverse roadele ei binecuvântate asupra întreg neamului românesc.

După serbările dela București a urmat, la inițiativa luată tot de «Astra», comemorarea centenarului nașterii eroului *Avram Iancu*, prezidată de însuși M. S. Regele. Au fost serbări grandioase, cari au atras din nou atențiunea Românilor de pretutindeni asupra importanței și dreptului de existență al Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român.

După aceste serbări a fost numai firesc ca comitetul de conducere al «Astrei» să facă un pas înainte, modificând statutele ei în vederea soluționării problemelor impuse de împrejurările noi. În acelaș timp s'au reorganizat *secțiunile literare științifice*, aproape stinse, grație interesului depus de profesorii univ. și a intelectualilor din Cluj. S'au reorganizat 10 secțiuni, dintre cari 9 sunt constituite. Trebuie relevate cu deosebire secțiunile: social-economică și medicală, a căror program de activitate va aduce cele mai bogate și binefăcătoare roade.

Paralel cu această acțiune comitetul «Astrei» a avut înainte de toate în vedere principiul *descentralizării muncii*. În scopul acesta se va organiza în fiecare capitală de județ un *comitet central județean*, având menirea să organizeze plasele fiecărui județ și prin acestea satele. Ca aceste organizări să vieze și să-și îndeplinească scopul urmăririi — spune dl V. Goldiș — am luat contact personal cu intelectualii orașelor și satelor. Până acuma am vizitat capitalele a 13 județe, ținând consfătuiri cu intelectualii acestor ținuturi pentru a soluționa problemele Asociațiunii.

Dându-și perfect seamă că *fără mijloace materiale* Asociațiunea nu poate să-și îndeplinească menirea, d-a sa a apelat la ajutorul material al statului. Menirea Asociațiunii fiind întărirea statului prin cultivarea și luminarea masselor, e numai firesc ca statul să-și sprijinească în cel mai larg mod Asociațiunea. Sub regimul maghiar apus Asociațiunea n'a avut nici un sprijin din partea statului. Totul ce-a creat «Asociațiunea» în trecut s'a făcut din obolul săracului.

Din mijloacele statului s'au și pus la dispoziția «Asociațiunii» anumite sume, prin cari să se facă față îndeosebi cheltuielilor cu întreținerea funcționarilor Asociațiunii. Aceste ajutoare nefiind însă suficiente, s'au mai făcut următoarele demersuri: taxele membrilor ordinari și sprijinitori ai Asociațiunii, cari în trecut se vărsau la centru, vor fi folosite de-acum înainte de despărțămintele județene. În acelaș timp s'au luat măsuri ca prefecturile de județe și orașele să acorde anual sume mai

mari pentru ajutorarea Asociațiunei. În județele, pe cari d-sa le-a cutreerat până acum prefectii au și promis cel mai larg concurs, punând în vedere ajutoare anuale dela 100—150 mii lei. Tot astfel și primarii orașelor au promis ajutoare materiale anuale.

Pentruca munca desfășurată de Asociațiune să fie cât mai bine organizată, fiecare despărțământ județean trebuie să dispună de un local propriu și să angajeze un secretar plătit.

De încheiere dl V. Goldiș insistă asupra celor două mari probleme de actualitate: *armonizarea muncii tuturor societăților culturale* și prin aceasta *ridicarea culturală a maselor țărăntei*, prima menită să producă o *acțiune solidară* a tuturor factorilor chemați să desăvârșească munca apostolică de luminare, iar a doua problemă să pună țărâtimea noastră la adăpostul, exploatarei cu deosebire din punct de vedere economic de către elementele străine.

Dl V. Goldiș și-a terminat expunerile sale cu un apel călduros la cei de față, ca lăsând la o parte toate veleitățile de ordin personal și politic, să și dea mâna pentru realizarea *solidarității neamului*, menită să reducă asperitățile inerente zilelor pe cari le trăim și să accelereze unificarea sufletească a tuturor românilor de bine, platforma cea mai solidă a existenței și propășirii statului și neamului românesc.

Discursul președintelui „Astrei“ V. Goldiș rostit la Congresul Uniunii Femeilor Române din Timișoara (1925).

*Doamnă Prezidentă,
Onorat Congres,*

Prin rostul meu «Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român» «Astra» din Sibiu aduce salutul său și urările sale de cel mai desăvârșit succes On. Congres al Federației Uniunii Femeilor Române din România-Mare.

Aceste urări au sursa sincerității, cu atât mai vârtos, că Asociațiunea vede în Uniunea Femeilor Române sora sa dulce în serviciul acelui-aș generos ideal al solidarității naționale și printr'ansa a celei umane.

Noțiunea solidarității sociale este una din cuceririle mai noi și celei mai prețioase ale civilizațiunii. Ea face parte acum din conștiința comună a interdependenței tuturor lucrurilor omenești, a tuturor intereselor particulare ori colective.

Această crescândă conștiință a solidarității umane târșește fără încetare pădurea sălbatică a superstițiilor concepției materialiste, care, întemeiată pe aparențe orbitoare, încercase să consacre definitiv egoismul cras individual ca temei și ineluctabil rost al vieții omenești pe pământ.

După infinite și grele suferințe omenirea începe să între-zărească adevărul și visătorilor incorigibili mântuirea își profilează conturile strălucitoare din cetatea păcii eterne, unde stăpânește dreptatea străjuită de puterea invincibilă a conștiinței universalității omenești. Noi toți binecredincioșii așteptăm această mântuire, căci n'ar mai avea nici un rost viața, când am pierde credința în progres.

Conștiința solidarității țese în taină la biruința definitivă a dreptății în lume și orice străduință în numele acestei solidarități este câte o petricică la majestoasa zidire a bunei înțelegeri între oameni, care numai ea este capace a zămislui fericirea posibilă pe pământ.

Asociațiunea dela Sibiiu și Uniunea Femeilor Române sunt două instituțiuni închinată acestui sacru ideal al solidarității umane. Amândouă urmăresc închiegarea sufletelor prin darurile iubirii. Cei ce sunt adunați în cadrele acestor instituțiuni își fac o datorie conștientă de a întări simțul solidarității în semenii lor, sacrificând o parte din interesul lor individual, banul lor, munca lor, timpul lor, libertatea lor, în interesul social, sacrificând astfel o parte din eul lor individual pentru înălțarea eului social, la care aparțin și pe care îl iubesc.

Aceste două instituțiuni nu sunt asocieri pentru scutirea și îngrădirea unor interese particulare, ori colective de grupări diferențiate, cari caracterizează sistemul de organizare a societăților actuale omenești, întemeiate pe concurența prin nimic limitată a forței brutale, fizice ori intelectuale, și cari preferindu-și egoismul distrug societatea, în care vreau să se ferească, întocmai cum tumoarea ce crește, se desvoaltă, se multiplică și se coordonează puternic în organismul viu, sfârșește prin a muri de moartea organismului ucis printr'ansa.

Asociațiunea sibiiană și Uniunea Femeilor Române propagă, dimpotrivă, distrugerea acestor egoisme ucigătoare de patrie și neam, ele sunt școalele, unde se învață cultul, nu al altruismului sentimental și caritativ, ci al solidarității conștiente, care ea numai garantează progresul omenirii, micșorând nedreptatea în lume

Bărbați și femei, cari s'au angajat părtași la sacrificiul cerut de aceste două instituțiuni, prin faptele lor, prin munca lor, prin jertfa lor zi de zi tocesc aspariațiile nedreptăților sociale și prin aceasta întăresc în suflete convingerea fericitoare, că

deasupra tuturor credințelor uscate și șovăielnice stăpânește iubirea caldă, ce vine dela inimă.

Pentru aceea, Doamnă Prezidentă, Asociațiunea dela Sibiu salută cu adânc respect Uniunea D-Voastră.

Vorbirea dlui președinte V. Goldiș la adunarea generală din Reghin 29 August 1925!

Onorată adunare generală!

«Astăzi se împlinesc 50 de ani, de când pe acest scaun prezidial vicepreședintele de atunci al Asociațiunii noastre, Iacob Bologa, în cuvântul său de deschidere către adunarea generală, plângând moartea președintelui Baronul Vasile Popp, spunea: «Să credem, că adormitul nostru frate preaiubit a dispărut dintre noi numai materialmente, însă spiritualmente, cu nobilul său suflet va fi pururea cu noi și între noi... cuvintele lui ne vor îndruma, faptele lui ne vor atrage spre promovarea adevăratului nostru interes comun, spre perfecționarea românilor omnilaterală, iar noi îl vom păstra și-i vom propaga dulcea memorie din generațiune în generațiune».

Iată astăzi, onorată adunare generală, cu pioasă aducere aminte împlinind promisiunea dată de pe acest scaun acum 50 de ani, dovedim, că distinsului președinte al Asociațiunii noastre care a fost Baronul Vasile Popp, i-am păstrat și-i propagăm dulcea memorie din generațiune în generațiune și recunoaștem, că cuvintele lui ne au îndemnat, faptele lui ne-au atras spre promovarea adevăratului nostru interes comun, spre perfecționarea românilor.

Născut din familie prețească Vasile Popp face liceul, cursul filiosofic și drepturile la Cluj. Cum însă în acele vremi românii nu puteau înainta pe cariera civilă fără a-și renege națiunea, tinărul Popp preferă să între în teologie, absolvându o la Viena. Ca mulți alți lăuceferi ai neamului nostru încă foarte tinăr ajunse profesor la școalele de Dumnezeu binecuvântate ale Blajului.

Soarta în curând îi oferă prilejul să desvălească nobleța și firmitatea caracterului său. Pe o chestie de ordin național ivindu-se un conflict cu episcopul de atunci al Blajului, profesorul Vasile Popp dimpreună cu alți câțiva colegi și cu 16 clerici părăsesc Blajul, mai bucuroși «iau lumea în cap» cum spune Grigorie Silași în elogiul său la parastasul ținut aici în

această localitate, la înmormântarea din 23 Februarie 1875, decât să-și renege sentimentele lor naționale.

Vasile Popp se înscrie cancelist la Tabla regească din Târgul Murăș și după 3 ani era avocat în Reghin, unde îl ajunse anul furtunos 1848. După stingerea revoluției, crezând că se apropie vremuri de dreptate pentru români și voind să slujească această dreptate, Vasile Popp intră pe cariera administrației, apoi a magistraturei, urcând repede scara ierarhică: comisar administrativ, consilier de tribunal, consilier de secțiune în Ministerul Justiției, consilier în cancelaria transilvană din Viena, vicepreședinte al guvernului ardelean, președinte al tribunalului suprem din Ardeal, care mai apoi, în 1859, s'a unit cu Tabla zisă septemvirală din Budapesta, formând înalta Curte ungară de casație sau Curia regească și atunci Vasile Popp fu numit președinte de secție la această Curie, unde a funcționat până la moarte. În anul 1872 monarhul l-a înălțat la rangul de Baron.

În tot timpul aceasta însă Vasile Popp urmărea cu nețărmurită dragoste viața națiunii române din Ardeal și lua parte la toate manifestările ei cu cuvântul, cu fapta și cu sacrificiul. Sufletul lui era tot mai îngrijorat de soarta acestei națiuni văzând cum se schimbă viața publică în monarhia habsburgilor și cum politica de asuprire națională a ungarilor devine program de guvernământ în Regatul Ungariei, în care se contopise acum Ardealul fără voia și asentimentul națiunii române. În fața tendințelor tot mai vădite ale guvernelor din Budapesta românii ardeleni se înșiruie tot mai strâns în jurul cetățuiei lor, care era «Asociațiunea transilvană pentru literatura și cultura poporului român». În anul 1867 această Asociațiune îl alege de președinte al său pe Vasile Popp, care poartă până la moartea sa această înaltă demnitate, dar și prea grea sarcină.

Cu cât ochii lui, cari pătrundeau mai ușor decât alții culisele vieții de Stat, vedeau cu groază vrăjmașele porniri împotriva națiunii române, cu atât mai mult Asociațiunea i se părea singurul scut de apărare a ființei noastre. «Suntem restrânși singuri numai la această Asociațiune» — spunea el în cuvântul său de deschidere către adunarea generală din Năsăud în 1870, iară în anul 1874, prezidând adunarea generală din Deva, el constată, că: *ideea înființării Asociațiunii transilvane române nu numai e măreață, dar pe aceea trebuie s'o considerăm ca o inspirațiune divină purceasă din îngrijirea părintească de a nu da perirei un popor ales*. La sfârșitul acestei adunări mulțumind pentru realegerea sa de președinte numește Asociațiunea: *între circumstările critice de azi micul paladiu al naționalității noastre în astă patrie*.

Dela Deva se întoarce la Budapesta cu sufletul apăsător.

Își pierduse orice iluzie. «Am desperat de a mai vedea triumfând dreptatea și nici nu-mi vine că mă mai întorc în Transilvania» — îi spune dânsul într'o zi bunului său amic George Barițiu.

Decepția amară a sufletului produse repercusiuni asupra fizicului său și bărbatul acesta, «culmea cea mai potente a mult cercatei națiuni române», cum îl numește Grigorie Silași în elogiul suspomenit, deja la începutul anului viitor 1875 numai era între cei vii. În Transilvania s'a întors numai corpul său neînsuflețit, care așteaptă învierea în cripta familiară din urbea aceasta, de unde și-a luat zborul și a întemeiat unica fericire neturburată a vieții, familia sa.

Nu am eu căderea să fac caracterizarea acestui prea vrednic bărbat al neamului nostru, dar țin să Vă spun, că George Barițiu, care-i cunoștea viața și faptele ca pe ale sale proprii, în necrologul ce-i dedică la vestea morții îl numește: «părintele de familie, duios și iubitor, amic sincer și gata a se sacrifica pentru adevărații săi amici; om născut să fie bărbat de stat în senzul genuin al cuvântului, atletul apărător al dreptului și al dreptății».

Și într'adevăr dreptatea era idealul vieții sale, fondul de granit al sufletului său. Baronul Reichenstein, vicepreședintele cancelariei aulice transilvane, într'un raport către împăratul și regele Francisc Iosif, scrie cuvintele acestea: «De ași avea Majestate, proces chiar cu tata lui Popp, nici atunci nu m'ași îndoi a încrede cauza mea imparțialității fiului».

Astăzi, după 50 de ani dela mutarea lui dela noi, iată, cu adâncă pietate, ne aducem aminte de viața lui atât de rodnică pentru neamul nostru și mai vărtos pentru această Asociațiune, pe care o socotim astăzi încă paladiu al naționalității noastre și repetăm promisiunea făcută atunci dela acest loc, că-i vom păstra și vom propaga dulcea memorie din generațiune în generațiune.

Onorată adunare generală!

Progresul civilizației preface concepțiile istoriei. Suferințele mulțimilor nedreptățite pânguiesc victoria păcii deasupra războiului și întronarea dreptății ca regulatoare a raporturilor dintre indivizi și dintre popoare. Tot mai mult, prin cultură, experiență și reflexiune, omenirea va preferi munca creatoare în locul eroismului barbar al distrugerii. Fericit pōporul, care se va ști adapta mai fără zăbavă acestei inexorable pretenții a civilizațiunei, căci «în taină vremea țese la sfânta biruință».

Aceste adevăruri îmi sugerează datorința, ca deodată cu memoria baronului Vasile Popp să sărbătoresc aci și numele unui alt brav, contimporan, amic și tovarăș de muncă a lui,

care pe lângă Asociațiunea noastră culturală a dat românimei din Ardeal pe cel al doilea puternic instrument al desrobirii sale.

Bărbatul acesta este Visarion Roman, mort acum 40 de ani și exhumat anul acesta din cimiterul suburbiului inferior al Sibiului, spre a fi așezat din nou spre veșnică odihnă la loc de cinste în cimiterul central al acestui oraș.

Dacă baronul Vasile Popp, în cuvântarea sa de deschidere a adunării generale dela Năsăud a acestei Asociațiuni, în anul 1870, afirma, că «Literatura și cultura sunt factorii cei mai puternici ai existenței naționale», Visarion Roman prinsese în cugetul său convingerea că desrobirea națiunii noastre din cătușele servituzii și a întunecului se va face mai ușor prin emanciparea ei economică.

Născut în Șeuca, lângă Diciosânmărtin, în 1833, făcuse studii pedagogice și teologice la Sibiu. Contabil și redactor la Tipografia Arhidiecezană, notar și dascăl român la Rășinari, Visarion Roman nu-și poate afla locul potrivit misiunii sale, ci în curând trece în serviciul băncii sătești de asigurare din Sibiu, de unde cutreerând toate centrele românești din Ardeal și Banat, pregătește înfăptuirea idealului său: înființarea unei bănci românești.

Încă în 1868 înființase la Rășinari o casă de păstrare, prima asociație de credit din întregul nostru teritoriu etnic, dar deja în anul viitor 1869 întreprinde pașii trebuincioși pentru înființarea unui mare institut românesc de credit și economii. Vinde o parte din averea soției sale ca să poată sta la Viena, studiind și câștigându-și cunoștințele de lipsă la unele mari instituții financiare de acolo.

În sfârșit, cu ajutorul frunțașilor noștri de pe vremuri Iacob Bologa, Timoteiu Cipașiu, Alexandru Mocioni și alții, se înființează Albina cu un capital de 300.000 florini și adunarea generală de constituire se ține sub prezidenția lui Alexandru Mocioni în 14 Martie 1872, în localul «Asociațiunii pentru cultura poporului român».

Ori e nevoie să spun eu, ce a fost «Albina» pentru Ardeal? Prin pilda ei și cu ajutorul ei o întreagă rețea de bănci și cooperative de credit românești i-au viață, cari până în anul eliberării Ardealului au atins numărul de 300, iar singură banca «Albina» a donat până la 1918 pentru scopuri culturale românești echivalentul sumei de peste 30 milioane lei.

Înființată în localurile Asociațiunii printr'un membru al comitetului central al acestui nobil institut cultural, «Albina» a rămas până în ziua de astăzi recunoscatoare leagănelui, în care s'a născut și sacrifică an de an sume foarte considerabile pentru scopurile Asociațiunii

Sub scutul material al așezămintelor economice răsărite de pe urma «Albinei» româniei din Regatul ungar încep cu uimitoare rapiditate desrobirea economică și într'un singur deceniu numai în Ardeal au cumpărat peste 125 mii jugăre pământ unguresc.

În mijlocul preocupărilor sale economice Visarion Roman redactează calendarul «Amicul Poporului», primul calendar românesc tipărit cu litere latine, redactează foaia pedagogică «Amicul Școlaei», scrie manuale școlare și scoate revista ilustrată «Albina Carpaților» și tot atunci este unul dintre cei mai aprigi colaboratori ai «Asociațiunii pentru literatura și cultura popoului român», îngrijindu-i afacerile mai mulți ani în calitate de secretar și membru.

Director de bancă, peste un deceniu, Visarion Roman în 1885 a murit sărac, mai sărac de cum era la începutul carierei sale, lăsând în urmă 7 copii mici.

Iată caracterele prin cari se înalță națiunile și se durează Statele.

Noi însă, cari astăzi îi proslăvim, ce vom face ca aducerea noastră aminte să nu rămână deșertăciune? Socoti-vom prezentul ca verigă între trecut și viitor și vom lua aminte, că gloria strălucitoare a vremurilor de astăzi e făcută din suferințele, din truda, din munca, din cinstea fără prihană a părinților și strămoșilor noștri. Ne vom aduce aminte, că limba am moștenit-o din cerbicoasa lor rezistență, că iubirea noastră de neam ne-au hărăzit-o lacrimile lor vărsate pe glia muncită pentru alții, că dârza noastră hotărâre de a curăți polomida din hotare și a preface țara în grădina cinstei și a dreptății, e suptă din sufletele de mucenici ale înaintașilor noștri, cari au știut să moară pentru dreptate și au știut să rămână săraci în mijlocul grămezii de bani.

Depozitari ai acestei moșteniri simțim datoria nu să păstrăm numai patrimoniul primit dela părinți ci mai vartos să-l lăsăm sporit urmașilor noștri, căci nu aceea ce este împodobeste o generațiune, ci idealul spre răvnește. În acest înțeles noi ne simțim încă tot robiți, câtă vreme frații de ai noștri gem în întunec, câtă vreme se lăfălește încă în societatea noastră crima și rușinea.

Să ne ajute Dumnezeu, ca generațiunea noastră să facă un pas înainte spre idealul de mărire și fericire a națiunii române, care nu se poate zidi, decât pe dreptate, muncă, cinste și omenie.

Adunarea generală a «Asociațiunii pentru literatura română și cultura popoului român» o declar deschisă.

Adunarea generală dela Reghin (29 și 30 August, 1925). Ședința I a adun. gen. s'a ținut în sala cea mare a otelului orășenesc, după serviciul religios din bisericile românești ale orașului și după parastasul întru pomenirea baronului Vasile Pop, al doilea prezident al «Astrei». Parastasul s'a oficiat la cavoul defunctului din curtea bisericii gr.-catolice, de către I. P. S. Sa Metropolitul Dr. Vasile Suciu, asistat de mai mulți preoți și în prezența dlui prezident al «Astrei» Vasile Goldiș, a comitetului central și a numeroși membri. Din membrii comitetului central au fost de față la șed. dnii: Dr. Ilie Beu, Dr. Vasile Bologa, Dr. Alex. Borza, Dr. I. Bunea, Dr. Elie Dăianu, Ioan I. Lăpedatu, Gh. Poponea, Dr. Gh. Preda, Dr. Alex. Rusu, Dr. Oct. Russu, vicepreș.; Dr. Vasile Suciu și Nic. Togan. Din partea bisericilor: I. P. Sf. Sa Mitrop. Dr. Vas. Suciu și un însemnat număr de canonici, asesori consistoriali, protopopi și preoți

Au fost reprezentate: armata, univ. din Cluj, Liga p. unitatea culturală a tuturor românilor, Fundațiunea cult. «Principele Carol», Soc. p. lit. și cult. românilor din Bucovina, clerul și societățile culturale din Basarabia, actuali și foști parlamentari și administrația jnd. Murăș-Turda.

Secțiunile lit.-științifice ale «Astrei» au fost reprezentate prin următorii domni: 1. Nic. Băilă, 2. I. Banciu, 3. Aurel P. Bănuș, 4. Zah. Bârsan, 5. Dr. Ilie Beu, 6. Dr. Tıb. Brediceanu, 7. Nic. Bogdan, 8. Dr. Vasile Bologa, 9. Dr. Al. Borza, 10. Dr. I. Bunea, 11. Ioan Clopoșel, 12. Dr. I. Coltor, 13. Ionel Crișan, 14. Dr. Elie Dăian, 15. Dr. Silviu Dragomir, 16. Traian Gherman, 17. Vas. Goldiș, 18. Dr. Onis. Ghibu, 19. Dr. Vladimir Ghidionescu, 20. Ing. Hoiescu, 21.

Emil Isac, 22. I. I. Lăpedatu, 23. Alex. Lupeanu, 24. Augustin Maior, 25. Adrian Maniu, 26. Ștef. Meteș, 27. Vict. Motogna, 28. Ing. I. F. Negruțiu, 29. Dr. Voicu Nițescu, 30. Sabin Oprean, 31. Dr. Nic. Petra, 32. Dr. Ghiță Popp, 33. Traian Popa, 34. Dr. Gh. Preda, 35. Dr. Alex. Rusu, 36. Ion Sandu, 37. Dr. Mih. Șerban, 38. Rômul Simu, 39. Petru Săciu, 40. Silviu Țeposu, 41. Nic. Togan și 42. Vasile Vlaicu.

Despărțimintele «Astrei» au fost prezentate astfel: 1. *Aiud* prin d-nii Dr. Emil Pop, dir.; I. Pușcariu, Dr. Aurel Radu și A. Roșianu; 2. *Alba-Iulia* prin dl I. Sandu, dir.; 3. *Arad* prin dl Dr. T. Botiș, dir.; 4. *Beiuș* prin dl Camil Selăgian, dir.; 5. *Bistrița* prin dl Gh. Curteanu, dir.; 6. *Blaj* prin d-nii Iuliu Maior și Dr. Aug. Popa; 7. *Careii mari* prin dl I. Cheri, dir. de liceu; 8. *Cetatea Albă* prin dl T. Iacobescu, dir.; 9. *Cluj* prin dl N. Bogdan, dir.; 10. *Dej* prin dl Victor Motogna, dir.; 11. *Huedin* prin dl Dr. Sabin Varna; 12. *Ibașfaldu* prin dl Dr. Ilarie Holom, dir.; 13. *Mediaș* prin dnii Dr. Eugen Simpetrean, dir. și Dr. Petru Vlad; 14. *Miercurea Ciuc* prin dl Vas. Dragu, dir.; 15. *Murăș-Ludoș* prin dnii Dr. Iuliu Caliani și Andrei Rusu; 16. *Orșova* prin dl Traian Țăran; 17. *Reghin* prin dl Dr. Eugen Nicoară, dir.; 18. *Săliște* prin dnii Dr. Nic. Coma și Ioan Popa; 19. *Sărmașul mare* prin dl Gavril Hinteș, dir.; 20. *Sibiu* prin dl Dr. Gh. Preda, dir.; 21. *Sighișoara* prin dl Aurel Paul Bănuș, dir.; 22. *Șimleul Silvaniei* prin dl Dr. Alex. Aciu, dir.; 23. *Teaca* prin dnii Dr. Eugen Bran și D. Decei, dir.; 24. *Treiscaune* prin dl Dr. Ioan Popa, dir.; 25. *Turda* prin dl Petru Suciu, dir.; 26. *Teiuș* prin dl Sever Salăgean; 27. *Târgu Mureș* prin dl Dr. Ioan Bozdog, dir.; 28. *Vințul de sus* prin dl

Iuliu Căpâlnean, dir.; 29. *Zălau* prin dnii Dr. Nicodim Cristea, dir.; Nicolae Nistor și Leontin Ghergariu; 30. *Zărnești* prin dnii Dr. Pompiliu Nistor, dir., Mircea Tomas și Valer Pană. Afară de aceștia au luat parte numeroși alți intelectuali, membri ai «Astrei» — profesori, învățători, comercianți și meseriași, doamne multe și tinerime, reprezentanți ai presei și țărani.

Sedința s'a deschis cu discursul prezidentului «Astrei», dl *Vas Goldiș*; discursul a fost îndelung aplaudat. — Dl prezident mulțumește I. P. S. Sale Mitrop. Dr. *Vasile Suciu din Blaj* că a ținut să ilustreze adunare; gen. cu prezența Sa. I. P. S. Sa mulțumește membrilor «Astrei» și notabilităților din Reghin pentru atenția dată memoriei vrednicilor bărbați Baron Vas. Pop, Petru Maior și Visarion Roman, făgăduind tot concursul din partea bisericii pentru ridicarea morală și culturală a poporului românesc. — Dl prez. a salutat în mijlocul adunării pe următorii *reprezentanți, ai societăților strine*: dnii profesori Dr. Vas. Gheorghiu și A. Buga, pentru «Asoc. pentru literatura română și cultura poporului român din Bucovina»; dl Pan Halippa pentru Basarabia; păr. Timuș ca reprez. I. P. S. Sale Arhiepiscopului Gurie al Chișinăului; prof. Negrescu, reprez. «Asociației dela Nistru»; prof. Gh. Tașcă pentru «Liga culturală»; dl Emanoil Bucuța pentru «Fundațiunea culturală Principele Carol»; dl primcurator, preot, Norbert Wagner, reprez. populației săsești din Reghin; dl Alex. Ceușanu, pentru Soc. «Tinerimea» și meseriașii români din Reghin; dl revizor Alex. Moldovan pentru Reuniunea învățătorilor din jud. Mureș Turda. Totodată mulțumește dlui prefect al jud. Mureș Turda, Maior, pentru sprijinul dat acestei adunări; bisericii gr. cat. din

Reghin, în frunte cu dl protopop Ariton Popa și dir. desp. Reghin, dl Dr. Eugen Nicoară. Dl prez. salută prezența în sală a reprezentanților familiilor celor sărbătoriți de astădată: dl baron Aurel Pop cu dna, dr. Suciu și nepotul de fiică a lui Visarion Roman, dl Dr. Mihail Șerban. — Se citește o scrisoare a Pr. Sf. Sale Episc. Nic. Ivan din Cluj, în care își scuză abseuța și trimite ca delegat al Sa pe dl asesor consistorial Dr. Sebastian Stanca.

Vorbesc în numele societăților lor și li se răspunde pe rând din partea dlui prezident, dnii: Vas. Gheorghiu, Pan Halippa, păr. Timuș, prof. Negrescu, gen. Anastasiu (armata), Gh. Tașcă, Em. Bucuța, păr. protopop Ariton Popa, preot evang. N. Wagner, Dr. Alex. Ceușanu, rev. școlar Alex. Moldovan, Dr. Eugen Nicoară.

Se hotărăște trimiterea câte unei telegrame M. Sale Regelui și Alt. Sale Regale Principele Moștenitor Carol. După înscrierea delegaților despărțămintelor și după ce s'a declarat raportul general de cetit (publicat fiind în «Transilvania») se alege în diferite comisii următorii dni: a) comisia p. examinarea raportului gen. al comit. centr. pe a. 1924/5: T. Iacobescu, Alex. Lupeanu, Iuliu Maior, Pompeiu Morușca, Dr. Sebastian Stanca și Dr. Truța; b) com. p. cenzurarea socotelilor pe a. 1924, a proiectului de buget pe a. 1926 și a pragmaticei de serviciu a funcționarilor «Astrei»; Ștef. Boier, Ionel Comșa, Ioan Popa, Romanescu, Dr. Mih. Șerban și Dr. S. Varga; c) com. p. înscrierea de membri noi: protop Antal, farmacist Mera; protop. Ariton Popa și prof. Dr. Augustin Popa; d) com. p. examinarea proiectului de Regulament intern al comit.: Dr. Alex. Borza, prof. univ., Dr. Emil Pop, adv.; Adrian Popescu,

deputat; Dr. Alex. Rusu, canonic și Camil Selăgean, protop.; e) com. p. examinarea proiectului de Regulament al despășămintelor și al cercurilor culturale: Augustin Calliani, prof.: Nicolae Colan, prof.; Dr. Nic. Șerban, adv.; I. Simu, protop.; Petru Suci, dir. de liceu; f) com. p. candidare președ. și comit. centr.: Nic. Bogdan, dir. de liceu; Dr. Tib. Brediceanu, dir. de bancă; Dr. I. Coltor, canonic; Dr. Sever Dan, adv.; Dr. Onis. Ghibu, prof. univ.; Ștef. Meteș, dir. arhivei statului, Cluj; Ștef. Roșian, prof. și Dr. Oct. Russu, adv.; g) com p. premiarea sâtenilor din conduct: protop. Antal, Em. Bucuța, profesorul Gh. Buga, prof. Dr. V. Gheorghiu, prof. Ghibănescu, prof. univ. Vladimir Ghiționescu, Pan Halippa, adv. T. Iacobescu, Adrian Maniu, ziarist M. Procopiu, preot Timuș și prof. Gh. Tașcă.

Sedința a II-a s'a ținut tot'acolo a doua zi. Prezid., al V. Goldiș, deschide ședința la ora 10¹/₂, în fața unui număr considerabil de membri. — Se citesc telegramele expediate M. S. Regelui și Alt. Sale Principelui moștenitor. — Se citesc scrisorile și telegramele so-site. — Felicitări la adun. gen. au sosit din partea următoarelor persoane și instituții: Pr. Sf. Episcop Nic. Ivan (Cluj); Ministrul I. Nistor (București); Ministrul C. Angelescu (București); Soc. de cult. Macedo-Română (București); Emanoil Ungureanu (Timișoara); General de divizie Rudeanu în numele «Ateneului românilor dela Nistru»; Pr. Sf. Episcop Dr. Iuliu Hossu (Gherla); I. Pr. Sf. Sa Mitropolitul Pimen; Despărț. Tighina (preș. Petre Simu); Soc. «Cele trei Crișuri» (Oradea-Mare); «Szászrégeni magyar polgári dalkör» (Reghin); Dr. V. Drăgan (Cluj); Desp. Huedin (preș. Aurel Munteanu); Dna Smara-Gheor-

ghiu (București); Gh. Vălaan, prof. univ. (Carmen Sylva); Vas. Popp Dumitrescu (Chișinău); Despărț. Bozovici (preș. Rom. Novacovici); Ateneul popular (Iași-Tătăraș), (preș. Ifrim); Despărț. Cristur (preș. Traian Georgescu); Paul Gore (Satulung); Gh. Moroianu (Satulung l. Brașov); «Asoc. corurilor și fanfarelor din Banat» (preș. Ioan Vidu — Lugoj); Reun. agricolă (Lugoj); General Olteanu (Brașov); I. Pelivan (Chișinău); Despărț. Blaj (preș. Domșa); Capitulul mitropolitan (Blaj); Centrala Caselor Naționale (București); Ministrul Lapedatu (Cluj); «Extensiunea universitară» (preș. V. Bărbat — Cluj); «Sindicatul ziaristilor din București» (preș. Anastasiu); «Soc. p. cult. și lit. rom. din Bucovina» (prof. univ. Dr. Vasile Gheorghiu).

Di general Condeescu, șeful casei Alt. Sale Reg. Principele Carol, comunică că A. Sa Reg. l-a încredințat să trimită «Astreii» inaltele Sale mulțumiri pentru omagiile ce l s'au prezentat din partea congresului. — Membrul în comitet, dl *Ioan I. Lapedatu*, a pus la dispoziția «Astreii» *g. atuit*, din partea asociației institutelor financiare române «Solidaritatea» 1000 ex. din numărul jubilar al «Rev. Economice», p. bibliotecile populare. Se primește cu mulțumită. — Di Dr. Nicodim Cristea salută în numele «Ateneului popular Tătărași-Iași» «Astra» și invită «Astra» la serbările din Iași, proiectate pentru Sept. — Cercul cultural «Câmpia, (Mureșul-superior), al studenților universitari, salută «Astra» prin dl stud. univ. *Vasile Niculescu*, studențimea universitară din Cluj prin dl stud. univ. *Ioan Suci*. — Ca referent al comisiei p. cenzurarea raportului general al comit. centr. vorbește dl *Dr. Sebastian Stanca*. Adunarea gen. primește raportul comit. în general și hotărăște, la desbaterea

în special, ca: «să se facă demersuri ca în fiecare sat să existe o singură bibliotecă, fuzionând cele existente și tot odată să se creieze, după posibilitate, la centru, un post de administrator al bibliotecilor populare»; ca «să se facă apel la preoți și învățători, ca să se intereseze pe viitor cu mai multă tragere de inimă de acest mijloc de înaintare în cultură a masselor, rămase în întunec din cauza vitregiei vremurilor, iar numărul premiilor (pentru cursurile de analfabeți) să se sporească, după posibilitate»; Expozițiile aranjate de «Astra» să sporească; Conferențiarul propagandist să primească în bilet de liber parcurs pe C. F. R.; Posturile de propagandști culturali p. Basarabia să se instituie, după posibilitate; — Directorul artistic să compună un repertoriu de teatru, cu toate indicațiile trebuincioase p. delatantii dela sate; «comit. centr. e învitat a ținea contact în permanență cu despărțămintele și cercurile culturale și să-l sistematizeze, pentru ca să se înțească activitatea culturală în toate despărțămintele existente, să se înființeze despărțăminte și cercuri culturale acolo unde ele lipsesc și astfel să se introducă o pulsație normală între organismul Astei. Se ia act cu bucurie de reorganizarea secțiilor literare-științifice, de trecerea sediului lor la Cluj și de contribuțiile singuraticilor membri. Mulțumiri, în special, dlui *G. Bogdan-Duică*, pentru întocmirea proiectului de Regulament al secțiilor. — Publicațiilor «Astei» să li se dea o deosebită atenție. — Dorința de a se creia un post special de conferențiar pentru meseriași și muncitori, se va studia. Conferențele mai bune se vor publica ca model. Mecenații să sprijinească aceste întreprinderi. — Dlui min. Alex. Lapedatu i se aduc mulțumiri pentru sprijinirea

muzeelor la «Astra» și se hotărăște redactarea unui chestionar al obiectelor de colecționat pentru diferitele muzee.

Dl Dr. *Voicu Nițescu* propune să se facă o propagandă intensivă, mai ales peste graniță, pentru răspândirea portului național, expunându-se mostre din «Muzeul Astei» la diferite expoziții din streinătate. În marginile posibilității se vor satisface dorințele dlui Dr. V. N. — Se naște o discuție asupra răspândirii «Bibl. populare», la care iau parte dnii: Dr. V. Nițescu, Dr. A. Borza, Dr. Nicod. Cristea, Dr. Eug. Nicoară, Victor Motogna, A. P. Bănuț, Dr. Aurel Dobrescu. Săturile și constatările oratorilor se vor lua în considerare, atât la redactarea «Bibl. pop.», cât și la răspândirea ei. — Arhiva se va aranja în curând (scartare). — Loteria se va încheia în timpul apropiat. — Raportul «Internatului de fete» al «Astei» se ia la cunoștință. — Adunarea primește propunerea raport. de a se face o intensivă propagandă, ca să sporească numărul membrilor. — Adunarea primește propunerea dlui *Dr. Roșianu*, prof. Blaj, de a se face pașii necesari ca la sate cârciumele să fie închise de Duminică și de sărbători, și anume de Sâmbătă seara până Luni dimineața. — Adunarea ia cu bucurie la cunoștință activitatea «Astei» în Basarabia, cerând să se persevereze și să găsească «mijloace de a ajuta efectiv chestia de propagandă acolo, prin burse, premii și biblioteci populare». — O zi a «Astei» să dea prilej desp. să adune parale spre scopurile culturale ale «Astei». — Dl gen. *Ion Manolescu*, preș. «Caselor Centrale Naționale», este ales, în aplauze generale, *membru de onoare* al «Astei», pe urma meritelor câștigate pentru

instituția «Astra» și — în general — pentru înaintarea culturii românești.

Luând prezidenția, temporal, dl *Dr. Oct. Russu*, raportorul comis. p. candidarea președ. și comitetului, dl *Dr. Onis. Ghuba*, referază despre concluzile comisiunii. Comisiunea propune realegerea dlui *V. Goldiș* pe noul period de 5 ani (1925—1930) *de prezident al «Astrei»*. O comisie de 3 îl invită pe nou alesul prezident să ocupe scaunul prezidial, după ce, între ovații generale, este proclamat prezident. Dl prezident *V. Goldiș*, adânc mișcat, mulțumește p. onoarea ce i se face. D-sa declară că programul său se cuprinde într'o singură vorbă: *muncă* și asigură adunarea că rămâne credincios programului făcut acum 2 ani, anume că pentru d-sa «Astra» este un sanctuar, în care nu există deosebiri religioase sau politice. Toți fiind români, suntem datori să nălțăm neamul prin cultură și libertate. Apoi continuă: «Eu iubesc pe cei mulți, cari muncesc și rabdă; iubesc pe țăranul din satele noastre și pe muncitorul din ateliere și de aceea mă voiu șili să îndrept toată atențiunea cătră sate și cătră muncitori. Vă mulțumesc pentru încrederea ce-mi acordați». Adunarea primește declarația dlui prezident cu îndelungate ovații și aplauze. — Comitetul cel nou a fost ales cum e indicat la loc de frunte în numărul de față. — În numele comisiunii pentru cenzurarea socotelilor și proiectului de buget vorbește dl *Dr. Mihail Șerban* și adun. primește propunerile. În special sunt de remarcat următoarele: comit. se va îngriji de valorificarea grădinei Petran din Cluj; comit. centr. se va ocupa cu cheștiunea asigurării funcționarilor pentru caz de incapacitate de muncă. — Adunarea gen. a aprobat Regulamentul de organizare al secțiilor,

care a fost examinat și aprobat și de comitetul central. — În numele comisiunii pentru examinarea, Regulamentului intern al comit. central vorbește dl *Dr. Alex. Borza*. Proiectul se aprobă. — Dl protopop *I. Simu* propune în numele comisiei pentru reorganizarea desparțămintelor și cercurilor culturale ca adunarea generelă să primească proiectul de *Regulament*. Se primește. «Desparțămintele și cercurile culturale să aibă câte un steag și membrii «Astrei» să poarte câte o embleună de care va trebui să se îngrijească comitetul central». «Desp. și cerc. culturale au să raporteze și despre numărul cetitorilor și ce se citește». — Deoarece înscrierile erau în curs, a propus dl preș. al comis. p. înscrierea de membri, protopop *Ariton Popa*, ca lista întregă a noilor membri să se înainteze comit. — Fixarea locului viitoarei adun. gen. (congres) se încredințează comit. centr. — Dl preș., atrăgând atenția publicului asupra expoziției ce se va deschide în Chișinău și invitând obștea românească să participe în număr cât mai mare, pentru apropierea de frații basarabeni și cimentarea rândurilor — mulțumește încă odată tuturor pentru contribuția specială la frumoasa reușită a serbărilor și închide ședința a 2-a. •

La orele 5 s'a ținut, în aceeaș zi *Ședința festivă a secțiilor literare și științifice*, în sala cea mică a otelului central.

Fiind de față și dl *Dim. Gusti*, preș. ed. «Institutului social român», membru al «Acad. Rom.», prof. univ. dl prez. *V. Goldiș* îl salută în cuvinte călduroase în numele «Astrei», apoi se citește următoarele conferențe, în mijlocul unei încordate atenții: «*Valorificarea capitalului uman prin igiena națiunii*» de *Dr. Aurel Voinea* (Cluj) și, «*Pământul și istoria*» de prof. univ. *V.*

Stanciu (Cluj). Dl prez. mulțumește autorilor și adun. primește ca conferențele să se țină încă *in extenso*,

Constătuirea directorilor (de aici înainte: președinților) de despărțământ, în sala primăriei din *Reghin*, în după-amiaza zilei de 29 Aug. 1925.

Constătuirea s'a început la ora 5 și a ținut până la ora 8, când au plecat cu toții la reprezentanția teatrală. *Președ.*: dl Vas. Goldiș. De față d-nii: membrul în comit. centr., dl Ioan I. Lăpedatu; Dr. Eugen Sâmpetrea (reprezentantul desp. Mediaș), Aurel Paul Banuț (Sighișoara), Dr. Emil Pop (Aiud), Gh. Carțeanu (Bistrița), Vas. Dragu (M. Ciuc), Dr. Sabin Varna (Huedin), Dr. Pompiliu Nistor (Zărnești), Dr. I. Popa (Treișcaune), Dr. Victor Motogna (Dej), Petru Suciu (Turda), Sever Sălăjan (Teiuș), Camil Sălăjan (Beiuș), Dr. Gh. Preda (Sibiu), Iuliu Căpălnean (Vințul de sus), I. Bozdoc (T. Mureș), Dr. Iuliu Caliani (Ludoșul-Mureșului), Dr. Al. Aciu (Șimleul-Silvaniei), Dr. E. Nicoară (Reghin), I. Sandu (Alba-Iulia), Dr. Horia P. Petrescu, secr. lit. subst., I. Neagoe, conferențiar propagandist și N. Băilă, director artistic — toți trei la «Astra».

După ce confer. propag. dl I. Neagoe, a citit câțiva paragrafi din proiectul de Regulament nou al despărțămintelor, au urmat discuțiile, în deosebi, în privința următoarelor puncte: 1) greutatea deplasărilor prin comune și orașe; 2) circularele ce ar trebui trimise ca să se încaseze cât mai multe taxe de mambri; 3) biletele de călătorie, gratuite; 4) ziua «Astrei»; 5) organizarea economică a țaranului. — Greutățile deplasărilor în comune le-au recunoscut cu toții. Dl *Dr. Aciu* a fost de părere că cește 50%, cari rămân din taxe nu sunt de ajuns ca să acopere

spesele pentru eventualele vehicule angajate. Dl *Dr. Gh. Preda* descrie cum mecenafi, ca în Sibiu și în Zalău, își pun bucuros la dispoziție automobilele și trăsurile dacă sunt rugați în numele «Astrei». Altfel banii n'ar fi de ajuns. Dl *A. B. Banuț* e de părere că statul ar trebui să ofere bilete cu reducere conferențiarilor «Astrei», pe terenul plasei respective, fiind în interesul statului ca ideile răspândite de conferențieri să germineze. Să se întreprindă pașii trebuincioși. Totodată să se trimită o circulară către toți cei dela cari se poate aștepta să se înscrie membri pe viață și fondatori.

Dl *Ion I. Lăpedatu* pledează ca să se găsească o modalitate ca pentru deplasările conferențiarilor să se angajeze comunele și școalele. Se constată că nici chiar conferențiarul «Astrei» n'are bilet de liber parcurs pe C. F. R. Dl prezid. *Goldiș* declară că, pe lângă toate greutățile evidente, este optimist și întrevede în viitorul apropiat o soluționare a problemei conferențiarilor. Cu *bundvointță reciprocă* se va putea ajunge ca oamenii de bine, mai bogați, și comunele din România, să pună la dispoziție trăsurile trebuincioase. Dl prezid. e rugat să întreprindă toți pașii necesari (circulare, etc.) pentru ca să se ușureze transportul conferențiarilor. — În *unanimitate* se exprimă dorința ca, în schimbul taxei, să primescă membrii «Astrei» câte ceva din publicațiile societății. Țăranii, mai cu seamă, se îndeamnă dacă primesc ceva în schimb. — «Ziua Astrei» va fi de aici înainte o zi, în care se va cheta pentru trebuințele culturale ale «Astrei». — Dl *P. Suciu* (Turda) accentuează intensificarea muncii în organizarea economică a țaranului la sat, deoarece numai așa va putea țaranul să preseteze și culturalicește mai mult. Dl

prez. încheie conf., mulțumind pentru caldul interes.

Dela ședințele comitetului central. Ședința a XIII-a din 26 Sept. 1925. Prezidează dl V. Goldiș. A murit membrul pe viață adv. din Sibiiu Dr. Lucian Balint. — Dl dir. al lic. «Reg. Ferdinand» din Turda Petru Suciul primește să fie membru în comit. centr. și promite sprijinul. — De asemenea dnii prof. Alexandru Lupeanu (Melin) din Blaj; V. Vâlcovici, rector al școlii politehnice din Timișoara; prof. universitar Emil Racoviță din Cluj; adv. Dr. Aurel Lazar din Oradea-Mare; adv. Dr. Voicu Nișescu din Brașov; prof. univ. Dr. Onis. Ghibu din Cluj. — M. Sa Regele și A. S. Regală Principele Carol au mulțumit pentru telegramele omagiale. (A. S. Regală prin șeful casei A. S. R. dl general Condeescu). — Comitetul centr. ia act și exprimă mulțămiri «Solidarității» (asociația institutelor financiare române) pentru cele 1000 ex. din numărul jubilar al «Revistei economice», cu menirea să fie răspândit în mijlocul bibliotecilor noastre populare. — Comitetul central salută telegrafic «Ateneul popular» Iași-Tătăraș din prilejul sărbărilor acestuia în Iași (27 Sept.). — În urma deciziei adun. gen. din Reghin se exprimă »mulțumiri despărțămintelor harnice» și să stăruie ca »conducătorii, cari nu vreau sau nu pot să lucreze în cadrele «Astrei» să fie invitați a lăsa locul lor altora». Totodată s'a hotărât, conform hotărârii din adun. gen. (Reghin) ca raportul despre activitatea «Astrei» să se încheie cu sfârșitul lunii Decembrie, rapoartele din despărț. având să fie înaintate comit. centr. în luna Ianuarie. Dorința adunării generale ca în fiecare sat să existe o singură bibliotecă, fuzionând cele existente și ca la centru

să se creieze, după posibilitate, un post de administrator al bibliotecilor populare și al cercurilor culturale se dă spre studiere diferitelor comisiuni. — Comitetul va interveni pe lângă ministerul agriculturii spre a se da loturi pe seama caselor naționale în toate județele, conform deciziei adunării generale. Cursurile de analfabeți se vor intensifica și se va da o deosebită atenție cursurilor de adulți. Va aranja și expoziții de tot felul, ca și un trecut. — Se vor întreprinde pașii necesari ca conferențiarul nostru propagandist să aibă un bilet de liber parcurs pe C. F. R. — După puțină se va îngriji comitetul central și de alți propagandiști, îndeosebi unul în Basarabia. — Comitetul central se gândeste la tipărirea unui repertoriu de teatru, cu piese de diletanți, vrednice de jucat — după cum și-a exprimat și adunarea generală din Reghin dorința să apară. Pentru intensificarea activității în despărțăminte se ia act cu mulțumită de vizitele întreprinse de dl președinte al «Astrei» în Timișoara și Lugoj. În anul viitor se va face organizarea desp. județene și apoi a celorlalte despărțăminte din părțile ardelene. Dnii membrii din comitetul central vor fi rugați să opteze în care despărțământ vor voi să facă controlul activității «Astrei», dându-li-se spre acest scop o delegație specială. — Comit. centr. exprimă, în special dlui Gh. Bogdan-Duică, mulțumiri pentru activitatea dsale. Reorganizarea secțiilor literar-științifice s'a început cu auspiciile cele mai favorabile. — «Transilvania» va corespunde, ca să fie la înălțimea necesităților de azi. — Red. «Biol. pop.» va îngriji să se tipărească și piese teatrale pentru popor. — Postul contemplat de conferențiar pentru meseriași și muncitori, e dat spre studiere. Tot așa se studiază

ideia înființării unei secții a muncitorimii în cadrele «Astrei», cum și a înființării cercurilor culturale și a despărțămintelor pentru muncitorii români, mai ales a muncitorilor dela Căile ferate, dându-le probleme de discutat și interesându-i pentru chestiunile culturale și naționale. — Se exprimă mulțumiri dlui Ministru al cultelor și artelor pentru suma de 100,000 lei dată pe seama Muzeului «Astrei» și se va pregăti un chestionar al obiectelor de colecționat pentru diferitele muzee. Soc. se va îngriji ca și peste graniță să se răspândească prin muzee și expoziții, costume și obiecte naționale. (propagandă culturală) — Loteria «Astrei» o să se tragă în viitorul apropiat, ca să se termine întreagă întreprinderea.

Comit. centr. aduce mulțumiri tuturor acelorora, cari au făcut donațiuni «Astrei» și celor ce au intervenit ca să se înscrie cât mai mulți membri la «Astra». — Raportul referitor la Internatul de fete al «Astrei» pe anul 1924/5 se ia la cunoștiință. — O comisie va studia problema înmulțirii numărului membrilor, cât și posibilitățile de a da membrilor în schimbul taxei publicații de ale asociației. — Impotriva beutorilor alcoolice va întreprinde «Astra» pașii necesari la forurile competente, cerând printr'o comisie, dela guvern, să se închidă cârciumele la sate, Dumineca și în sărbători.

— În marginile puținței va înființa «Astra», conform dorinței exprimate la Reghin, despărț. cu burse, premii, bibl. popor., în Basarabia. — Ralierea cu alte societăți culturale e în curgere. A. S. Regală Principele Carol se interesează intensiv pentru o colaborare. Mai întâi se va federaliza «Astra» cu societățile preoțești și învățătorești din Ardeal. — Dl general

I. Manolescu, conform decizului adunării gen., va fi proclamat și de comitetul central, în considerarea meritelor sale câștigate pentru instituția noastră și, în general, pentru înaintarea culturii românești, *membru de onoare*. — Deoarece sunt numai 49 de membri (39 membri aleși la adun. gen. și 10 membri de drept, în urma postului de președ. de secție ce-l ocupă), alegându-se cu unul mai puțin, din greșală, urmează ca al 50-lea membru să fie ales la adun. gen. din anul viitor.

— Se hotărăște tipărirea «Regulamentului secț. lit. științifice» în 1500 ex. — De asemenea tip. «Regulam. intern al comit. centr.» în 1000 ex. — «Regulam. pentru despărțăminte» și acela al «cercurilor culturale» se vor tipări laolaltă în 10,000 ex. — Se aduc mulțumiri conferențiarilor: prof. univ. V. Stanciu (Cluj) și Dr. Aurel Voina (Cluj) pentru conf. dela adun. gen.: «Pământul și istoria», resp. «Valorificarea capitalului uman prin igiena națiunii». — La conductul etnografic din Reghin s'au premiat cu 5000 lei următoarele comune: 1. Căcuciu, 2. Deleni, 3. Ibănești, 4. Idicel, 5. Jabenîța, 6. Pötoc, 7. Sân Mihai, 8. Șerbeni. — Discutându-se consfătuirea directorilor de despărț., pe baza proces. verbal din 29 August, comit. central va stăruii ca să se înlesnească deplasările conferențiarilor, să se sporească numărul membrilor «Astrei» și ca să se organizeze țărănul economice ște. — La adun. gen. din 13—14 Sept., a. c., a «Uniunii femeilor române» a reprezentat Asociațiunea dl președ. Goldiș. — S'au înscris membri noi; 3 fondatori, 18 pe viață, 177 activi, 117 ajutători. — Se hotărăște publicarea unui Apel pentru contribuții la biserica ce se va ridica în satul natal al Bar. L. Vasile Popp. (Propun. Dr. Elie Dăianu, Cluj) — Alt apel pentru

ridicarea unui monument lui Gh. Lazar în Avrig. — La apelul «Astrei» inst. de credit și economii «Albina» a hotărât să suporte întreținerea pe spesele sale a 4 copii transnistrieni. Comit. centr. al «Astrei» hotărăște să întrețină pe spesele sale în «Internatul de fete» al «Astrei» două fete transnistriene. — Dl Cazan Dumitru, adv. Tighina, donează 10 ex. din broșura dsaale despre împrejurările actuale din Basarabia. Mulțumiri. — Dl Dr. I. Lupaș citește textul unei prefețe ce urmează să fie pusă în fruntea ed. a 2-a a «Albumului de țesături și broderii» a dnei Minerva Schaffer, nasc. Cosma. Albumul se va tipări sub auspiciile «Astrei». — Se aleg în «comisia organizării» dnii: I. Pr. Sf. Sa Mitrop. Dr. Nic. Bălan, Dr. Ilie Beu, Dr. L. Borcia, P. Drăghici, Dr. Gh. Preda. Raportori dnii: Romul Simu, Nic. Băilă, I. Neagoe; în «comisia financiară» dnii: Dr. Ilie Beu, Ioan I. Lapedatu, gen. Dr. G. Moga, Nic. Togan, I. Vătășan, P. Drăghici. Raportor dl I. Banciu; în «comisia publicațiilor» dnii: Dr. V. Bologa, Dr. I. Bunea, Dr. Gh. Preda, Silviu Țeposu, Dr. N. Comșa. Raportor, Dr. Horia P. Petrescu. în «comisia bibliotecii și muzeului», dnii: gen. I. Boeriu, Silviu Țeposu, Nic. Togan. Raportori dnii: I. Banciu, Nic. Băilă. în «comisia internatului» dnii: Dr. I. Bunea, gen. Dr. Moga, Dr. Nic. Comșa; în «comia fundațiilor»; Dr. Lucian Borcia, P. Drăghici, Ioan I. Lapedatu. Raportor dl Romul Simu.

Solicitat, primește dl Dr. Lucian Borcia să rămână și pe mai departe în postul de jurisconsult al «Astrei» pe perioada de 1925—1930. E reales și dl Dr. N. Petra, în calitatea de jurisconsult substituit. — E reales cu unanimitate, ca prim-vicepreșed., dl Dr. Oct. Russu, care declară că pri-

mește acest onorific post. Tot cu unanimitate este ales dl Dr. Gh. Preda de al 2-lea viceprezident.

— La cererea dnei prezidente a soc. «Asistența publică» din Chișinău, dna Maria Pelivan, se hotărăște ca să se trimită din toate publicațiile noastre câte un exemplar bibliotecii căminului școlar și, afară de aceea, și un album de broderii de d-na Mineva Cosma. —

Șed. a XIV, din 8 Oct. Prez. dl V. Goldiș, salută pe dl Dr. Gh. Preda, care ia parte pentru întâia dată ca vicepreș. II al «Astrei» la ședințe. Dl Dr. Gh. Preda mulțumește, primește încredințarea și promite că are să-și dea toată truda ca să corespundă așteptărilor puse în dsa. — Dl V. Goldiș raportează despre succesul obținut în următoarele 14 centre județene, unde a fost în timpul diu urmă, ca reprezentant al «Astrei»: Arad, Timișoara, Lugoj, Alba-Iulia, Hunedoara, Oradea Mare, Cluj, Turda, T. Murăș, Miercurea Ciuc, Sf. Gheorghe, Brașov, Făgăraș, Sibiu. Descrie în liniamente generale cum își închipue activitatea următoare a despărțămintelor. —

Pentru sporirea numărului membrilor propune comisia financiară (și se primește) ca despărțămintele să fie recercate a încasa taxele restante și a înscrie membri noi, după ce taxele și așa rămân la despărțăminte. În ce privește cărțile ce ar fi să se dea membrilor, comisia propune să se trimită fiecărui membru câte un calendar al Astrei, calendar, care să conțină și un scurt rezumat al raportului general înaintat adun. gen. Costul acestui calendar să fie achitat de către despărț., cari încasează taxele. — Conferențiarul propagandist al «Astrei», dl Neagoe, va avea dela 1 Ian. 1926 un bilet de abonament de cl. II pe C. F. R. din Dacia

superioară. — «Astra» a comandat dela Paris un aparat de proiecțiune fixă și de film cinematografic, în valoare de 3000 franci, pentru trebuințele centrului. — Intreg județul Putna s'a organizat, la inițiativa dlui Dr. Antochi (Panciu) în «desp. Astrei: Panciu». Totodată s'au înființat 2 cercuri culturale, în Panciu și în Crucea de jos, cu cătunele Dumbrava și Satu nou. — Au sosit trei fete transistriene pentru ca să urmeze cursurile la Sibiu. Vor fi luate în internatul «Astrei», ca interniste, pe spesele soc. — Dl direct. art. al «Astrei», Nic. Băilă, a început cursurile de dicțiune la școala normală «Andrei Șaguna» din Sibiu în 7 Oct. Fiecărei clase (sunt șase) îi dă câte o oră pe săptămână. — Membri noi: desp. Șercaia: 1 fond., 9 pe viață; desp. Jiu: 5 pe viață, 84 activi; desp. Turda: 2 pe viață. — Se ia act cu deosebită mulțumită de tabloul înaintat despre terenurile rezervate pe seama Caselor Naționale din județul Timiș-Torontal din partea consilieratului agricol din Timișoara. (83 comune cu 140 iugăre și 721 st. teren rezervat) Mulțumiri organelor de expropriere și împroprietărire din județul Timiș-Torontal. — Excursionștii francezi din Paris (Réunion d'Eylau) mulțumesc pentru buna primire și promitsuiprijinul lor de aici înainte.

Sed. a XV din 30 Oct Prezident Dr. Oct. Russu. Se hotărăște tip. Regulamentului pentru despărțăminte și cercurile culturale, după unele modificări neesențiale. — Membrul P. Drăghici propune să se scarteze hărțile fără de însemnătate din Arhivă, cu o vechime de peste 30 de ani. I se dă împuternicire să facă un plan împreună cu dl vicepreș. I și personalul disponibil să i se pună la dispoziție. — Tot dl P. Drăghici cere și comit. centr.

primește, ca să se selecționeze fondurile fundațiilor date în administrarea «Astrei», unele din ele având astăzi o valoare pecuniară foarte mică. — I. Pr. Sf. Sa Mitrop. Dr. Nicolae Bălan primește cu plăcere alegerea în comit. centr. Tot așa și dl I. F. Negruțiu din Blaj. Dl Dr. Nic. Petra se declară gata a suplini pe dl Dr. E. Borcia, în postul de juristconsult al «Astrei». — In 25 Oct, s'a deschis expoziția de artă, aranjată de dnii I. D. Ștefănescu și D. Comșa, în 5 săli ale Muzeu'ui Astrei. Dl Dr. Gh. Preda, vicepr. II, a salutat și mulțumit aranjatorilor. — La spesele ce vor fi pentru ridicarea troiței la Șelimbăr se vor adăoga și cei 3000 de lei, adunați de elevii lic. «Gh. Lazăr» din Sibiu. — Soc. «Principele Mircea», filiala Sibiu, prin preș. ei, dna Olimpia C. Rădulian, roagă «Astra» pentru încăperi pe seama expoziției de lucruri de mână ce plănuiește. 2 camere din fosta expoziție a dlor I. D. Ștefănescu-D. Comșa se pune la dispoziția soc. «Principele Mircea». — Se trimit cărți p. completarea bibl. școlare din comuna Frâncești (jud. Gorj). — S'au cumpărat pe seama bibliot. noastre din monologul «Achim Filăru» de dl A. P. Banuș, 200 ex.

Sed. a XVI-a din 13 Noemvrie. Preș.: Dr. Oct. Russu. S'a discutat primirea în 14 Noemvrie a dlui ministru Al. Lapedatu. S'a discutat programul serbărilor dela Șelimbăr și Sibiu din prilejul inaugurării troiței dela Șelimbăr. — «Astra» are dreptul să întreprindă o chetă pentru scopurile ei culturale, în 1 Dec. Ministerul sănătății și ocrotirilor sociale a autorizat cheta aceasta (Nr. 4122) — din 11 Nov. 1925). — Orașul Brașov a acordat desp. Brașov al «Astrei» o subvenție anuală de câte 250,000 lei, în decurs de 10 ani, începând cu 1926. Comit. centr. ia

cu deosebită bucurie la cunoștință această hotărâre a orașului Brașov. În urma referadei secr. lit. subst., ca referent al comisiei publicațiilor, comit. centr. hotărăște ca în decursul a. 1926 să se tipărească mai departe «Bibl. Astra», cu materialul înaintat, avându-se promisiunea dlui preș. Goldiș, că se vdr da sumele necesare pentru acoperirea speselor. — Tot în urma dării de seamă a secr. lit. subst. se hotărăște ca «Transilvania» să apară tot în condițiile de până acum, până la alte dispoziții.

Șed. a XVII-a, din 20 Noemvrie.
Preș. dl V. Goldiș. S'a ocupat în întregime cu propunerea «Muzeului militar național» din București. «Muzeul» și a trimis pe reprezentanții săi: dl gen. Radu Rosetti, directorul Muzeului și dl Cost. Moisil, directorul Arhivelor Statului, ca să discute modalitățile de colaborare între «Muzeu» și Muzeele «Astrei». După o dezbateră, la care au luat parte toți membrii din comit. centr. s'a luat următoarea hotărâre: «Comit. centr. ia act cu bucurie de recercarea Consiliului Muzeului militar național făcută prin dl general Rosetti și dl Moisil și, în principiu, primește cu unanimitate să colaboreze cu privire la dezvoltarea Muzeelor militare în părțile ardelene. Asociațiunea va recerca consiliul Muzeului Național să desemneze un delegat în comitetul central al ei și tot astfel și în comitetele despărțămintelor județene. Comit. centr. va înștiința apoi comitetele despărțămintelor referitor la delegații, despre felul de colaborare, etc. Celelalte sunt o chestie a viitorului». — Se aduc mulțumiri dlui gen. Rosetti și direct. Moisil pentru interesul ce îl poartă «Astrei», ca reprezentanți ai Muzeului militar național.

Societatea culturală «Astra» a publicat în preajma Crăciunului următorul:

Apel obștei românești.

Se apropie zilele de sărbătoare ale Crăciunului și Anul nou. Moș Crăciun, cu ochii părinților, ai rudeniilor și ai prietenilor, știricește prin galantarele prăvăliilor și caută cu sârg lucrăsoare, cari ar putea pricinui bucurie celor apropiați sufletește.

În timp ce, în multe locuri, vor colinda pe la ferestri copilași cu steaua și irozi cu chivăre de carton, aurite — se vor bucura, sub pomul de Crăciun, luminat, tineri și bătrâni, cuprinși de taina, care dă fiori, a vestirii unei lumi mai bune și mai senine.

Nu ne alungați nici pe noi, cum nu alungați nici pe colindători, noi vă oferim de astădată o nucă, mai tărișoară, de sfărâmat. Venim cu o rugare: gândiți-vă bine ce dați mai departe!

Sunt ciusturi, cari se cumpără de mântuială și sunt ciusturi, cari folosesc, cari prind bine, cari aprind în suflet o luminiță, fie ea oricât de mică, să răspândească bunătate, curăție, iubire.

Pe lângă paltoane, pălării, blănuri scumpe, inele, brățări, lingerii, mobile — v'ați gândit că o carte bună poate răspândi fiori de emoție sufletească, cari nu se pierd?

Descuiați sufletele copiilor, dându-le nutremânt sufletească sănătos! Dați tineretului merinde de drum! Oferiți vârstnicilor sfernici sufletești, în societatea cărora să-și uite mizeriile zilelor noastre!

Știm că se răspândesc cărțile și revistele rele ca pecinginea. Editorii gheșeftari, cărora ar trebui să le ardă punga de rușine cu banul agonisit astfel, aruncă în piața literară cărți și ilustrații-strihună. Nu le pasă gheșeftarilor dacă

se înveninează sufletele tinere, dacă se adorm conștiințele, dacă se tâmpesc simțurile — ei își fac trebșoarele, traficanți cu vieți omenești.

Nu clătinați din cap și nu spuneți: o carte rea nu te face rău! O carte *contribuie* să te facă mai bun sau mai rău, cu stropul ei de venin sau de miere, după cum e cartea.

Părinți! Alegeți pe seama mlădițelor voastre tinere cărți pline de sănătate: din Creangă, din Ispirescu, din Odobescu, din Coșbuc, din Amicis, din Selma Lagerlöf, din Andersen, din Sven Hedin, din Jules Verne, din Flammarion, ca să nu numim decât câțiva.

Tineri, cari vreți să aduceți bucurie părinților, cumpărați, din banii adunați în pușculița voastră, pe Eminescu, pe Alecsandri, pe Bălcescu, pe Alexandrescu, pe Filimon, pe M. Sădoveanu, I. Agârbiceanu, pe D. Zamfirescu, pe O. Goga, pe Iosif, Anghel, P. Cerna, L. Rebreanu, Brătescu-Voinești, I. A. Basarabescu, ș. a., cari fac fală literaturii românești, — apoi pe Tolstoi Mereșkovski, Turghieief, Bordeaux, Loti, V. Hugo, Sienkievici, ș. a. din streini, nu «străini», ci scriitori de alt neam (fiindcă cuvântul «strein» par'că și-i îndepărtează, câtă vreme ei sunt apropiați inimii ori-cărui muritor.)

Trimiteți, cei ce aveți rudenii-săteni pe acasă, paginile minunate ale unui Creangă, Ion Pop Reteganul, Ion Pop Bănățeanul, colecțiile de poezii și snoave și povești de Urban Iarnik-Bârseanu, Stănescu, Anton Pann, Andreiu Bârseanu, 1001 de nopți.

Abonați pe copiii, pe rudenile, pe cunoscuții voștri la câte o revistă sau foaie poporală de seamă — ca să aibă un an întreg felicitarea voastră de sărbători.

Bucurați-vă că ați răspândit ceva bun, că ați contribuit cu o cât de mică părțică la curățirea atmosferei de

cărți pertilențiate, cari ne aduc în fața abizului sufletesc pe toți, da, pe toți, dacă nu luăm foarte bine seama!

Mai avem cu toții și o *datorie socială!*

Trebue să *sprrijinim* literatura bună. Cumpărând cărțile valoroase aducem bucurie și în punga scriitorului și editorului conștiințios, îi îndemnăm să mai scrie și editeze astfel de opere, spre binele tuturor.

Astăzi, când e primejduită cultura să fie spălată de valul de murdărie a unor îmbogății de războiu, cari nici numele nu și-l pot scrie corect și nici două-trei cărți nu iau în mână în câte un an întreg — afară doar' de cărțile de joc! — astăzi să ne strângem cu toții, cei ce mai cugetă, într'o falangă, care știe ce vrea și să răspândim literatura tă-mă-du-i-to-a-rê.

Nu vorbe, ci fapte! Cel ce-și iubește seamănul, cel ce iubește omennirea *nu poate altfel*: aduce sub pomul de Crăciun merinde sufletească aleasă pe sprânceană.

În lături bazaconiile senzaționale, cu detectivi, cu omoruri, cu violuri, cu atmosferă viciată! Deschideți ferestrele largi și lăsați aer curat în odăile voastre! Desinfecțați atmosfera.

Și Moș Crăciun vă va da dreptate. Întrebați-l numai. Capul lui, cu ochii-i prietinoși, se va pleca spre voi, în semn de aprobare.

*

Radiofonia în Sibliu. Cetim următoarele interesante notițe în «S. D. Tageblatt», din 11 No. 925. Măine — poimăine se vor asculta astfel de concerte și în alte orașe de ale noastre. «Am urmat bucuros unei invitații prietnești a dlor F. B. și prof. W., ca să fac, în sfârșit, cunoștință, în persoană cu transmisiunile oficiului radiofonic german și internațional, la stația dlor de recepțiune din Wintergasse (Str.

iernii). (La ora 9) sunt condus în odaia parter, unde ascultă deja trei domni cu scoicile la urechi, stând în cerc în jurul unui aparat ce e pe masă. Primesc și eu o păreche de scoici, mă așez jos și aud tonuri cunoscute, cu o claritate minunată: «... o lume nouă se nascu, la cuvântul Domnului» (citat dintr'o arie). Durere, nu putem asculta minunata cântare până'n capăt, fiindcă vrem să încercăm și alte stațiuni, cari transmit concerte. — Berlin: «serată veselă», ascult respicat și clar, ca și când ar veni dela vis-à-vis-ul meu, un glas bărbătesc sonor: «Bună seara, doamnelor și domnilor! Salut din inimă pe toți cei ce ascultă la radiofonie și le doresc o seară cât se poate de plăcută». Și a urmat programul, din care ascultăm numai câteva puncte... Intrerupem și ascultăm acordurilor pline ale unui mare concert de orchestră în Roma: Verdi, Puccini, Sarasate și Humperdink. Și Viena, Budapesta, Breslau, ș. a., ascultăm. La sfârșit e luată legătura încă odată cu Berlinul. «Vă rog să vă potriviți ceasul — 10 ore și 55 minute. Noapte bună! La re-ascultare pe mâine! Nu uitați să aduceți, în legătură cu pământul antena!» La noi, în Sibiu, este ora 12 fără un sfert.

Mulțumim... și ne luăm rămas bun. — Ciudat simțământ: să stai în Sibiu, în strada Iernii și să ascuți cu multe mii de inși ceea ce se vorbește, se cântă și se joacă în Berlin, Königsberg, Roma, Viena și aiurea! (— II.)

N'are dreptate dacă constată învățatul francez Ch. Richet că pământul se micșorează pentru un intelectual pe zi ce merge? Se gândea la mijloacele de locomoțiune din deceniile trecute și la invenții ca radiofonia.

Mamele au cuvântul... O răspândită revistă a publicat pe coperta nu-

mărului de Crăciun al anului 1925 capul unui copilăș, care privește la o lumânare aprinsă pe pomul de Crăciun. Nu se poate ceva mai curat decât privirea copilășului acestuia, știricirea aceasta instinctivă, gurița întredeschisă, neștiutoare încă de cuvinte, obrăjorii aceștia bucălai, pliai de sănătate și de poftă de viață.

Îți pleci capul în fața solului unei generații viitoare și te strânge de gât întrebarea: Ce soartă îi pregătești, omule, copilășului acestuia? Iarăș pat de pușcă, iarăș gazuri asfixiante, iarăș criminale certuri intestinale și încăierări diplomatice? Copilășul răspunde, ca copilul american: vreau lumină, vreau aer, vreau bunătațe!

Ne gândim la mame. Cum ar putea ele să contribuie din greu ca să se purifice atmosfera! E vorba doară de viitorul copilășilor lor. În zadar îi ridică sub pomul de Crăciun, în zadar îi pun în genunchi să se roage «Tatăl nostru» în fața lui Moș Crăciun, (cu acel «și ne iartă nouă greșalele noastre»...), dacă nu le pregătesc altă atmosferă socială sunt dușmanele copilășilor lor.

Ascultați cum arată cărarea cea bună două reprezentante române:

Din vorbirea de deschidere a congresului femeilor, la care au participat și reprezentantele minoritare, în București (Oct. 1925) — vorbire rostită de prezidenta, dna *Alexandrina Cantacuzino*: «... Într'o astfel de clipă ne aflăm noi astăzi (când trebuie să ne ridicăm peste patimile zilnice și să urmăm poruncilor dumnezeiești), într'o clipă, în care se adună femeile și mamele țării acesteia, ca să se înțeleagă împreună și să discute despre copiii lor, despre mizeria familiilor noastre, despre ajuto-rarea celor slabi și celor ce suferă mizerie. Hristos a zis: «Lăsați copiii

să vină la mine». Noi spunem: «Lăsați să vină toți la noi, căci toți, absolut toți, sunt copiii iubii ai patriei noastre». Vă spunem dv., stimatelor doamne: «Lăsați să vi se apropie sufletele de noi, dați-vă osteneala să ne pricepeți, deoarece sufletul poporului nostru ascunde comori prețioase!» — Toți suntem oameni și ne petrecem viața în păcate, deoarece din unul și acelaș pământ suntem plămuiți. — Mari au fost suferințele, pe cari a trebuit să le trecem, ne rugăm deci de cel Atotputernic cu smerenie, să ne hărăzească tuturor puterea să putem uita și să putem ierta toate, și să-l putem urma poruncile, să ne lubim reciproc ca frați și surori; fiindcă numai prin iubire adevărată poate să se nască o viață adevărată, câtă vreme *ura și cearta aduc cu ele numai nimicirea.*

«... Dacă căutăm adevărul și dreptatea, le vom ajunge, deoarece voința curată, cinstită, a femeii este voința lui D-zeu; dacă ascundem însă în suflet alte gânduri, ascunse, atunci păcătuiam înaintea lui Dzeu și a oamenilor, atunci nu se va sălășlui dreptatea, deoarece poate să încolțească numai dintr'o recunoaștere curată a tuturor fiilor patriei.

«Pacea fie cu noi și iubirea, aceasta fie-ne lozinca. Să nu uităm că scriem astăzi o pagină în istorie. Urmașii ne vor mulțami pentru munca dedicată apropierei noastre sufletești. (După cuvântarea întregă, publicată în «Frauenblatt», suplimentul dela «S. D. Tageblatt», 14. XI. 925.)

Dela congresul anual al «*Uniunii Femeilor Române*», ținut în zilele de 13—14 Sept. 1925, în Timișoara. Din discursul festiv al prezidentei Uniunii, dna Maria B. Baiulescu: «... Ne vom ocupa și de educațiunea civică și socială a femeii, înființând cursuri fe-

menine, cari o vor prepara pentru viața de cetățeană viitoare în stat. Cu toatele vom strânge legăturile, vom revărsa toată iubirea de mame ale patriei, asupra tuturor cetățenilor din cuprinsul țării, vom *domoli nemulțumirile*, vom *alina durerile* și nu se poate ca această iubire a mămelor din întreaga țară să nu *stingă orice ură și viclenie!*» (După «Cultura Poporului», Cluj, 17 Oct. 1925.)

Zimbești, cetitorule, și spui: Sentimentalități femeiești?! Superioritatea aceasta nu e la loc, dimpotrivă, este cri-mi-na-lă.

Lozinca dată de dna Cantacuzino și de dna Baiulescu e cu cale să pătrundă în conștiința mamelor țării noastre, ca să dea roade bogate. Din toate taberele vor trebui să sporească glasurile acestea de chemare — altfel ar fi foarte trist.

Vrei altă dovadă-elogventă? Iată-o:

Din discursul reprezentantului Franței, al dlui *Briand*, la *Londra* (după textul autentic, publicat în «Le Temps», 3. XII. 925):

«Intre numeroasele scrisori, pe cari le-am primit, personal, precum ați primit, de sigur, și dvoastră, domnii mei, este una, care m'a atins în special și chiar și numai această scrisoare, chiar numai ea m'ar fi făcut să consider actul la care am fost și eu părtaș la Locarno ca cel mai important și ca cel mai emoționant al vieții mele politice, deja atât de lungi. Este o simplă scrisoare, de câteva rânduri, a unei femei necunoscute ieșită din mulțime, care-mi spunea: «Permite unei mame cu familie să vă felicite. În sfârșit, voi putea deci să privesc fără de teamă la copiii mei și să-i iubesc cu o oareșcare siguranță!»...

Spiritul dela Locarno! Nu, nu te

rușina de o lacrimă, dacă ți se prelinge pe obraz la vale, la cetirea scrisorii mamei franceze — e lacrima, care te îndeamnă ca să perseverezi pe cărarea binelui și să strigi conștiinței omenești: trezește-te!

Mamele au cuvântul...!

Lucru de mână românesc. DIE.
Sigerus scrie în «S. D. Tageblatt» (24 XII. 1925) despre «Albumul de broderii și țesături românești» al d-nei *Minerva Schaffer-Cosma* :

«O foarte prețioasă colecție de modele naționale de broderie și țesătură are să-și mulțamească apariția sânguiniței de colecționară ce nu cunoaște odihna a doamnei Minerva Schaffer-Cosma. Acum 20 de ani a tipărit deja d-na M. Sch.-C. un album cu industrie de casă românească, textilă, iar acum apare al doilea album de acest gen, album, care nu e înapoia celui-lalt în nici o privință. În 20 tabele colorate sunt reproduse aici țesături românești, cari sunt de interes, la orice caz, pentru cercuri mai largi. Cele dintâi 10 tabele ne reproduc modele după țesăturile acelea fine, confecționate în Bănat, pentru cepse (scu-fițe), înainte vreme, din partea țărancelor române cu tot atâta dragoste (bucurie) de colori, cât și gust (artistic), pe răsboaiele lor primitive. Urmează 4 tabele cu bucățele de broderie, late, albe, cari împodobesc umerii și părțile de dinainte ale cămășilor.

Aceste lucrări, executate artistic, prelucrate în pânza, care servește ca stofă, în fond, sunt atât de frumoase, de nobile și de conforme stilului, încât parcă s'aș fi cusut în secolul al 16-lea, sub ochii unei femei din familia Mediceilor, în Italia și nu din partea țărancelor române, cu mâinile bătătorite (de muncă), după împlinirea unei munci grele, la câmp. În urmă-

toarele șase tabele ni se arată țesături — șorțuri și covoare — în întreagă splendoarea lor de colori. Ornamentica acestor țesături este, nu-i vorbă, exclusiv geometrică și lineară, cu toate acestea este foarte variată și plină de schimbări. Pot servi de model: această autohtonie cu rădăcini solide (autentice) a artei populare textile românești, naturaleta ei proaspătă, independența, care se arată, pe lângă toată venerația ce o nutrește față de tradiții, siguranța potrivellii curat artistice în construcție și în ornamentație — toate acestea pot servi atât de model, cât sunt de evidente, de conforme scopului și de potrivite. materia lui, în privința practică.

«În fața acestor tabele colorate, minunate, înțelegi mereu din nou ce comori se află în arta țărănească a românilor și trebuie să se socotească ca cel mai înalt merit al editoarei, că a oferit această operă (Album de broderii și țesături românești) publicului, pe lângă toate greutățile avute. Într'o formă foarte măgulitoare a și fost recunoscut faptul acesta din partea conducătorului «Astrei», într'o prefață alăturată albumului. La sfârșit nu trebuie să trecem cu vederea că lucrarea aceasta frumoasă și minunat executată a ieșit din institutul de artă al firmei Iosif Drotleff (Sibiu).» E. S.

Nici la alții nu-i mai bine... «Terribila chestiune a francului interesează pe toți contribuabilii francezi», scrie cronicarul stabil al rev. «Les Annales» (20 XII. 1925). «Fiecare din (contribuabili), amenințat la pungă, vorbește cu multă bunăvoință (complezență) despre ce ar face el dacă ar fi ministru de finanțe. La o miie de idei lăsate sunt să se refuze o miie și una. Unde se incurcă chiar și expertii, nu

vor putea pretinde să reușească profanii».

În ziarul parizian «Le Journal» (22 XI. 1925) o caricatură caracteristică: O doamnă vede un portofel pe asfaltul străzii. E întovărășită de un domn: «Ian te uită!», spune d-na, «un portofel!» iar domnul răspunde: «Lăsa-l, poate că este cel de finanțe și atunci nu este chip să-l iai!»

Baldwin, ministrul-preș. englez, (1925), declară la fel cu Churchill: «Lăsați-mă să vă reamintesc că **flecarea guvern**, care face *economii* este, chiar în urma faptului acestuia, nepopular și că de îndată ce se atinge de drepturi câștigate se ridică întreagă țara împotriva lui și-i cere capul.» (După Fribourg, «Les Annales», 25. XI. 1925.)

Va să zică: și în Franța și Anglia sunt greutăți mari. Atunci n'ar fi cu cale ca — în loc să bărfim mereu, — să punem cu toții umărul, să mișcăm carul din pietri?... .

Scrisori unei domnișoare.

I. Te-am surprins, domnișoară, cu o carte în mână. Curiositatea m'a împins să arunc ochii pe coperta cărții.

Era un ansamblu atât de ademenitor de jur-împrejur! natura era în floare, era o zi magistrală de vară și ne aflam într'un parc, pe o bancă. Toate amănuntele unei sărbători pentru ochi: zeci și zeci de nuanțe de culori; sărbători pentru suflet: o liniște patriarhală, întreruptă doar de ciripitul și gurguitul unor păsărele și de zumzetul unui tramvai, de departe, departe de tot. Dta, cu «toca» dtale trasă cochet peste ochi, încât puteai să știricești ce se petrece în jurul dtale, aruncându-ți privirea de după paravanul acesta feminin șugubeș — par'că simțeau frumusețea clipei. Cel puțin așa mi se părea, fiindcă ținuta

dtale, a capului și a mânilor, mai cu seamă, cum țineau cartea, aristocratic, mă silea să-mi mărturisesc: ființa aceea simte până la ultima fibră sfințenia răspândită în natură și contemplă frumusețea, ca într'un templu.

Și am avut o... mică desifuzie. Cartea ce o țineai în mână nu era vrednică de dta. Era... mă ierți dacă aștern pe hârtie ceea ce cred, cred, cu toată tăria... era un roman sensațional, chemat să întărească poftele cele mai bătărești.

Cum de a ajuns cartea aceasta în mâinile d-tale? Dela primele două trei pagini ar fi trebuit să fii orientată că și-a greșit adresa, că nu este pentru dta.

A! cunosc argumentul: «pot să citească ori și ce! Fetele din ziua de astăzi... Cum? vreți să ne tratați ca inferioare?»

Lupta între sexe! Lupta pentru viață! Tot arsenalul adus, cu mult cinism, de ceice nu mai vreau roze pe cărarea vieții, de ceice rânjesc când le vorbești de parfumul unei poezii sau de castitatea unei femei.

S'a incins o discuție între noi. (Numele cărții n'am să-l dau mai departe, fiindcă, din curiozitate, ar avea și mai mulți cetitori.) O discuție, al cărei tenor a fost din partea mea: *dacă perseverăm, pretutindeni, pe cărarea aceasta — de a răspândi și a ceta cărți, cari desvăluie totul și își bat joc de moravurile cinstite, «patriarhale», — atunci societății omenești nu-i poate merge bine.*

Dta ai râs, aproape cu hohot: *ian te uită, ce mai moralist! Ai vrut să mă iei, superior, în zeflema și mi te-ai uitat în ochi, spunându-mi: Vreau să știu tot, tot!*

«Prea bine tot — dar cum?» am întrebat eu. «Prin ce autor? Nu e tot una. Unul murdărește tema cea

mai castă, altul innobilează subiectul cel mai brutal. E vorba de suflul de care e pătruns scriitorul sau poetul.

— Așa sunteți Dvoastră «bărbații», ai apăsât dta vorba, arătând spre cartea din mâinile dtale catifelate și prin aceasta voia-i să-mi dai un mic bobârnac, arătându-te a-toate-știutoare.

— «E așa de ușor să generalizezi» și-am răspuns. «Ce absurd să susțin după ce am cetit cutare carte, în care e descrisă o femeie perversă: așa sunt toate femeile!»

— «Prin urmare?»

— «Prin urmare? nu generalizezi. Sunt femei și sunt bărbați de toate categoriile, dela cele mai idealiste și cei mai idealști, până cele mai brutale și brutali. Cine se aseamănă se adună... Acum d-șoară», am urmat eu, «acum avem misiunea să promovăm sentimentele, cari să înalțe pe om. Nu avem experiențe atât de triste din decursul războiului de ce va să zică bestia umană? Vrem să vorbească bestia și mai mult?»

Dta ai răs și mi-ai ripostat, privind-mă în ochi: «Omul e o bestie!»

— «Dacă e o bestie, domesticește-o!» am răspuns.

— «Nu e cu puțință!»

— «Pentru ce nu?»

— «Pentru că așa e *curentul*».

Am tăcut amândoi. Numai tramvayul, de departe, se auzea cum filează, — tăcerea aceasta mă durea și mai tare decât dacă aș fi auzit un jazz-band întreg.

— «Dșoară», am întrerupt tăcerea «în mâinile dvoastră vă este dată puțința de a purifica atmosfera.»

Aici ai răs cu hohot.

— «Da, da, nu râde!»

— «Cum?»

— «Să ne *innobilăți*!»

Aici ai descris, gânditoare, un

cerc cu vârful umbrelei, pe nisipul, cald, de razele soarelui ce purifică.

— «O, e atât de greu în ziua de astăzi!» ai suspinat dta.

M'am prins de acest suspin ca de o anghiră.

— «Dvoastră, femeile, să ne învățați din nou ce va să zică gingășia. Am pierdut-o prin tranșeele terestre și prin tranșeele sufletului. Dvoastră să ne siliți să ne ridicăm spre dvoastră privirile ca spre ființele curate, cari au de împărțit cu noi greutatea vieții, dar cari sunt capabile să se înfioare și de nobleța unui ideal. De sigur, cu cunoștințe mai multe ca mai înainte, femeile, dar și cu o doză pronunțată de idealism».

— «Idealism, în goana asta nebună după căpătuală!»

— «Idealism! Da! Idealism! O societate... iartă-mă că ajung, iarăș, teoretic, o societate, care n'are idealism n'are nervul vital, n'are viitor.»

M'ai privit cu niște ochi, cari par'că păreau a-mi spune: O! omule cu capu'n nori! O! vizionarule!

Nu m'am lăsat bătut.

Oricât de ademenitor era ciorapul de mătase ce se arăta și care mă invita să mă apropiu de teme, dacă nu înrudite, cel puțin apropiate de cele din cartea din mâna de domnișoară «modernă» — mi-am ridicat glasul și am mărturisit: «E o ușă de scăpare din grozavul impas, în care am ajuns cu toții. În mâinile dvoastră, a femeilor, zace viitorul nostru, al tuturor. În șoaptele ce ni le spuneți la ureche, nouă — dacă este numai senzualism și nimic din îndemnuri spre perseverare pe o cărare dreaptă spre un ideal — ar fi de disperat. În șoaptele — povețe date copiilor — generației de mâine. Numai cu lux și numai cu teme escitante, ca cele descrise în

volumul de aici — se dă omenirea de mal».

— «Și vrei dta să o salvezi?» ai întrebat, malițioasă. Am plecat capul în pământ — rănit.

Dacă dta argumentezi așa!... Nu simți cum se apropie un *tornado* sufletească peste toți, și cum ne va cosi, ca și când n'am fi fost pe pământ?

... Atunci ți-am promis o pagină dintr'un ... testament. Ai răs șglobiu: ce are de a face un testament cu conversația noastră!

Și toțuș! Din testamentul compozitorului și virtuosului de pian Francisc de Liszt.

Am zis așa: «Vreau să sintetizez mai bine ce însemnează o ființă omească, o femeie, care servește unui ideal. Vreau să arăt cum purifică, cum ridică delicatetea, suavitatea unei femei un suflet nobil. Indrăsneala mea e mare — o știu. In epoca jazz-bandului și a celorlalte dansuri desfrânate, dacă vorbești despre un mennet cast sau despre un imn transcendent, ridicat, alesei tainice a sufletului tău, este, în cel mai bun caz... bizar. Privirile din ziua de astăzi, în marea lor majoritate, desbracă, câtă vreme privirile căutate de un Liszt îmbrăceau ființa iubită într'o hlamidă, într'o aureolă de ideal visat în clipa cea mai fericită a vieții».

Iarăș ai răs — dar răsul a fost, de astădată, cu o doză pronunțată de jenă.

Ne-am despărțit. La plecare mi-ai dat îndemn să-ți arăt testamentul, în care, după spusele mele, se aduce ofranda cea mai supremă de recunoștință unei femei.

Am alergat acasă, am căutat cartea și am tradus pasagiul. Citește-l, dșoară, și cântărește-l. E din testamentul lui Liszt.

«Acesta este testamentul meu.

«Il scriu în 14 Sept. (1860), ziua când Biserica celebrează Ziua crucii. Numele acestei sărbători spune arzătorul și misteriosul sentiment, care mi-a pătruns, ca un stigmat sfințit, întreaga mea viață. ... Ceeace am făcut și am gândit bine de 12 ani o datoresc aceleia, pe care am dorit cu atâta ardoare să o numesc cu dulcele nume de nevastă — la ceace răutatea omenească și șicanele cele mai deplorabile s'au opus până acuma cu îndârjire — ei, Jeana Elisabeta-Carolina, principesa Wittgenstein, născută Iwanoroska.

«Nu pot să scriu numele ei fără de un cutrămur inexprimabil. Toate bucuriile îmi purced dela ea și suferințele mele se apropie întotdeauna de dânsa, pentru ca să-și caute domolirea. Ea nu numai că s'a asociat și s'a identificat complet și neîntrerupt cu existența mea, cu lucrul meu, cu grijurile mele, cu cariera mea — ajutându-mă cu sfatul ei, susținându-mă cu încurajările ei, înviorându-mă cu entuziasmul ei, cu o risipă de neînchipuit de îngrijiri, de prevederi, de cuvinte cuminiți și dulci, cu sfortări ingenioase și persistente; mai mult decât atât, a renunțat adeseori la dânsa, abdicând la ceace i se impunea ei, pe drept cuvânt, în natura ei, pentru a-mi purta sarcina mea întreagă mai bine, sarcină, din care ea și-a făcut bogăția ei și singurul ei lux...

«Aș vrea să fiu stăpân peste un geniu uriaș ca să cânt în acorduri sublime această inimă sublimă. Vai! abea dacă am ajuns să bolborosesc câteva note risipite, pe cari le duce vântul. Dacă, cu toate acestea, va rămânea ceva din munca mea muzicală (cu care m'am ocupat plin de pasiune stăpânitoare, de 10 ani), vor fi paginile la cari Carolina își are partea cea mai mare, prin inspirația inimii ei.

«O rog din adâncul sufletului să-mi ierte atât insuficiența tristă a operelor mele de artist, cât și pe aceea, încă și mai supărătoare, a bunelor mele voioțe, amestecate cu atâtea lipsuri și nepotrîveli. Știe ea că cea mai grea suferință a vieții mele este de a nu mă simți destul de vrednic de ea și de a nu mă fi putut ridica, ca să mă mențin cu hotărâre, în această regiune sfântă și curată, care este locuința spiritului și virtuții ei».

(După studiul lui Guy de Pourtalès: Un om al iubirii sau viața lui Francisc Liszt, în «Revue hebdomadaire», 18 Iulie 1925.)

Rânduri scrise de un bărbat de elită, în clipa, în care își pune întrebarea: cum am trăit, cui am să mulțumesc în clipa supremă a plăcerii?

Modestia aceasta — cum te atinge în ziua de azi? Sbučnirea aceasta, nefățarită, confesia aceasta nobilă — ce spune conștiința de azi în fața ei?

Idealizări bolnave?

Domnișoară! «Pe cele mari, chiar să le dorești numai, este destul», spuneau romanii. Ai citit testamentul. Simt cum cartea, care a fost în mâinile dtale, a alunecat și a căzut jos, jos de tot, în noroi, unde-i este locul.

Ilie Marin.

Selma Lagerlöf la „Conferența mondială pentru creștinism practic” din Stockholm. Avem înaintea frumoasa vorbire a scriitoarei Selma Lagerlöf, ținută la conciliul ecumenic din 1925 și nu ne putem reține de a nu reproduce câteva pasagi: «Imi dați voie să povestesc în fața conciliului ecumenic despre o întâmplare, care s'a petrecut înainte cu, aproximativ, 50 de ani? •

«Era o noapte plină de negură, afară, pe Oceanul Atlantic. Se ciocniseră două vapoare mari și unul din ele, un vapor de poștă, pe drum dela

New-York spre Le Havre, primise o spărtură la mijloc și se scufundase. Celalalt vehicol, o corabie mare cu vântrele, dispăruse în negură, fără de a fi făcut cătuși de puțin încercare de a veni într'ajutor numeroșilor pasageri de pe vaporul de poștă.

«Între aceștia, cari ajunseră în primejdie de a fi înecați, se afla o tinăără americană, pe atunci cu locuința în Chicago, cu avere, frumoasă, talentată, măritată după un bărbat bun și remarcabil, mamă a patru delicioase fetișe. Plecase la drum ca să-și viziteze bătrânii părinți, cari locuiau în Paris și ca să le arate copiii. Când s'a întâmplat ciocnirea s'a născut o grozavă disordine pe vaporul ce se scufunda. De sigur s'au pus în activitate și luntri, dar nici ea, nici unul din copiii ei n'au găsit loc în ele. Când s'a scufundat, în sfârșit, vaporul, au fost aruncați toți cinci în mare.

«Americana au fost târăită de valurile ce se jucau până afund în abizul nemărginit, mai apoi a fost aruncată iarăși la suprafață. Aici i-au fost smulși copilașii și ea a priceput că i s'au înecat. Ea însăși nu știa să înoate. În clipa următoare avea să fie dusă de nou în adâncul mării și urma să-i vină și ei moartea...

«Atunci, în ceasul ei din urmă, nu s'a mai gândit la bărbat și la copii — s'a gândit numai să-și ridice sufletul spre Dumnezeu.

«Scurtă vreme mai 'nainte fusese martoră la scene grozave. În fața pierii de neînălțurat își pierduseră avariații orice cumpăt. Se născuse o luptă sălbatecă pentru luntrile de salvare, cari n'ar fi putut niciodată să cuprindă pe cei 500 de pasageri. Bărbați și femei, sănătoși, vânjoși, și-au făcut drum cu lovituri de baston și de picior. Cei slabi și cei bolnavi cu fost isbiți la o parte, călcați în picioare sau, mulți

din ei, aruncați în mare. Aceeași luptă îngrozitoare s'a dat și mai departe, de jur împrejur, sub suprafața mării.

«Câteva luntre încărcate din greu alunecau în apropiere și în ele se aflau oameni, cari își scosese războaiele ca să țină la distanță pe cei ce înnotau și se apropiau ca să se lege de marginile luntrilor. Din toate părțile auzai strigăte și injurături grozave. Americana își descătușe sufletul, ca să și-l ridice spre Domnul, de toate scenele, acestea pline de cruzime și de haos, de sălbătăcie nemiloasă și de frică de moarte, sărăcăcioasă.

«Iar sufletul ei sbură în înălțimi, ca un prizonier eliberat. Simți bucuria sufletului de a arunca jos grelele lanțuri ale vieții omenești și pătrunse taina de a se pregăti să se înalțe, plină de bucurie nemărginită, spre adevărata ei patrie.

— «Este așa de ușor să mori? se gândi ea. Atunci auzi ea un glas puternic, un sunet din lumea cealaltă îi veni la urechi, cu un răspuns ce te cutremura.

— «E adevărat că este ușor să mori — ce e greu, e să trăiești!

«I s'a părut ei atunci că acesta este cel mai mare neadevăr și de dreptate glasului, plină de veselie: «Da, da, acesta-i adevărul: este greu să trăiești!»

«Și cu un simțământ al *millei* față de aceia, cari mai aveau să trăiască se plânse în gândul ei: «De ce trebuie să fie astea? Nu s'ar putea desvolta viața pe pământ astfel, ca să fie tot așa de ușor să trăiești după, cum este de ușor, acuma, să mori?»

«Atunci auzi iarăși un glas puternic, care-i răspunse.

— «De ceace ai trebuință pentru un traiu mai ușor pe pământ este unirea, unirea, unirea.»

«În timp ce răsunau încă aceste

cuvinte în urechile ei, a fost scăpată americana de corabia cu vântele, care se întoarse și lăsase bărci de salvare. A fost luată într'una din bărcile acestea și dusă la fărâmur, mai apoi, împreună cu vreo 80 de alți naufragiați, într'un port european»...

Selma Lagerlöf urmează :

«Întâmplarea aceasta, strigătul acesta mi-a venit în minte, când am auzit pentru întâia oară despre conciliul ecumenic. Mi-am închipuit în fața ochilor mei că, după ciocnirea cea mare, după naufragiul grozav, care a dat peste creștinătate, mulți din cei mai buni membri ai ei s'au simțit aruncați într'un adânc fără de fund: cu ceace au avut ei mai drag pierdut, cu voința de viață sacrificată, gata de a lua, ca o eliberare, nimicirea amenințătoare. Dar din abuzul acesta de desneajde se apropiară de acești oameni, cari se luptau cu groaza morții, glasuri dintr'o altă lume. Și ei au auzit, din mijlocul tumultului, din mijlocul vărsării de sânge, strigătul după unire, unire, unire, și de aceea s'au adunat aici din cele patru margini ale lumii, ca să zămislească pacea și chiagul, după care s'au dorit popoarele de veacuri și în urma căroră s'ar naște o viață, care ar fi mai ușor de trăit».

«Unire! Dar ce este unire? Cum poate ea fi dusă în îndeplinire? Cum poți să trăiești în unire cu oameni cari sunt așa cum sunt: egoiști, cari își fac singuri dreptate, mincinoși, cu viața ușoară, nelegiuți? Gândiți-vă cât de greu este așa ceva! Nu e de lipsă ca, înainte de a domni unirea pe pământ, să fie cu toții desăvârșiți? Dacă ar încerca un singur om să trăiască în unire cu semenii săi, n'ar fi batjocorit, mai mult, căcat în picioare, ținut pe cruce?»

Ca să arate Selma Lagerlöf că

●mul trebuie să-și dea osteneala să tindă spre această unire între oameni, descrie pe americana scăpată din naufragiu, pe *Anne Spafford*, cum a pus bazele unei comunități, în 1881, în Ierusalim, cu bărbatul ei și cu vreo 20 din prietini. Scopul comunității a fost: să trăiască în unire și să ajute omenirii. Misiunea societății lor a fost să ajute pe cei bolnavi de prin spitale, să împartă nutreământ sănătos populației sărace, micșorând astfel mizeria omenească.

Colonia aceasta americană a fost batjocorită la început, dar, încet pe încetul, s'au alăturat ei, tot alții și alții, Chiar și din Suedia au pornit, în 1896, 40 de emigranți și s'au alăturat comunității.

«Ca și aici, ascultau chemarea spre unire reformați, luterani și ortodocși. Nu este aceasta totodată un semn, că aceia cari s'au adunat aici să facă începutul unei străneri mari a rândurilor, să deștepte între popoarele creștine simțăminte de frate, spre o comunitate într'o acțiune creștinească?».

În 1923 a murit fondatoarea comunității americane din Ierusalim, în vârstă de 81 de ani. Inchizând ochii a putut să spună, că a ascultat glasul Domnului, precum se cuvine. «A putut să-și spună că colonia ei a fost spre marea îndestulirea săracilor din Ierusalim. A putut să se gândească la cetele de fugari evrei, pe cari i-a salvat colonia, la pelerinii ajunși în mizerie, cărora le-a sărit într'ajutor, scăpându-i dela moarte, la cei 500 de flămânziți, cărora le-a dat de mâncare zilnic în colonie. Oamenii, cari au fost crescuți în cadrele gloriei erau sinceri, curății la inimă, veseli, blânzi, fericiți, când serveau».

«... Lăsați-ne să ascultăm! Lăsați-ne să ne aplecăm urechea! El, care ne-a strigat prin glasul Său, în tunetele războiului mondial să fim una, ne vor-

bește și astăzi prin fînța smerită a servitoarei Sale neînsemnate. «Fiți una!» ne strigă el. «Fiți uniți: reformați și luterani, greci și catolici, uniți, creștini și necreștini, fiți uniți, uniți, toate popoarele! de pe lume!»

Glasul acesta de chemare al scriitoarei suedeze, la «conferența mondială pentru creștinism practic», să fie, iarăș, un glas în pustiu?

Paralela între americana în ceasul morții și europeanul în ceasul morții să nu ne cutremure pe toți, ca să ne începem nimicnicia noastră și să ne îndreptăm gândul spre ceva superior?

Argumentația suediane cu activitatea caritativă a comunității americane din Ierusalim, să nu aibă dreptul de existență, pledând pentru o solidaritate a țărilor și popoarelor? Pentru o milă creștină între toți cei trecuți prin cataclismul îngrozitor?

Dar atunci ar fi să disperezi de neamul omenesc!... De aceea: nu dați la o parte vorbirea Selmei Lagerlöf cu un aier plictisit, care vrea să zică: iacă, halucinațiile unei femei talentate! Cântăriți halucinațiile acestea! Pricipeți argumentația! Urmați statului ei!

Și ntr'alte țări nu e mai bine... Ascultați cum se plânge un scriitor remarcabil, francez, de rezultatele baccalaureatului din anul acesta, în Franța. Este criticul apreciat Enric Bidou. Constată că tinerii n'au știut să traducă un text simplu de tot, latin, din scriitorul Valeriu Maxim. «Journal des Débats» a publicat, de curiozitate, textul, ca să se convingă toți, cât este el de ușor. Dl Bidou scrie: «(Textul faimos) nu prezintă nici o dificultate. Gândirea (exprimată) este o serie de locuri comune, de banalitatea cea mai ușoră (comfortabilă); inteligența candidatului n'are, de fapt, nici o greutate să priceapă că (și aici urmează textul latin) «bogăția și puterea ajung fără de veste și trec fără de veste; că în nici un loc, la nici o persoană, nu sunt asigurate prin rădăcini perma-

mente, ci suflul nesigur al norocului le împinge aici și acolo și că pe aceia, cari le-au ridicat mai sus decât toate, li răstoarnă printr'o întoarcere neprevăzută și-i aduce în abizul cel mai adânc al loviturilor sorții: și că — astfel — nu poți nici să te gândești (la bogăție și la putere) și nici să spui de ele că sunt bunuri: dimpotrivă, ele îndoiesc rețele ce ne lovesc prin amărăciunea regretului născut pe urma lor. Nu e textul ales, semnificativ?

Criticul francez Bidou, care — o repetăm — este o autoritate critică în ziua de astăzi, în Franța, constată, după rezultatul cel rău al bacalaureatului din 1925: «...trebuie să aparăm puținel (studii) umanioare. Sunt foarte serios amenințate. Nu înțeleg prin umanioare o cultură delicată, dar nu există aproape nici o carte, în care să nu se găsească în ziua de astăzi cele mai boacâne (grossières) greșeli de ortografie. Am cules în romanele apărute de trei sau patru ani exemple edificatoare, pe cari le voi ușterne într'o bună zi sub ochii cetitorului. Firește, nu e vorba de greșeli de tipar, ci de frumoase greșeli de participiu, de glorioase lipsuri de reguli de acoruaire (într' subiect și predicat), de o ignoranță patentă a literilor duble. De toate astea nu va putea fi acuzat tipograful.»

Atunci — ce să zicem noi? ...

Dela secția literară-filologică a «Astrei.» (Concurs). «Asociațiunea» publică concurs pentru două lucrări literare, de trimis (recomandat) până la 1 Martie 1926 la adresa: D-lui Gh. Bogdan-Duică, președintele secției literare-filologice, Cluj, str. Minerva 7.

Pentru amândouă lucrările premiul va fi de câte 5000 Lei (cinci mii).

Întâia lucrare va fi o novelă cu subiect din popor. Se observă anume că poate fi și umoristică.

A doua lucrare va fi o piesă (tragedie, dramă ori comedie) cu subiect din popor și pentru popor.

Se observă anume că un singur act bun este de preferit unei plicțiseli de 5 acte.

În 2 Martie se va publica lista mottourilor de pe plicurile închise, cuprinzând lucrările.

În 3 Martie membrii secției literare vor începe citirea, al cărei rezultat se va publica la 30 Martie.

Președinte

Secretar

S. Bogdan-Duică

Sept. Popa

:: Tribunalul Sibiiu. ::

Registru

pentru fundațiunile recunoscute persoane juridice.

No. de ordine: 4.

Titlul sau denumirea persoanei juridice: «Fundațiunea» fericitilor Nicolae Rusu și soția lui Cornelia, născ. Man, din Poiana de Arieș.

Obiectul și scopul: Că prin testamentul cu data de 5 Noemvrie 1912 a încredințat «Asociațiunea» pentru literatura și cultura poporului român «Astra» din Sibiiu, ca din venitul averii să întrețină burse elevilor din Liceu, etc.

Sediul și sucursale: Sibiiu.

Data constituirei: 8 Maiu 1925.

Actul, pe temeiul căruia s'a obținut personalitatea juridică: Sentința Tribunalului Sibiiu cu Nr. din 8 Maiu 1925.

Numele, profesiunea, domiciliul și naționalitatea persoanelor, ce compun organele de direcțiune și administrație: Vasile Goldiș, din Arad, președinte; Dr. Octavian Russu, avocat, roman, din Sibiiu, vice-președinte; Ioan Banciu, funcț. stabil, român din Sibiiu, casier.; Constantin Simtion, funcț. stabil, rom. din Sibiiu, casier; Dr. Vasile Bologa, dir. de liceu, rom. din Sibiiu, controlor; Dr. Ilie Beu, medic; Ioan Vătășan, dir. de bancă; Nicolau Togan, protopop; Aurel Popescu, comerciant.

Averea imobilă ce posedă: 24,169 Coroane.

Observări: 244/1925.

Grefa Tribunalului Sibiiu.

Se atestă de noi, că prezentul extras este făcut întocmai după registrul pentru înscrierea persoanelor juridice, ținut de acest tribunal, — spre a fi publicat în ziarele cerute de lege.

Sibiiu, la 3 Iulie 1925

Grefier:

Gr. Constantinescu.

Cuprinsul anului 1925.

	Pag.		Pag.
I. Poezii.			
<i>Iliescu Marius</i> : Sonete: Tăcerea ți-a vorbit. Farmec în noapte. Cu sufletul în iarnă. Senza- ție de iarnă. Tristeță. Cuib vi- sat. Convalescență. — — —	12	<i>Todica Gavril</i> : Caleidoscop (mici însemnări din marele dome- niu al științelor pure și apli- cate) I — — — — —	23
<i>Iliescu Marius</i> : Imagini pentru ochii ei (sonete). Când mâna mi-o întinzi, Indoială, Decep- ție, Finis.... — — — — —	119	Cum luptă alții pentru cultură	28
<i>Iliescu Marius</i> : Flacări din adânc (sonete): Imi place să te văd cusând, Străinul — — — — —	582	Maestrul Nottara — — — — —	39
<i>Petra-Petrescu Horia</i> : În pragul anului 1925 — — — — —	1	O pagină din Bălcescu — — —	40
<i>Petra-Petrescu Horia</i> : Cântec căl- durii — — — — —	19	Cum au început să ne despre- țuiască cei din Azia (R. Ta- gore, Gandhi, Sarrant) — — —	41
<i>P.-P. H.</i> : Unui scriitor — — —	72	<i>Masaryk Toma G.</i> : Un «om» — — —	66
* * * Interdependența — — —	18	Idealul umanității, după preș. Masaryk — — — — —	70
* * * Cuvinte nouă — — — — —	64	Criticul francez Ferdinand Bru- netière despre artă și morală	74
H. Proză			
<i>Agârbiceanu I.</i> : Spre necunoscut (schiță) — — — — —	545	Ce scrie esteticianul Volkelt de- spre artă, morală și cultură	78
<i>Bârsan Zaharia</i> : Fragmente din opera lui B. — — — — —	189	Societățile culturale și propagan- da pentru cărțile bune (că- teva reflexii, la lect. «Intu- nerie și lumină», de Ioan Al. Brătescu-Voinești) — — — — —	82
<i>Vorobchievici Octavian</i> (Ismail): Dacă poveștile ar fi adevă- vărate (schiță) — — — — —	274	<i>Petra-Petrescu Horia</i> : Pentru Mi- hail Eminescu (confer.) — — —	109
<i>Vorobchievici Octavian</i> (Ismail): «Păcat pentru păcat», come- die I act — — — — —	552	Greutățile democrației. Ideile pre- ședintelui Masaryk — — — — —	121
III. Culturale (studii, etc.).			
<i>Banciu Axente</i> : Ortografia noa- stră de azi — — — — —	3	<i>P.-P. H.</i> : Călânze literare și de știință popularizată, engleze, franceze și germane — — —	127
<i>Contrea Dr. Aurel</i> : Pe valea Jului — — — — —	16	Un sfetnic de aur (Alex. Vla- huța: Amurg și zori) — — —	139
<i>Batulescu Maria B.</i> : Moda feț meilor — — — — —	21	<i>Agârbiceanu I.</i> : Din turneul Z. Bârsan — — — — —	160
		<i>Ghibu Dr. Onis</i> : Artist și dascăl (Z. Bârsan) — — — — —	164
		* * * Bârsan Z., poetul — — —	166
		<i>P.-P. H.</i> : O mare rimejdie co- mună (Pornografia în teatru) studiu — — — — —	173

	Pag.		Pag.
<i>Marin Ilie: Turneul Bârsan (Note și impresii)</i> — — — — —	194	Naudeau (583); J. Leune (591).	
* * * <i>Amintirile de teatru ale dlui Z. Bârsan (stud.)</i> — — — —	199	La etica politică (Ch. Jonart despre Paul Deschanel — Walt Whitman — Michelet) — —	62
<i>Ghibu Dr. Onis.: La un popas (conf.)</i> — — — — —	223	Dela Soc. Naștinilor — — — —	62
<i>P.-P. H. Dr.: Crelași un oficiu pedagogic internațional! (art. Dr. Kürschner)</i> — — — — —	237	O anecdotă în legătură cu Soc. Naș. — — — — —	68
<i>Bogdan-Dulcă G.: Multe și mărunte despre Eminescu (lectura romanului Blanca)</i> — —	264	Un concurs francez p. pace — —	63
<i>Ghidionescu V.: Serbarea școlară dela Brașov</i> — — — — —	271	L. Romier despre starea actuală	236
<i>Lupaș Dr. I.: Despre foștii elevi ai școalelor ortodoxe române din Brașov (confer.)</i> — — — —	276	Adevăruri mari (Le Trocquer, Sarrail în Ruffin: «Vom avea din nou războiu?») — — — —	314
<i>Todica Gavr.: Camil Flammarion †</i> — — — — —	282	Naționalism rău înțeles (jocurile olimpice din Paris — Montherland, confer.) — — — —	316
<i>Petranu Coriolan: Din revindicările artistice ale Transilvaniei (contribuțiuni)</i> — — — —	536	Foot-ballul și politica — — — —	318
* * * <i>Punctul pe i. Din prilejul apariției vol. «Discursuri către surzi», de istoricul ital. Guiglielmo Ferrero)</i> — — — —	557	Nex causal (Sextil Pușcariu despre școlile românești în fosta Ungarie) — — — — —	323
<i>Preda Dr. G.: O încercare de apropiere a raporturilor între știință și religie (Studiu)</i> — — — — —	565	Schelele sunt ridicate! — — — —	597
<i>Miloiu Ioachim: Subiaco, descr. de căl.</i> — — — — —	575	Expozeul dlui V. Goldiș (în turneu) — — — — —	598
<i>Păcățianu V. Teodor: Colibașii din pasul Branului</i> — — — —	584	Discursul dlui V. Goldiș la congr. Uniunii Fem. Române din (Timișoara) — — — — —	600
<i>Hațieganu I.: Rolul social al medicului român în opera de consolidare a statului național</i> — — — — —	587	Discursul dlui V. Goldiș la adun. gen. din Reghin — — — — —	602
<i>Ios zidurile chinezești! (expoziția artistică de studiu a dlor I. D. Ștefănescu — D. Comșa).</i> — — — — —	592	Darejde seamă despre adun. gen. (congresul) din Reghin — — — —	607
		Dela șed. comit. central — — — —	613
		Apel p. cartea bună în preajma Crăciunului (1925) — — — —	617
		Radiofonia în Sibiu — — — — —	618
		Mamele au cuvântul — — — — —	619
		Lucru de mână românesc (Rec. de E. Sigerus) — — — — —	621
		Nici la alții nu-i mai bine — — — —	621
		<i>Ilie Marin: Scrisori unei dsoare Selma Lagerlöt: «la conf. mond. p. creștinism practic» din Stockholm</i> — — — — —	625
		Și'ntr'alte țări nu e mai bine (bacalaureat) — — — — —	627
		Dela secția lit. filol. — — — — —	628

IV. Cronici.

Citate din Ferrero (27); Lessing (165); Schiller (206); Goethe (220); Le Bon (351) (574),

	Pag.		Pag.
CRONICA CULTURALĂ.			
<i>P.-P. H.</i> : Când redactezi o bibliotecă românească	44	<i>Leon Tolstoi</i> : Cu ce trăesc oamenii (Rec)	104
Un nou tânăr poet (Marius Iliescu)	47	Ce va să zică cultură generală (Masa yk)	105
Psihotehnia (Dr. Dr. Vlaicu)	47	<i>Burns</i> , poetul țărânimii, de P. Grimm (Rec)	106
Țara noastră în lumina străinătății «Judecăți contemporane» de C. Mureșanu (Rec.)	48	Cum s'a folosit Toma Alva Edison de biblioteca populară	106
Lectură p. șezători la sate. «Tai-fasuri cu moș Gheorghe» de Spiridon Popescu (Rec.)	49	Oameni mari despre cărți și biblioteci	107
<i>Florian Cristescu</i> , comedia pop. Două surde. (Rec.)	49	Floare de cicoare, piesă de <i>Măgeanu</i> — <i>N. Oancea</i> (Rec.)	107
Astronomia în școli (de Flammation)	50	Turneul maestrului Nottara — «Se'ntreabă min'ea sănătoasă» de <i>H. Petra-Petrescu</i> (Rec.)	153
<i>George Courteline</i> : Taina familiei și Liniștea casei (comedii) (Rec.)	51	Cărți de declamat pentru tineretul nostru (<i>Iosif Stanca</i> : «De zile mari» și Să declamăm!»)	155
O invenție însemnată, pentru propaganda culturală (diapozitive pe pelicule de film)	53	<i>Bârsan Zaharie</i> (biogr.) (scrierile pg. 220)	208
«Cinematograf popular»	54	Repertoriul «Teatr. Național din Cluj (1925)	209
Cinematografia la noi	54	Povestea unei tinereți de <i>G. Vâlsan</i> (Rec.)	209
<i>Dr. Klett</i> : «Activitatea simțurilor în învățământ», de G. Moian (Rec.)	55	<i>P.-P. H.</i> După o reprez. de cinematograf	211
<i>Scor. Tr.</i> : Despre civilizația europeană (Andrews)	56	O apreciere a țărânimii noastre (ministrel Manneville)	213
Recenzii de reviste: «Gândirea» (52); «Soc. de mâine» (52); «Paris Bucarest» (52); «Arhiva Someșană» (220); «Lamura» (220).		«Slovăcia nouă» de R. W. Seton Watson, trad. Tilea. Rec.)	213
Pentru civilizație (Bourget, Nau-deau)	57	E permis unei fete să cetească orice carte?	214
Sfaturi de ale lui Gust. Le Bon	58	«Păcală argat», comed. de <i>Pelre Dulju</i> (Rec.)	215
În amintirea celor morți (Brisson)	59	Despre filosoful la modă Spengler (Hack)	216
Aspirații spre ceva excelsior (Michelet)	60	Cum analizează pedagogul Wilh. Rein epoca actuală din Germania?	217
Troeltsch despre Spengler	60	Câteva constatări ale sociologului G. Le Bon	217
Lupta contra pornografilei (Brieux, A. Brisson, Flament, F. Gregh, Seb. Herscher, P. Janvier, Lanson, «Gazette de Prague»)	91	Aut-aut (art. de Naudeau)	219
Pornografia în Germania actuală	98	Premiul național de literatură — <i>Bogrea V.</i> La sicriul lui Oh. Dima (cuv.)	299
Cum vrea să se opună conducătorul soc. culturale «Dürerbund» murdăriei?	99	O nouă stea română: cântăreața dna Letiția Piraccini, nasc. Anușca	300
Pornografia în America, în Ungaria	100	O nouă cântăreață română: dna <i>Veturia Dr. On Ghibu</i>	301
Pornografia în România (P. Gârboviceanu, Gh. Tătărescu, Mureștele «Foia Tinerimei», «Mureșul», «Cercețășia»)	101	ut «Bulet. Soc. Reg. Rom. de Geografie» (Rec.)	302
«L'art pour l'art.» (Tolsto)	103	ut. «Codrul Cosminului» (Rec.)	304
		<i>Bogrea V.</i> Un roman englez despre regimul românesc în	

IV

	Pag.		Pag.
Ardeal: «Pimpernel and Rosemary» de Baroneasa Orczy (Rec.)	305	Vești bune	203
P.-P. H. Un roman maghiar despre viața de provincie maghiară? («Bovary úr» de Móricz Zsigmond) (Rec.)	310	Secțiunea istorică	293
Căminul scriitorilor și artiștilor, dela Sâmbăta	319	Secț. științ. nat.	294
O expoziție românească la Paris (recenz. Focillon)	320	Secț. tehnică	295
Generalul Frangulie, povele de Liviu Rolando (Rec.)	323	Dela serbarea de Rusalii în Basarabia	295
O excursie culturală (Ateneul Popular Tătărași-Iași)	323	Dela serbarea jubil. a liceului din Brașov	296
Cuiu'n cap	324	Raportul pentru adunarea generală ordinară, cu șapte anexe (activitatea despărțămintelor în 1914/5; socoteile «Asociațiunii»; bilanțul general la 31 Dec. 1924; venituri și cheltuieli la 31 Dec. 1924; proiectul de buget pe anul 1926; bugetul «Asociațiunii» pe a. 1926; secțiile științifice literare, ședințele plenare; conspectul sumar al membrilor «Asociațiunii» în anul 1924/5; lista burselor și ajutoarelor date de «Asociațiune» în 1924/5; consemnarea membrilor decedați) (Nr. 9-10.)	325-532
Bibliografie	64, 108, 156, 220	Noul comitet central al «Astrei».	533
V. Dela „Asociațiune“.			
Hossu-Longin Elena: O femeie de inimă, p. «Asociațiune».	35		
Un glas francez despre A. noastră. (Marcel Emerit)	48		
Conferințele «Extensiunii univ.» în Sibiu (cronica)	50		
Cronica	87		
(Ședința comit. central)			
«Astra» și miliția	90		
Circulara pentru 3/15 Mai	144		
Pentru M. Eminescu	145		
Concurs p. biografia V. Lucaci	146		
Ședința comit. centr.	146		
Dela secțiile literare și științifice (9-10 Apr. 1925)	149		
«Asociațiunea» și Basarabia	150		
Din alte despărțăminte	151		
Din activit. conferin. noastre I. Neagoe	151		
Zaharia Bârsan și «Asociațiunea»	158		
Circulară despărț. p. Bârsan Z.	207		
Două serbări memorabile (jub. liceului din Brașov și vizita «Astrei» în Basarabia)	222		
Ghibu Dr. Onis. La un popas. Jub. de 25 ani al secțiilor lit. și științifice	223		
Cum a decurs vizita basarabeană	248		
Comunicat (premiții p. cursuri analf.)	287		
Ședința comit. central	287		
Dela secțiunile lit. și științif.	292		
VI. Ilustrațiuni.			
Masaryk Toma G.	65		
Bârsan Zaharia	157		
Bârsan Z. în «Vlaicu Vodă»	161		
„ „ „ «Hamlet»	163		
„ „ „ «Regele Oedipus»	171		
„ „ „ «M. c. beth»	191		
Curie Arhiep. (Chișinău)	221		
Catedrala din Chișinău	253		
Palatul mitropolitan din Chișinău	256		
Casa preoților din Chișinău	258		
Muzeul Basarabiei din Chișinău	260		
Liceul de băieți Nr. 2 din Chișinău	261		
Goldiș Vas. președ. «Astrei»	533		
Russu Dr. Oct., vicepreș. I	534		
Preda Dr. Gh. vicepreș. II	534		
Relicviile lui Horia și Cloșca	538		
Crucea dela Sf. Munte, în Muzeul Național din B. Pesta	539		
Român mergând la înmormântare	541		
Șeaua de fildeș a lui Vlad Dracul	543		

